

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

SITUAČNÍ ANALÝZA MĚSTA SLANÝ VE STŘEDOČESKÉM KRAJI

Březen 2015

Zadavatel: Úřad vlády ČR, Agentura pro sociální začleňování

Zpracovatel: Mgr. Tereza Dvořáková, TD kontext (terka.dvor@seznam.cz)

Obsah:

1	ÚVOD.....	3
2	METODOLOGIE VÝZKUMU	6
3	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA OBCE	10
4	IDENTIFIKACE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT	12
4.1	Lokalita A – UBYTOVNA MEXIKO.....	13
4.2	Lokalita B – UBYTOVNA BENAR, K. H. Borovského	16
4.3	Lokalita C - TRPOMĚCHY	17
4.4	Lokalita D - Ubytovna Luka.....	20
4.5	Lokalita E - KREIBICHOVA	21
4.6	Lokalita F - tzv. FINSKÉ DOMKY	23
4.7	Lokalita G – tzv. KOČÁRKÁRNY, ULICE PRAŽSKÁ	24
5	ZAMĚSTNANOST A PŘÍJMY Z TZV. SOCIÁLNÍCH DÁVEK	26
6	ZADLUŽENÍ	33
7	SOCIÁLNÍ SLUŽBY A JINÉ PODPŮRNÉ AKTIVITY V OBCI	36
8	BEZPEČNOST.....	44
9	VZDĚLÁVÁNÍ	50
10	RODINA	57
11	ZDRAVÍ.....	59
12	SPECIFICKÁ STUDIE - BYDLENÍ.....	61
12.1	Koncepce bydlení, trh s byty a ceny nájmu u různých majitelů nemovitostí	61
12.2	Pravidla přidělování bytů	67
12.3	Formy bydlení	69
12.4	Migrace v rámci obce i mimo ni.....	73
13	SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ.....	78

1 ÚVOD

Situační analýza města Slaný vznikla na základě poptávky Agentury pro sociální začleňování (dále jen Agentura). Studie mapuje situaci a souvislosti života lidí žijících tzv. na okraji a někdy i v centru pozornosti státní správy i samosprávy. Analýza je vstupní materiál pro další působení Lokálního partnerství Slaný a spolupráce Agentury s městem Slaný. Text analyzuje dosavadní integrační politiky v obci a navrhuje takovou formu intervence, která pozitivně ovlivní jak život lidí tzv. ohrožených sociálním vyloučením, tak život ostatních obyvatel města. K tomu studie dochází prostřednictvím analýzy různého typu dat: pozorování při terénním šetření, rozhovorů s institucionálními aktéry a obyvateli obce, kvantifikovaných údajů o obyvatelích tzv. lokalit, veřejně dostupných statistik, dokumentů města aj. Jde zejména o mapování existence tzv. sociálně vyloučených lokalit ve městě (tedy míst koncentrace lidí s různými typy obtíží, které tito lidé neumí a nemohou sami řešit), jejich vznik a vývoj. Dále mapuje migraci mezi jednotlivými lokalitami, důvody přestěhování obyvatel a analyzuje problematiku bydlení jako oblasti, kterou pracovníci Agentury zadali jako téma specifické studie. Nedílnou součástí analýzy jsou doporučení na změny na úrovni obce. Jednotlivá doporučení navrhují nastavení některých lokálních politik tak, že tyto mohou vést ke zlepšení a zkvalitnění života jak obyvatel lokalit, tak ostatních obyvatel města. Výzkum probíhal v období od září do prosince v roce 2014.

Teoretickým zdrojem výzkumu je obecný rámec teorie jednání v pojetí francouzské sociologie, která se zabývá sociální podmíněností vztahů respektu a uznání (případně zneuznání) jistých skupin obyvatel v sociálně stratifikovaných společnostech (např. Chudých lidí ve vztahu k institucím). Jde zejména o francouzské autory, kteří přispěli do knihy Bourdieu a kolektiv (1999) *Tiha světa* a další autory rozvíjející tento přístup v teoretické rovině (Fraserová, Honneth 2004). Výše uvedení autoři dokládají, že život v sociálně stratifikovaných společnostech je výrazně determinován vnějšími okolnostmi, ve kterých se daný jedinec nachází a ve kterých jedná. Vnějšími okolnostmi jsou zejména formální a méně formální instituce, které jsou dle těchto autorů kulturně mediované (tj. při tvorbě a implementaci dokumentů, postupů, politik atd.). Při tvorbě dokumentů a veřejných politik se totiž uplatňuje představa tvůrců politik ohledně mocenských vztahů v dané

společnosti.¹ Forma i obsah prezentované situace, událostí a momentů týkajících se života oslovených obyvatel jsou tak determinovány a podmíněny strukturou vztahů respektu a uznání.

Nevycházíme tedy z předpokladu, že to jsou pouze chudí lidé, kteří jsou tvůrci svých „osudů“. Jsou to okolnosti, které jim „osud“ do jisté míry omezují, předurčují, směřují a v rámci kterých se mohou chudí lidé rozhodovat. Okolnostmi v tomto případě máme na mysli hlavní kontexty sociálního života, které umožňují nebo naopak omezují možnosti zlepšovat kvalitu života některým skupinám obyvatel. Kvalita života je různými aktéry vnímána odlišně, důležité ale je, zda se s aktuální kvalitou života ztotožňují i lidé, kterých se z pohledu lokálních aktérů (úředníků a obyvatel města) a výzkumníků sledované téma týká. Pokud se se svou životní situací neztotožňují a rádi by některé okolnosti svého života změnili, pak by měl stát, obec nastavit takové podmínky, aby toho mohli dosáhnout. Uznání různých potřeb obyvatel nacházejících se v různých socio-ekonomických situacích je tedy klíčové pro rozvoj obce a zkvalitňování života obyvatel.

Tento teoretický přístup se podařilo částečně transformovat do veřejné politiky a tedy i do politického programu tvůrcům sociologického výzkumu GAC (2006), kteří lokalizovali sociální vyloučení v tzv. sociálně vyloučených lokalitách. Lokalizace projevů sociálního vyloučení jim umožnila sbírat data pouze o lidech nacházejících se na pomyslném „dně“ socio-ekonomického žebříčku české společnosti. Svým výzkumem nastolili v českém prostředí „tradici“ zjišťování dat za obyvatele tzv. sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených lokalit. Pouze částečná transformace teoretického přístupu do praktické roviny veřejné politiky se v tomto bodě projevila zejména tím, že došlo k přehlížení okolností a diverzity situací jednotlivých obyvatel v tzv. lokalitách. V praktické rovině došlo totiž k záměně a vzájemnému překrývání sociologických termínů a praktických termínů užívaných lidmi v jednotlivých obcích o tzv. lokalitách a jejich obyvatelích. Výsledkem je časté házení obyvatel do jednoho pytle a přehlížení souvislostí, které obyvatele do jejich situace přivedly.

Výzkum GAC (tamtéž) zároveň také definoval normativní podmínky respektu a uznání v českém společenském kontextu. Podle GAC je sociální vyloučení: „*Proces, v jehož rámci je*

¹ Viz např. analýzu Haney, L. (2002): *Inventing the Needy: Gender and the Politics of Welfare in Hungary*. California: California Press.

jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují plnohodnotné zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit... společnosti.“ (GAC 2006, s. 9). V takto stanovené definici je předpokladem normativních podmínek *možnost* zapojení lidí nacházejících se v situaci tzv. sociálního vyloučení do společnosti. Pro účely situační analýzy jsme s vědomím veškerých limitů tohoto přístupu vycházeli z výše uvedené definice. Pokud je cílem veřejné politiky zapojovat obyvatele do společnosti, musí tato veřejná politika splňovat kritéria, kterými umožní vzestupnou sociální mobilitu i lidem ohroženým sociálním vyloučením. Vzestupná mobilita je pak možná skrze zapojení obyvatel do sociálních, ekonomických a politických aktivit. Agentura rozpracovává a konkretizuje témata sociálních, ekonomických a politických aktivit v jednotlivých tematických sekcích (zaměstnávání, bydlení, vzdělávání aj.)², které jsou předmětem dalšího působení Agentury v obcích.

Užívání termínu tzv. sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených lokalit má svá pozitiva i negativa. Jak bylo zmíněno v předešlém textu, na jedné straně napomáhá k částečné definici cílové skupiny, která je sociálně potřebná. Na druhou stranu označení lokality přináší i negativní konotace, vzniká nebezpečí stigmatizace míst. Procesu stigmatizace se často chtějí vyvarovat jak obce, tak obyvatelé takto označených lokalit. V oblasti bydlení je tento koncept zvláště problematický, protože dochází ke stigmatizaci místa, problémy jsou materializovány. Obyvatelé těchto míst jsou pak vnímáni jako jednotný celek obyvatel se specifickými charakteristikami a dochází k přehlížení osobních historií, potřeb a okolností, které obyvatele přiměly bydlet v dané lokalitě.³ Při psaní situační analýzy jsme si byli vědomi rozporu tohoto konceptu a nebezpečí stigmatizace jednotlivých míst a obyvatel v obci. Byl to také jeden z motivů, proč porovnáváme informace získané od obyvatel tzv. lokalit se statistickými informacemi o celkové populaci obce. Některá témata veřejných politik (např. v oblasti zaměstnanosti) se totiž dotýkají všech obyvatel obce a vyloučení např. z trhu práce je fenomén přesahující pomyslné hranice tzv. lokalit a často i obce samotné.

² Například formou Příručky pro obce (Agentura, 2012).

³ Viz například výzkum Grygar, Stöckelová (2007).

2 METODOLOGIE VÝZKUMU

I.

V zadání metodologie výzkumu bylo stanoveno, že máme hovořit s institucionálními aktéry a vyplnit 50 dotazníků s obyvateli tzv. sociálně vyloučených lokalit (SVL) a míst, která označí lokální institucionální aktéři za nějakým způsobem problémová. Za tímto účelem jsme získali od lokálního konzultanta Agentury seznam adres a vytipovaných objektů ve Slaném, které jsou místními aktéry považovány za „problémové“ a vyloučené. Realizovali jsme polostrukturované rozhovory a v průběhu rozhovorů vyplňovali předem připravené dotazníky s obyvateli těchto objektů. Nad rámec dotazníků jsme s lidmi hovořili o jejich běžných problémech a podmínkách, které by v obci navrhovali změnit. Rozhovory byly vedeny volně, aby lidé měli možnost říci více, než je v předem vytvořeném dotazníku definováno. V některých situacích lidé mluvili otevřeně i o svých příjmech a dluzích či o svém strachu, že ztratí bydlení.

Oslovili jsme více než 50 domácností žijících v různých částech města. Odhadovaný počet domácností žijících v identifikovaných lokalitách je cca 180 - 195 (ty tvoří cca 450 - 590 obyvatel). Dalších cca 50 obyvatel ohrožených sociálním vyloučením žije mimo sledované lokality různě po městě. Odhady obyvatel lokalit byly stanoveny na základě informací od institucionálních aktérů, pracovníků neziskových organizací a na základě terénního šetření v lokalitách. Celkem 26 domácností svolilo k vyplnění dotazníku. Získaná kvantifikovaná data jsou tedy o 87 obyvatelích tzv. sociálně vyloučených lokalit. Dalších 25 domácností jsme se dotazovali a nezaznamenávali informace do dotazníku, protože lidé odmítli z rozhovorů záznam. Data z těchto rozhovorů jsme posléze přepsali do textu. Data o těchto 25 domácnostech nejsou proto zahrnuta do statistické analýzy údajů. Při analýze jsme k nim ale přihlíželi a jednotlivá témata nám tyto zpovídaní lidé svými výroky dokreslovali. Výzkumný vzorek domácností obývajících lokality tvoří 25 % odhadovaného počtu všech domácností bydlících v tzv. lokalitách ve městě Slaný. Přibližně polovinu z těchto 87 obyvatel tvořili lidé mladší 30 let, kteří ve městě Slaný žili od narození. Většina obyvatel lokalit v obci Slaný dlouhodobě bydlí nebo se stěhuje mezi jednotlivými lokalitami. Město považují za svůj domov a jiné bydlení by si rádi hledali v rámci města (v případě, že by měli potřebné finance). Obyvatelé pocházející z jiných obcí a měst (z Prahy, Loun, Kolína, Havlíčkova Brodu, z okolních vesnic či z Ústeckého kraje) by chtěli změnit své bydliště. Rádi by se stěhovali do

kvalitnějšího bydlení (ve městě Slaný či Kladno). Mezi takto charakterizované obyvatelstvo nejsou zahrnuti obyvatelé lokality D. Důvodem je opakované odmítnutí ze strany provozovatele ubytování v lokalitě D.

Rozhovory s obyvateli lokalit vedli tři muži, výzkumníci, z nichž jeden se také podílel na vzniku textu analýzy. Výzkumníci měli zkušenosti z jiných výzkumů a jejich zkušenost se často velmi hodila v situacích, kdy byli ve Slaném některými domácnostmi odmítáni. Dobře navazovali neformální a otevřený kontakt s osobami z lokalit a vedli s lidmi rozhovory o aktuální situaci života ve Slaném. Získávali také informace o zkušenostech s bydlením, které měli obyvatelé z jiných měst (v případě, že se do Slaného domácnosti přistěhovali). Jeden z výzkumníků byl Rom se zkušenostmi z terénní sociální práce.

Ve všech lokalitách byly provedeny dvě výzkumné návštěvy, přičemž časový odstup mezi nimi byl 93 dní. Výzkumníci přitom vedli také opakované rozhovory s již dříve kontaktovanými lidmi. Cílem těchto opakovaných setkání bylo doplnit podrobnosti o situaci v lokalitě a o osobní historii jednotlivých osob. Opakovanou návštěvou ve vybraných místech výzkumníci ověřovali, zda v prostředí vybraných lokalit dochází k nějakým zřetelným změnám (například migrace nájemníků a ubytovaných, oprava nemovitosti). Většina rozhovorů byla s obyvateli vedena přímo v jejich domácnostech či místnostech pro ubytování. Vzhledem k tomu, že terénní šetření mohlo probíhat jen na podzim a v zimě 2014, byl výzkum ochuzen o možnost vést iniciační neformální rozhovory před jednotlivými domy – v chladném počasí se obyvatelé lokalit nesečkávají před domy jako v teplých měsících. Sdílenými prostory a místy setkání, kde bylo možné obyvatele lokalit zastihnout, byly zejména chodby domů, společné prostory jako je sdílená kuchyň, či na ulici při cestě z/d lokality (v případě lokality Pražská). Při zpracování analýzy pracujeme 1) s daty z formalizovaných rozhovorů s cílovou skupinou obyvatel vedených dle dotazníku, 2) s daty ze zápisků z neformálních rozhovorů, při kterých například dotazování odmítli synchronizované vyplňování dotazníku, tazatel rozhovorem přesto zjistil relevantní informace.

Neúspěšné byly opakované pokusy proniknout do lokality v Pražské ulici (tzv. pekárna či LUKA, lokalita D) a zjistit aktuální údaje jak od obyvatel této lokality, tak od správce nemovitosti. Se správcem nemovitosti jsme si sjednali schůzku, kterou jsme museli zrušit. Později se již správce odmítal sejít i po opakovaných žádostech – realizátorka výzkumu se

s panem Langauerem několikrát telefonicky spojila, přičemž správce nemovitosti nejdříve přislíbil osobní setkání i možnost mluvit s ubytovanými osobami, později nezvedal telefony. Nakonec v prosinci odmítl setkání úplně s tvrzením, že „*starosta se tu byl podívat a říkal, že je vše v pořádku. Já s vámi nemusím jednat, o všem jedná se starostou.*“ (telefonní rozhovor správce, 2014). Při snaze kontaktovat obyvatel této lokality jsme narazili již při první správce nepovolené návštěvě objektu. Výzkumník byl okamžitě z pozemku agresivně vyprovoden zřejmě neformálním „hlídačem“ objektu, který postával na nádvoří. Při druhé návštěvě, které se účastnili společně všichni tři tazatelé, se podařilo výzkumníkům uskutečnit jeden krátký rozhovor s rodinou u dveří místnosti, kterou v té době pár dní obývali. Ihned poté se objevil správce objektu pan Langauer, který výzkumníky opět s velkou mírou slovní agrese vyprovodil za hranice pozemku. Podklady k analýze lokality Pražská jsme tedy získali z rozhovorů s pracovníky a pracovníci dvou místních neziskových organizací, poskytovatelů sociálních služeb. Podstatné informace k lokalitě nám sdělily také pracovnice sociálního odboru města Slaný. Jedna pracovnice přitom naproti lokalitě dlouhodobě bydlí, a tak nám poskytla cenné informace z každodenního dění v areálu. Na poměry v této lokalitě jsme se vyptávali při neformálních rozhovorech také lidí na ulici, kteří zjevně směřovali z nebo do lokality. Některé podstatné informace nám sdělili rovněž Romové bydlící v jiných částech města.

Rozhovory jsme dále vedli s pracovníci sociálního odboru při městském úřadu - s pověřenou vedoucí odboru a její kolegyní, která zná několik generací místních romských rodin a poměry v těchto rodinách. Podstatné informace k situaci obyvatel sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených lokalit uvedli v rozhovorech také pracovníci místních poboček neziskových organizací Romodrom, o. p. s. a Poradny pro občanství, občanská a lidská práva. Dále jsme hovořili s řediteli vzdělávacích institucí. Podstatné informace poskytl při opakovaných rozhovorech také interní auditor městského úřadu, iniciátor spolupráce obce s Agenturou a jeden z romských asistentů prevence kriminality. Analyzovali jsme dostupné materiály, dokumenty týkající se jak města Slaný či tematických zpráv. Využili jsme také informací, které jeden z výzkumníků měl z evaluace přihlášky města Slaný ke spolupráci s Agenturou z roku 2013. Tato data jsme aktualizovali na základě veřejně dostupných zdrojů. Výzkumníci vedli také neformální rozhovory s místními neromskými obyvateli, například s obsluhou restaurace či s kolemjdoucími.

Celkem 26 osob (domácností) z lokalit svolilo k polostrukturovanému rozhovoru dle dotazníku, 28-30 osob z lokalit poskytlo informace podstatné pro tuto analýzu. Rozhovory s nimi ale probíhaly nikoliv dle struktury dotazníku. Dále terénní výzkumníci vedli rozhovory s nejméně 10 osobami, které v lokalitách nebydlí - cílem těchto rozhovorů bylo zjistit, je-li téma sociálního vyloučení a soužití s Romy aktuálním problémem i pro běžné obyvatele města (jednalo se o spontánní rozhovory vedení s personálem a hosty restaurace, kolemjdoucími apod.). Následující tabulka shrnuje informační zdroje terénního šetření:

Tabulka č. 1: Přehled rozhovorů

Kategorie	počet rozhovorů
politika a administrace	5
NNO	2
občané – obyvatelé lokalit	26
občané - doplňující rozhovory	30
vzdělávací instituce	2

Interpretačním rámcem pro analýzu získaných údajů je nám teoretický rámec definovaný v úvodu textu. Klademe důraz na procesualitu a proměnlivost životních situací jednotlivců, na strukturální nastavení šancí a systému veřejných politik, které šance pro vzestupnou sociální mobilitu jednotlivců do jisté míry utvářejí. V rámci tohoto přístupu nepovažujeme námi popisovanou situaci za danou a neměnnou. Považujeme ji za někdy stabilní a dlouhodobě setrvávající, jindy rychle se proměňující v krátkém časovém horizontu. Text je situační analýzou - analýzou konkrétní zjištěné situace obyvatel a politik města Slaný v konkrétním čase.

II. Limity výzkumu

Obyvatelé tzv. sociálně vyloučených lokalit, kteří rozhovor odmítli, byli zaneprázdněni jinou aktivitou (šli do práce či na brigádu). Jiní se nechtěli o své situaci bavit (byli lépe ekonomicky zajištěni, nechtěli být spojováni s jinými obyvateli domu a s negativním vnímáním místa

jejich bydliště, které jim vnější okolí přisuzuje, nechtěli mluvit s cizími lidmi). V některých případech jsme rodiny opakovaně navštívili a informace nám poskytly. Neměly ale čas na delší rozhovor. Většina zjištěných informací jsou získána z polostrukturovaného dotazování.

Obyvatelé Luky (které jsme během krátké doby byli schopni oslovit) odmítli jakýkoliv rozhovor a cílené otázky na jejich osobní životní a ekonomickou situaci (k situaci viz výše v textu). Nepodařilo se hovořit s dalším významným aktérem dění ve městě a to se správcem nemovitosti lokality D panem Langauerem.

3 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA OBCE S DŮRAZEM NA SVL

Město Slaný je obec s rozšířenou působností, která se nachází v blízkosti hlavního města Prahy. Zároveň je obec situována v sousedství Ústeckého kraje. A právě také z měst v Ústeckém kraji do Slaného v poslední době přicházejí rodiny, které svou nevyhovující bytovou situaci či ztrátu bydlení v místě svého dřívějšího bydliště řeší pobytem v jedné z místních ubytoven. Sociodemografická data Slaného přitom naznačují, že město nevykazuje (zatím) statistické ukazatele růstu sociálních problémů jako lokality v Ústeckém kraji. Na druhou stranu rizikové faktory (nezaměstnanost, vzdělanost, zadluženost, počet dětí narozených mladým matkám apod.) a zejména ubytovací prostory, do kterých se obyvatelé z jiných měst stěhují, přispívají ke vzniku či prohlubování sociálního vyloučení ve městě. Četnost těchto faktorů ve městě Slaný je vyšší než ve většině dalších oblastí Středočeského kraje, jehož je Slaný administrativní součástí. To, že se Slaný (Slánsko) nachází na pomezí Ústeckého a Středočeského kraje nejen geograficky ale také sociálně a ekonomicky, shrnuje následující tabulka s vybranými ukazateli.

Tabulka č. 2

	Slaný	Jirkov	Litvínov	Kadaň	Benešov
počet obyvatel	15386	20029	25140	17923	16520
podíl osob se základním nebo neukončeným vzděláním %	18,4	26,8	24,6	23,7	14,3
podíl osob s vysokoškolským vzděláním %	12,9	5,6	8,2	7	14,7
přirozený přírůstek	24	-4	-91	-16	4
ekonomicky aktivní obyvatelstvo	10170	14830	16705	12200	11301

počet uchazečů o práci v evidenci up 12+ měsíců	423	1185	1359	722	121
míra nezaměstnanosti	7,9	13,8	13,8	9,7	4,1
přistěhovalí	484	709	738	406	405
přistěhovalí 0-14 let					
vystěhovalí	422	906	913	497	430
Vystěhovalí 0-14 let					
průměrný věk	41,4	38,5	42,1	40,5	41,5
index stáří	112,6	72,1	118,9	99,9	110,1
počet osoby vyjíždějících do zaměstnání mimo obec	2035	2974	2188	1134	1848
podíl obyvatel v bytech s vodovodem	99,5	99,9	99,8	99,5	99,9
počet sebevražd 2011 – 2013	7	20	10	9	11
počet dětí narozených matkám do 19 let 2011 – 2013	21 (3,8%)	47 (7,6%)	44 (6,0%)	40 (7,7%)	7 (1,3%)
počet narozených dětí 2011 – 2013	542	615	730	521	539

Zdroj: ČSÚ 2015

Pro vznik a prohlubování sociálního vyloučení ve Slaném je nejvíce rizikovým faktorem neuspokojivá bytová situace nemalé části obyvatel akcelerovaná rozšiřováním trhu s „bydlením chudých“. Podnikání s ubytováním osob pobírajících sociální dávky na bydlení je v českém prostředí bohužel stále velmi lukrativním odvětvím. Ale ani městská ubytovna Mexiko neposkytuje odpovídající bydlení. Lidé zde ale žijí dlouhodobě a v rozhovorech s výzkumníky projevovali zájem na úpravách bydlení a jeho transformaci na běžné byty. Vzhledem ke zkušenostem obyvatel s jinými typy bydlení (ulice, bydlení v nájemním bydlení, v některých případech bydlení ve vlastním bytě) si obyvatelé uvědomují rozdíly mezi ubytovnou a běžným bydlením. Zároveň byli schopni velmi jasně definovat své potřeby a vyjádřili potřebu upravit si i za pomoci města své bydlení tak, aby odpovídalo standardům na běžné bydlení v obci.

Skutečným rizikem je ale nekontrolovaný byznys s bydlením osob v obtížné životní situaci. V soukromém areálu Luka je pouze jeden objekt celého komplexu továrních budov v katastru nemovitostí veden jako prostor pro ubytování. Využívání objektu pro bydlení nízkopříjmových domácností může být pro majitele respektive provozovatele prostor nikoliv jen ekonomickou příležitostí, ale také nevyhnutelností.⁴ Jiné ekonomicky udržitelné podnikání

⁴ Motivace majitele se nám nepodařilo zjistit.

by vyžadovalo mnohem více úsilí a nesjpiš i vstupních nákladů do adaptace prostor průmyslového areálu bývalých pekáren. Podnikáním s ubytováním chudých lze v současné době v areálu generovat dle odhadů z terénního šetření minimálně 200000 Kč/měsíc⁵. To bez započtení „doprovodných“ ekonomických činností (půjčování peněz apod.). Většina druhotných nákladů takového podnikání jde přitom na vrub obce, respektive obyvatel, kteří například žijí v blízkosti takové lokality a kvalita jejich života, či přepočteno na peníze, cena jejich nemovitostí, klesá. Obyvatelé přilehlých domů, kteří by se rádi odstěhovali jinam, uváděli, že ceny jejich bytů klesají. Do místa blízko lokality D se nechce nikdo nový stěhovat a tak je pro majitele bytů těžké své byty vůbec prodat. Obec by měla co nejčastěji iniciovat součinnostní kontrolní akce takových „podnikatelských provozoven“ a uplatňovat sankce⁶.

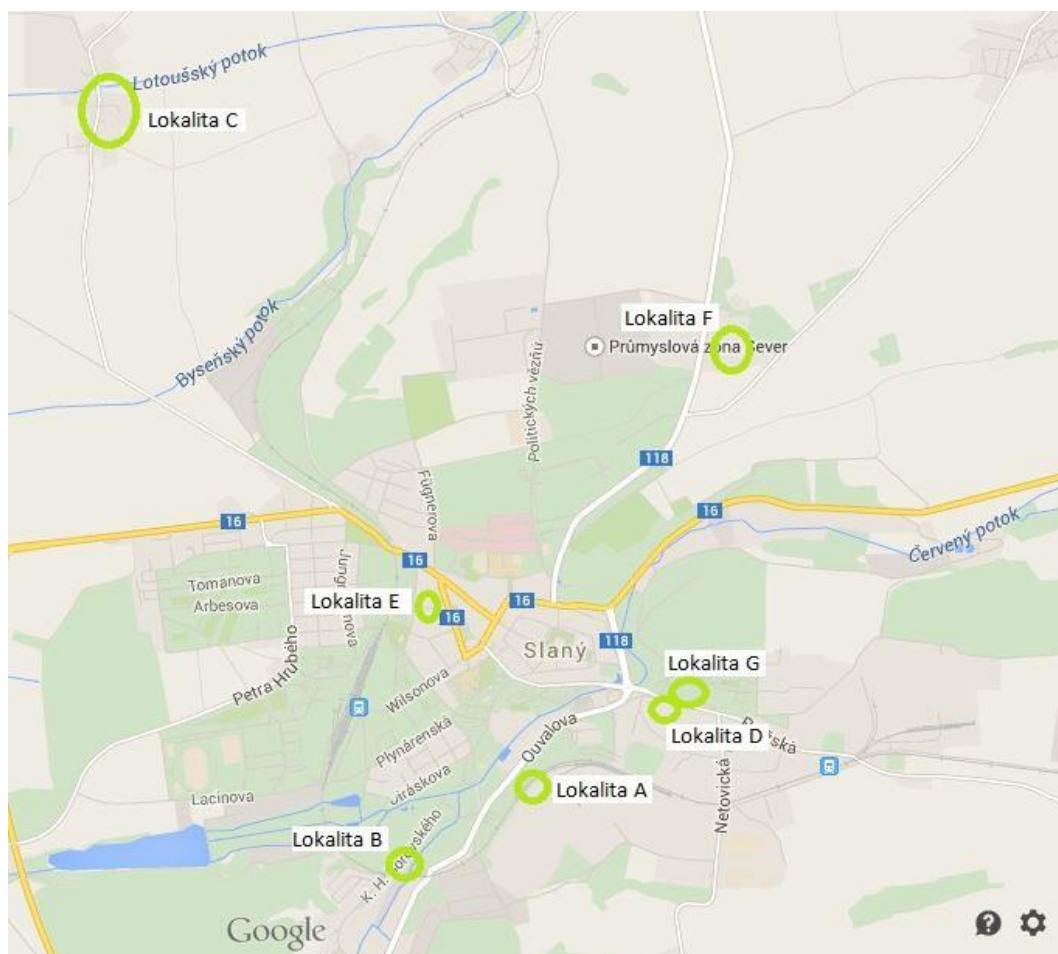
4 IDENTIFIKACE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT

Identifikovat tzv. sociálně vyloučené lokality ve městě Slaný není problematické. Lokality ve Slaném fungují dlouhodobě jako bydlení pro sociálně slabé a jsou místními dobře známé. Jednotlivé lokality identifikovali jak lokální institucionální aktéři, pracovník Agentury, místní obyvatelé města, jsou také vyjmenovány v aktuálním dokumentu zpracovaném pro MAS Přemyslovské střední Čechy o. p. s. (místní akční skupinu) zahrnující 90 obcí Středočeského kraje (Antropohled, 2014).

⁵ Vycházíme z předpokladu, že v lokalitě žije cca 25 domácností (tedy cca 100 - 150 lidí), z nichž každá dvoučlenná domácnost měsíčně platí minimální částku 2 x 4000,- Kč (minimální částku, kterou nám obyvatelé lokality uvedli). Celkové měsíční příjmy pro provozovatele zařízení tedy činí hrubým odhadem částku 200000,- Kč (tedy 25 x 2 x 4000).

⁶ Zejména v souvislosti s chystaným zákonem o sociálním bydlení, který by měl nabýt platnosti od roku 2017.

Obrázek č. 1: Identifikované sociálně vyloučené lokality ve městě Slaný

Zdroj: googlemaps.com

4.1 Lokalita A – UBYTOVNA MEXIKO

62 - 70 obyvatel
Platba za bydlení: 2500 - 3500 Kč/měsíc

Městská ubytovna Mexiko je představiteli obce prezentována jako ubytovací zařízení pro neplatiče nájemného v běžných městských bytech (rozhovor s úředníkem MěU Slaný, 2014). Třípatrová budova z konce 19. století se čtyřmi vchody, z nichž jeden je kvůli technickému stavu neobyvatelný, nabízí obyvatelům jen velmi spartánské podmínky. Lidé zde bydlí v prostorách o velikosti 1+1, dvě oslovené domácnosti žily v prostorách o velikosti 2+1 a jedna domácnost měla k dispozici 4 místnosti. Ubytovací smlouvy (nikoliv nájemní) jsou zde

uzavírány na dobu určitou a jsou pravidelně převážně po jednom měsíci prodlužovány. Toalety a vodovod se studenou vodou jsou k dispozici jen na společné chodbě, v jednom z vchodů jsou ještě tzv. turecké toalety. Pouze v jednom ze vchodů je k dispozici společná sprcha s teplou vodou, a to výrazně snižuje komfort pro provádění základní hygieny. Jít do sprchy znamená vyjít před dům, pak vedle do vchodu a stejnou cestu absolvovat zpět. To zvláště v zimních obdobích může zvláště u místních dětí zapříčinit vznik možných zdravotních komplikací. Nemáme doloženo, zda nachlazení místních dětí a problémy s dýchacími cestami jsou zapříčiněny právě tímto faktorem. Je ale zřejmé, že přecházení do vedlejší budovy za účelem sprchování může ke zhoršení jejich zdravotního stavu přispívat.

"Ostuda města. Mělo to být přechodný místo, ale ty lidi tam bydlí dlouhodobě." pracovníce neziskové organizace

Byty jsou malé, odpovídají tomu, že budova historicky sloužila jako dělnická ubytovna. V základním

vybavení neměly byty podle obyvatel lokality ani kuchyňskou linku (tu si obyvatelé podle svých slov obstarali sami, levně koupili, pořídili ve sběrném dvoře atd.) a jak je výše zmíněno, přímo v bytech není ani vodovodní přípojka. Do několika bytů zatéká, okny profukuje, téměř v každém bytu se aktuálně či v minulosti obyvatelé potýkali s plísní. Společné prostory byly při návštěvách výzkumníků uklizeny, ale vyžadovaly by dílčí opravy stejně jako fasáda domu a zjevně také střecha.

Při poslední návštěvě objektu v prosinci 2014 bylo obsazeno 18 bytů, jeden navíc využívala místní církevní instituce jako noclehárnu pro osoby bez přístřeší. V červnu roku 2014 totiž rada města souhlasila s provozem azylového ubytování pro lidi bez domova v „ubytovně Mexiko“: *„Rada města souhlasí s realizací služby azylového ubytování pro lidi bez domova v prostorách „ubytovny Mexiko“ v roce 2014, a to při opětovném provozování této služby Náboženskou obcí Církve československé husitské ve Slaném“* (MěÚ Slaný, Zápis, 2014). V ubytovně bydlelo v době výzkumu celkem 62 osob, z nichž 50 jich žilo v lokalitě déle jak tři roky (správa majetku, 2014). Z nich celkem 5 oslovených domácností tvořily rodiny s dětmi (terénní šetření). Dalších 7 obyvatel na ubytovně bydlelo méně, než jeden rok (správa majetku, 2014).

Ubytovna je městem prezentována jako místo pro městské tzv. neplatiče. V minulosti chtělo město vystěhovat a vystěhovalo některé ubytované⁷. Osudy některých nájemníků této definici ubytovna pro tzv. neplatiče ale neodpovídají. Například mladá matka tří dětí v ubytovně vyrůstala od dětství a poté přirozeně zažádala o jeden z bytů. Její děti jsou tedy podle jejich slov již třetí generací žijící v ubytovně Mexiko. Nejstarší námi oslovený obyvatel ubytovny bydlí v lokalitě od roku 1997. Naprostá většina dalších obyvatel domu je zde usídlena již několik let. Celkem 10 domácností mělo v době výzkumu dluh na úhradě za ubytování, s dlužníky ale nebyl sjednán žádný splátkový kalendář (správa majetku, 2014). Ubytovna Mexiko tedy není tím, za co lze běžně ubytovnu považovat – tedy za dočasné bydlení osob, které se ocitly v obtížné bytové situaci či osob, které hledají levné ubytování při výkonu zaměstnání.

"At' nás berou vážně a daj nám materiál, lešení, my si to tady opravíme. Chce to novou fasádu, okna, vybourat ty kóje, záchody..."
místní ubytovaný

Místní nájemníky lze tedy většinou považovat za starousedlíky. Většina z nich velmi dobře charakterizovala bytovou situaci ve městě a

při rozhovoru s výzkumníky mnozí z nich sami popsali možná opatření ke zlepšení kvality bydlení v městské ubytovně. Mezi zmiňované opravy budov patří zavedení vodovodu přímo do bytů, zřízení toalet v evropském standardu, zvýšení počtu koupelen, oprava venkovní fasády, výměna netěsnících a zastaralých oken atd. Obyvatelé ale diskutovali o tom, zda je vhodné takové požadavky směrem k obci směřovat. Obávají se, že by se po opravách budov mohlo zvýšit nájemné. Zároveň se obávali, že jejich podněty nebudou brány vedením obce vážně z toho důvodu, že jsou „jen obyvatelé ubytovny, tak se námi nebudou zabývat“. Místní starousedlíci rovněž navrhovali zřízení dětského hřiště, zbourání kůlen za domem a regeneraci prostoru pro bezpečné a důstojné trávení volného času jejich dětí.

⁷ V roce 2003 chtělo město vystěhovat 3 rodiny, které dlužily poplatek za ubytování. Za rodiny se v té době postavil anarchista a právník Polák, své šetření v místě provedl i ombudsman Motejl a kritizoval podmínky, za kterých byly rodiny vystěhovány (zdroj: Blisty, MF Dnes, ombudsman). Právník a aktivista Polák kritizoval změnu smluv, které obyvatelé domu uzavřeli s městem – obyvatelé podepsali změnu smluv a ze smlouvy na dobu neurčitou s nimi město uzavřelo ubytovací smlouvy. Zmíněné rodiny se nakonec musely vystěhovat a nastěhovali se k příbuzným sídlícím ve městě Slaný.

Jakkoliv spartánské podmínky k životu ubytovna nabízí, místní obyvatelé zmiňují nutnost přestěhování se v mnohem menší intenzitě než v dalších v této analýze popisovaných lokalitách. Obyvatelé ubytovny si byli vědomi, že bydlení v městských prostorech je výrazně levnější, nežli bydlení u soukromých vlastníků. Zároveň vyjadřovali svou důvěru vůči správci městského majetku, vděčnost za přidělení bytu, někteří v bytech bydleli již několik let a k místu si vytvořili vztah, vnímali bydlení tzv. „pod městem“ jako větší jistotu, nežli bydlení u soukromých vlastníků. Málo důstojné podmínky k životu přitom umocňuje fakt, že ubytovna je v celém Slaném vnímána jako místo pro lidi na okraji společnosti a místní obyvatelé dle jejich slov několikrát do týdne musí vyslechnout rasistické výroky kolemjdoucích či nadávky od posádek kolem projíždějících automobilů.

"Správce nefunguje. Nezvládá zajišťovat ani provozní minimum." pracovník MěU

Ubytovna měla v době výzkumu správce, který obýval na místní poměry

nadstandartní byt – prostornější a lépe vybavený (tekoucí voda). Místní institucionální aktéři stejně jako obyvatelé lokality se v prosinci 2014 shodli na tom, že správce v praxi neodvádí téměř žádnou práci a je třeba provést personální změnu. V době psaní situační analýzy již správce byt neobýval a byt byl prázdný.

4.2 Lokalita B – UBYTOVNA BENAR, K. H. Borovského

40 obyvatel
platba za bydlení: 4200 Kč/osoba

Unimobuňková budova z dřevotřískových panelů je prostorově izolována od občanské vybavenosti či další bytové zástavby. Ubytovnu koupila od soukromé

společnosti a nadále ji vlastní soukromá firma F&S Slaný s. r. o., jejímž jednatelem je Mustafa Türkmen. Společnost koupila i budovu přilehlé bývalé továrny a měla s areálem podnikatelský záměr, který zatím nerealizovala. V kontaktu s obyvateli budovy je především správce nemovitosti, který je mimo víkendy v budově přítomen. V současnosti je dvoupatrová budova zázemím pro ubytování sociálně slabých obyvatel, kteří mají nárok na doplatek a příspěvek na bydlení. V 18 pokojích (tedy 1+0) bez sociálního zařízení, přívodu vody a bez kuchyňského koutu platí tamní obyvatelé 4200 Kč na osobu a měsíc. Provozovatel ubytovny se tak sice pohybuje v mezích zákona, je ale zřejmé, že kvalita ubytování místních ubytovaných je nízká. Sdílené sociální zařízení a jedna malá kuchyňka na každém ze dvou

pater kapacitně nedostačují počtu ubytovaných obyvatel. Ubytovna je spíše tzv. „průtokovým zařízením“ s velkou fluktuací uživatelů jejích ubytovacích kapacit. Na ubytovně jsme hovořili s lidmi, kteří zde bydlí od roku 2014 a za posledních 10 let se 4x stěhovali. Tito obyvatelé neměli s městem Slaný žádnou dřívější spojitost (bydleli v okolních městech a obcích – Louny, Kralovice aj.). Obyvatelé, kteří byli zároveň v evidenci ÚP, pocházeli ze Slaného a přistěhovali se buď z adresy městského úřadu (byli dříve bezdomovci), nebo z jiných ubytovacích zařízení ve Slaném (Kreibichova, Trpoměchy), (ÚP 2014 a terénní šetření).

Ubytovnu provází pověst místa, kde tzv. tvrdou rukou „vládne“ místní správce. Ten si podle mnoha svědectví velmi důsledně vymaňuje dodržování všemožných pravidel, která musí ubytovaní na ubytovně dodržovat. Nedodržení těchto pravidel pak trestá finanční sankcí. Pokutu 200,- Kč tak můžou nájemníci dostat za nezavřené dveře do druhého poschodí, 100,- Kč pokuty vybírá od těch, kdo zapomenout zhasnout ve sdílené koupelně. Vysoká cena ubytování nezahrnuje například užití místní automatické pračky a za každou várku prádla tak musí obyvatelé platit. Správce si eviduje výplatné dny sociálních dávek jednotlivých ubytovaných a v příslušný den je doprovází až k výplatnímu místu, aby ihned inkasoval platby související s ubytováním. K zaplacení úhrady za ubytování tedy nevyužívá institutu zvláštního příjemce. Správce je v ubytovně přítomen od pondělí do pátku. Výzkumníci lokalitu navštívili opakovaně vždy o víkendu, aby bylo možné vést s nimi rozhovory bez dohledu správce ubytovny.

I přes tuto strategii bylo velmi obtížné navázat s obyvateli kontakt. Důvodem byl právě zřejmý strach z případných reakcí správce objektu a typická reakce ubytovaných byla: „*Co když se to dozví, že jsem vám to řekl/a*“ (rozhovory obyvatel, 2014). Ubytovna K. H. Borovského má mezi obyvateli lokalit velmi špatnou pověst: „*Tam bych nikdy nechtěla skončit*“ (rozhovor obyvatelka lokality C, 2014). Někteří z ubytovaných se cítili být v tak zoufalé situaci, že při rozhovoru nedokázali potlačit slzy. Ubytovaní se báli toho, že se jejich situace ještě zhorší a oni se budou muset přestěhovat jinam: „*Jen ne do tý Pražský, to bych nepřežila.*“ (rozhovor obyvatel, 2014).

4.3 Lokalita C - TRPOMĚCHY

120 obyvatel
platba za bydlení: 3500 - 10000 Kč

Městská část Slaný Trpoměchy je v podstatě vesnicí se 43 domy. Dva z nich

Lze považovat za tzv. sociálně vyloučenou lokalitu zejména z důvodu zhoršené kvality bydlení a z důvodu symbolického vyloučení místa okolními obyvateli městské části (pokud odmyslíme skutečnost, že je tato část obce odříznuta od veškerého vybavení města a lidé do města musí chodit 4 km pěšky, jezdit autobusem či vlastním autem). Domy jsou v soukromém vlastnictví několika majitelů. Do centra Slaného odsud jezdí cca 7 autobusů denně.

Jedná se o třípatrové panelové domy, každý se dvěma vchody. Ve 24 bytech velikosti 2+1 a 3+1 v lokalitě bydlí jak starousedlíci ze Slaného a okolí, tak rodiny migrující z jiných měst (nejčastěji ze severu Čech, například Bílina, Most). Každý vchod se šesti bytovými jednotkami má jiného majitele, respektive spolumajitele. Na vchod č. p. 36 dvou spolumajitelů je uvalena exekuce a dle výpisu z rejstříků nemovitostí hodlá exekutor provést dražbu nemovitosti.

Za nejvíce problematický lze považovat vchod s č. p. 37, jehož majiteli jsou matka a syn Demirevovi. Ti v domě přímo bydlí, jako jediní z majitelů, což ale paradoxně nevede k účinné spolupráci s nájemníky. Byty v tomto vchodu jsou v naprosto nevyhovujícím stavu. Výzkumníci například prováděli šetření v bytě, v kterém chyběla kuchyňská linka, radiátory, elektřina byla zapojena jen do jedné elektrické zásuvky v bytě. Přízemní byt byl ve velké míře zasažen na zdech viditelnou plísní a v koupelně vzlínala voda ze sklepní vlhkosti. Majitelé neposkytli ani minimální součinnost při odstraňování závad a navíc nechali nájemníky podepsat smlouvu, že byt přebrali bez závad. Nájemníci v tomto vchodu mají z majitelů nemovitosti strach, s čímž se svěřili také výzkumníkům. Výzkumníkům se nepodařilo ani jednoho ze spolumajitelů kontaktovat. Nájemní smlouvy s lidmi majitelé nemovitostí uzavírají a prodlužují po jednom roce a částky za nájemné se liší podle majitele nemovitosti. Nejlevnější nájemné hradí lidé v č. p. 39 – částky 3500, - Kč na měsíc plus energie. Nejdražší nájemné hradí lidé v č. p. 37 – částky 8500,- Kč a 10400,- Kč na měsíc plus energie. V lokalitě odhadem žije minimálně 120 obyvatel (odhad terénní šetření, rozhovory neziskové organizace, 2014).

Celá lokalita je podle místních obyvatel nedostatečně obsluhována veřejnou dopravou (autobusy zde jezdí cca 7 krát denně), místní obyvatelé jsou tedy částečně závislí na vlastních osobních automobilech. Ti, kdo auto nemají a nejsou domluveni s některými ze sousedů na odvozu autem do města, jsou často odkázáni na pěší kontakt se 4 kilometry vzdáleným centrem Slaného.

V lokalitě žije několik lidí s trvalým pracovním poměrem v místní lakovně konstrukcí nákladních automobilů (F. X. Meiler). Příjmové rozdíly mezi místními rodinami jsou zřetelné a uvědomují si je i místní obyvatelé – zaměstnaní obyvatelé měli příjem 13000,- Kč a 15000,- Kč, v lokalitě žijí také dlouhodobě nezaměstnaní, matky na mateřské dovolené aj. Žádná z oslovených domácností neměla dosud vyřízen příspěvek a doplatek na bydlení (některé rodiny měly v době výzkumu o příspěvek a doplatek požádáno)⁸. Všechny vchody jsou v dezolátním stavu, centrální plynová kotelna nefunguje a místní septik je rozbitý a dosti zapáchá – ale jen obyvatelé vchodu č. 37 jsou ostatními častováni jako „degeši“⁹. Vedle sebe tak bydlí lidé, které jejich sociální a finanční situace přiměla k opuštění přechozího bydliště (odešly z bytu či ubytovny ve Slaném, z Prahy, Mostu a jiných měst) jinde v republice až skončili v těžko obyvatelném a předraženém bytě v Trpoměchách. Rodiny, které si bydlení v lokalitě zvolily zcela vědomě¹⁰ (nízké náklady na bydlení), za peníze z legálního zaměstnání vylepšují technický stav pronajatého bytu.

Starousedlíci z Trpoměch vyjadřují i směrem k vedení města nespokojenost se situací kolem bytových domů – stěžovali si na již zmiňovaný nefunkční a zapáchající septik, ale také na hluk. Možná i proto k domům poměrně často přijíždí hlídky městské i státní policie, zvláště v letních měsících. Místní obyvatelé označovali chování hlídek městské policie jako arogantní. Několik lidí popsalo situaci, kdy hlídky policie v lokalitě stojí třeba hodinu a to i v situaci, kdy se v místě neděje vůbec nic, co by přítomnost hlídky zdůvodňovalo. Obyvatelé lokality toto jednání vnímali jako projev šikany (rozhovory obyvatelé lokality, 2014). Městská policie do místa jezdí poměrně často kvůli stížnostem od obyvatel okolních domů. Podle strážníků MěP se v lokalitě nic závažného neděje a do místa občas zajede hlídka jedoucí pravidelnou obhlídku města (rozhovory MěP, 2015).

⁸ Informace o vyplacených příspěvcích a doplatcích na bydlení nám úřad práce neposkytl.

⁹ Termín „degeši“ používali obyvatelé vůči obyvatelům domu č. p. 37 v pejorativním smyslu a hovořili tak o romských i neromských obyvatelích tohoto domu jako o „špinavých“ či „nečistých“, kteří „neumí bydlet“. Poukazovali přitom na vnější projevy bydlení (nefungující kanalizace, špatný stav budov apod.), které ale nebyly dílem obyvatel samých jako výsledkem chybějících investic do oprav nemovitosti ze strany majitelů nemovitosti. Částečně tak mluvčí odváděli pozornost od nevhodných podmínek, ve kterých sami bydleli (viditelný špatný stav vchodu, nefungující centrální plynová kotelna a zejména symbolické vyloučení všech uvedených č. p.).

¹⁰ V průběhu terénního šetření v lokalitě jsme narazili na domácnost, která se přestěhovala do levnějšího bydlení s ohledem na pokles příjmů, který předpokládali, že nastane s narozením dítěte.

4.4 Lokalita D - Ubytovna Luka

100 - 150 obyvatel
platba za bydlení: 4000 - 12000 Kč

Objekt bývalých pekáren a přilehlých nemovitostí v Pražské ulici obývá neurčitý počet osob, převážně sociálně

slabých Romů. Odhady pracovníků magistrátu a NNO se pohybují mezi 100 až 150 obyvateli (OSPOD spolupracoval v době výzkumu s 25 rodinami). Průmyslová stavba a k němu přiléhající stará dělnická ubytovna přitom neposkytují adekvátní zázemí pro dlouhodobé bydlení. Na podzim 2014 byli pouze 4 obyvatelé této lokality v evidenci ÚP. Obyvatelé dříve bydleli ve Slaném (Velvarská, Trpoměchy, Lázeňská, v protějších kočárkárnách v tzv. lokalitě G) či v jiných obcích. Terénní výzkumníci bohužel nebyli s to zajistit plnohodnotné informace z terénního šetření a rozhovorů s obyvateli. Tři pokusy o uskutečnění šetření přímo na místě, stejně jako telefonická domluva na osobním setkání se správcem objektů, byly nakonec neúspěšné. Pan Langauer, správce, který v areálu s rodinou bydlí, výzkumníky z objektu vykázal, či jej v tom jindy zastoupil jeho pomocník, který byl navíc s největší pravděpodobností pod vlivem omamné látky¹¹. Informace o poměrech v areálu Luka tak pocházejí z kusých rozhovorů s místními obyvateli (cca 10 minut skupinového neformálního rozhovoru se šesti stávajícími obyvateli), z rozhovorů s Romy z jiných slánských lokalit. Důležitým zdrojem byli pracovníci místních NNO a pracovnice městského úřadu, kteří mají po domluvě se správcem nemovitosti za jednotlivými rodinami přístup. Pracovnice sociálního úřadu v této lokalitě pracovaly s cca 25 rodinami.

Majitelem nemovitosti je pan Věroslav Lukášek s trvalou adresou v Caracasu (Venezuela). Výzkumníci dostali z několika zdrojů rozporuplné informace o nastavení vztahů mezi majitelem a správcem objektu, panem Langauerem. V každodenní realitě se lidé ubytovaní v areálu setkávají právě se správcem Langauerem, případně s jeho matkou či partnerkou. Výzkumníci se nesečkali s osobou, která by kdy byla v přímém kontaktu s majitelem objektů.

¹¹ Zrychlené pohyby, nekoordinovanost pohybů těla, kyselinový zápach z člověka a zřejmý pocit tohoto muže, že je sledován (zvýšená nervozita, ohlížení se, tčkání pohledem apod.) přisuzujeme s největší pravděpodobností dlouhodobějšímu užívání pervitinu.

Mezi 80 až 150 místními obyvateli, kteří bydlí v bývalé dělnické ubytovně, v karavanech umístěných na pozemku a dokonce i v prostorách bývalé továrny (naposledy bowling baru) provizorně upravených k bydlení, je vysoký počet lidí bez vztahu ke Slanému či okolí. Svědčí o tom částečně také přehled lidí registrovaných v evidenci úřadu práce. V evidenci nezaměstnaných v podstatě neřadili lidé s trvalou či zaslací adresou v objektu (ÚP, 2014). Tito mohli být sankčně vyřazeni z evidence nebo se do evidence vůbec nemuseli hlásit (např. mladší lidé, mají bydliště v jiné obci aj.). V budovách bydlí lidé různého věku. Při návštěvách jsme se setkali s lidmi důchodového věku obývající místnost 2x2 m², dále s nácitými lidmi, s lidmi v produktivním věku a s rodinami s dětmi. I na základě dalších zjištění lze dovozovat, že lidé využívající služeb pana Langauera, hradí ubytovací služby jinak, než například s využitím doplatku či příplatku na bydlení. Výzkumníci na místě dostali od mladých mužů nabídku na cenově výhodný nákup lahví alkoholu či oblečení.

Dění v objektu a kolem objektu vyvolává nesouhlasné reakce obyvatel domů v Pražské ulici. Stěžují si na hluk z objektu a především na zvýšení nebezpečnosti celé ulice. Terénní pracovníci při výzkumu získali mnoho informací nasvědčující tomu, že areál Luka je v současné době místem, kde může být dennodenně pácháno několik trestných činů – výroba a distribuce drog, objednávání krádeží v obchodech a předávky kradeného zboží, násilí vůči méně „poslušným“ nájemníkům, omezování svobody ubytovaných třeba zadržováním osobních dokladů. Tyto informace ale výzkumníci bohužel nemohli důkladně prověřit přímo mezi obyvateli objektů z důvodů, které zmiňujeme výše. Na druhou stranu i zběžná obhlídka objektu dává tušit, že rozhodně nejde o budovy vhodné k bydlení. Mezi slánskými je areál Luka považován za poslední štaci, místo, kde by nechtěli skončit.

4.5 Lokalita E - KREIBICHOVA

50 - 60 obyvatel
platba za bydlení: 6700 - 11000 Kč

Činžovní dům v Kreibichově ulici ve vlastnictví soukromého majitele se 14 bytovými jednotkami již na první

pohled vyžaduje základní opravy. Poničená venkovní fasáda a značně opotřebené společné prostory uvnitř nájemního domu dávají znát, že majitel do údržby domu investuje minimum prostředků. To se bohužel týká také investic do jednotlivých bytů. V době výzkumných návštěv pro účely této analýzy bylo v domě obydlených 13 jednotek. V horním patře čtyřpatrového činžovního domu bydlí rodina starousedlíků, z rozhovoru s nájemnicí

vyplývalo, že v domě bydlí přes čtyřicet let. Ostatní byty slouží až na tři čtyři výjimky povětšinou jako krátkodobé bydlení (na několik měsíců) pro rodiny, které dlouhodobě řeší problémy s nalezením adekvátního bydlení ve Slaném. A to jak původem slánské rodiny (z ubytovny „Mexiko“, ulice Velvarská, Arbesova aj.), tak imigranti z jiných měst v ČR (Klatovy, Praha, Koleč u Slaného). Jde o byty velikosti 1+1 a majitel nájemníkům prodlužuje nájemní smlouvy různě – po měsíci, po třech měsících, po šesti měsících a po jednom roce (rozhovory obyvatelé, 2014).

Většina bytů není vybavena vlastní toaletou a například sdílená toaleta v přízemí domu nebyla v době návštěvy výzkumníků plně funkční. Nájemníci se potýkají s nefunkčním topením, v jednom bytě chyběla topná tělesa, v dalším nebyly zabezpečeny rozvody k topným tělesům. Byty jsou nájemníkům často předávány ve stavu naprosto nevyhovujícím k bydlení. V době první výzkumné návštěvy se například do jednoho jednopokojového přízemního bytu, který dříve byl nejspíš příručním skladem, nastěhovala mladá rodina, pár s kojencem. Prostor, do kterého byla velmi natěsno vměstnána provizorní kuchyňská linka a hned vedle ní sprchový kout, nebyl vybaven podlahovou krytinou, chyběly zde radiátory a k vytopení místnosti s plísní na zdech si musel pár obstarat provozně nákladný elektrický přímotop. Opravy potřebné ke zprovoznění bytu, v tomto případě pokládku podlahových krytin a výmalbu plesnivých zdí, provedla rodina na vlastní náklady. Některé rodiny musely složit kauci ve výši 9000,- Kč až 13 000,- Kč v hotovosti, jiné nemusely platit žádnou kauci (zejména ty, které se nastěhovaly do bytu, který musely nejprve upravit pro bydlení). Oslovené rodiny zde žily nejdéle od roku 2010, dvě rodiny od roku 2012 a dvě od roku 2014.

Majitel přímo v domě nebydlí. Obdobně jako někteří další podnikatelé v oboru ubytování chudých rodin, má i majitel domu v Kreibichově ulici v domě své informátory. I v tomto domě museli výzkumníci čelit snaze jedné z privilegovaných nájemnic (lepší stav bytu) býti osobně přítomna u všech výzkumných rozhovorů. Budování neformálních vazeb a zvýhodňování vybraných nájemníků výměnou za předávané informace o ostatních nájemnících je chybou či možná vítaným záměrem majitelů obdobných zařízení nejen ve Slaném. Pokud by byla v domě zřízena oficiální funkce správce s jasně vymezenými pravomocemi a povinnostmi, nevznikala by pravděpodobně mezi některými nájemníky atmosféra strachu a nejistoty jako v situaci, kdy má majitel v domě „pouze“ neformální informátory.

Majitel nemovitosti v Kreibichově ulici rozšiřuje své aktivity v ubytování chudých o další objekt v Lázeňské ulici. Výzkumníci se v prosinci 2014 setkali s jednou osobou, která se z Kreibichovy ulice přestěhovala právě do vily v Lázeňské ulici. Příslib od majitele nemovitosti, že se bude mít v Lázeňské ulici lépe, protože jde o plně funkční objekt bez závad, se dle respondenta vůbec nenaplnil: „*To je z bláta do louže*“ (rozhovory obyvatel, 2014). Je otázkou, jaké další investice majitel v tomto byznysu ve Slaném chystá.

4.6 Lokalita F - tzv. FINSKÉ DOMKY

60 - 70 obyvatel
platba za bydlení: cca 3000 - 8000 Kč

Pět tzv. finských domků u areálu společnosti Grafobal v Nosačické ulici tvoří poslední obydlý celek

na výjezdu do Bakova. Dřevěné obytné stavby dříve patřily místnímu zemědělskému družstvu, dnes již dávno nefunkčnímu. Nájemníci získali možnost si domky levně odkoupit. Učinili tak a později po administrativních komplikacích přikoupili od pozemkového fondu i související pozemky. Jeden z domů (1511) vlastní pan Ing. Michal Hájek z kamenných Žehrovic a obyvatelé jsou jeho nájemníky. Výzkumníkům se nepodařilo vypátrat historii vzniku nájemního vztahu, tedy to, zda pan Hájek byl původním majitelem domku či se stal vydražitelem v exekuční dražbě. Pan Hájek je spoluvlastníkem dalšího domu (1515) na jehož druhou polovinu je aktuálně vyhlášena exekuce. Další tři domy mají vždy jednoho majitele a nejsou zatíženy exekucemi ani jinak.

Pouze u dvou z pěti domů je na první pohled patrné, že majitelé nemají dostatek prostředků na zajištění udržovacích oprav. Navíc právě okolí těchto dvou domů je výrazně zanedbané, v okolí obou domů je nepořádek z nahromaděných odpadků. A právě pouze obyvatelé těchto dvou domů výzkumníci shledali jako osoby ohrožené sociálním vyloučením. V dalších domech sice bydlí romské rodiny, ale jejich členové mají příjmy z legálního zaměstnání.

Ve dvou „problematických“ domech bydlí vícegenerační rodiny. V jednom z domů bydlí více než dvacet osob, další se zde vyskytují na návštěvě – skutečný počet osob v daném čase domy obývajících může variovat. Tyto dva domy jsou vytápěny tuhými palivy. Jako otop pravděpodobně často slouží i ne zcela ekologické materiály (lakované dřevo, odpadky). Lokalita je na okraji města, 20-30 minut chůze od centra města. Žijí zde žačky základní školy

praktické. Ty se do školy dopravují autobusem, který stojí nedaleko. Častěji prý chodí pěšky kvůli nevyhovujícímu jízdnímu řádu (z místa ale jezdí hned dva ranní autobusy, kterými se děti dostanou včas na začátek výuky).

V případě této lokality je na zváženu, zda ji skutečně jako typickou sociálně vyloučenou lokalitu označovat, zda takovým pojetím místa nejsou zbytečně stigmatizováni majitelé a nájemníci z dalších domů v dobré kondici. V každém případě je ale nutné provádět cílenou sociální práci v rodinách ze zanedbaných domů – jak vyplynulo z rozhovorů, problémů k řešení včetně nařízené ústavní výchovy jednomu z dětí je tu více. Pracovnice OSPOD a poskytovatelé služeb s místními obyvateli často pracují.

4.7 Lokalita G – tzv. KOČÁRKÁRNY, ULICE PRAŽSKÁ

**15 - 30 obyvatel (velmi proměnlivé)
platba za bydlení: cca 5000 - 8000 Kč**

Nebytové prostory v panelových domech naproti areálu Luka v Pražské ulici skoupila soukromá

firma. Ta bývalé kočárkárny transformovala do šesti bytových jednotek. V bytech nabízejících základní zázemí, vlastní kuchyňský kout, toaletu i sprchu, bydlí nejčastěji Romové s nárokem příslušných dávek na bydlení. Bydlí zde lidé, kteří byli dříve vedeni na Městském úřadě Slaný, dále lidé, kteří bydleli v areálu Luka. Na podzim 2014 bylo celkem 21 obyvatel v evidenci ÚP (17 z nich bylo se základním vzděláním), (ÚP, 2014). Bývalé kočárkárny sice nabízejí relativní komfort (vlastní WC, teplo, voda) ve srovnání s dalšími lokalitami, ale nedostatek prostoru v bytech způsobuje, že obyvatelé těchto „bytů“ rozšiřují svůj soukromý prostor i do sdílené panelové chodby atd. (například sušáky na prádlo). Obyvatelé jednotlivých jednotek se navíc poměrně často stěhují a mění. Místní starousedlíci žijící v panelových domech mají pocit, že kvalita jejich bydlení se výrazně snižuje. Zvláště, když přes silnici jsou jejich sousedy lidé ubytovaní v areálu Luka.

Pracovnice z městského sociálního odboru stejně jako poskytovatelé služeb shodně uvedli, že kočárkárny byly pro několik osob „přestupnou stanicí za lepším bydlením“ - z ubytovny Benar přes kočárkárny do komerčního bytu. Jednalo se ale pouze o osoby, které dokázaly navýšit své dosavadní příjmy, například získali zaměstnání (FX Meiler, Ekofrucht apod.).

V uvedených panelových domech ale podle místních obyvatel v době výzkumu docházelo k výraznějším změnám ve skladbě nájemníků (nejen v kočárkárnách). Podle informací

z terénu původní obyvatelé sídlištní lokalitu opouští a do jejich bytů se stěhují romské rodiny ze Slaného a jiných měst.

V obci byla identifikována ještě dvě pro veřejnost problematická místa, která nezahrnujeme mezi tzv. sociálně vyloučené lokality.

- 1) Jde o ubytovnu Nebe na Pražské ulici. Zde se jedná o dvoupatrovou budovu v okrajové části města, v prvním patře je 10 ubytovacích místností a v druhém patře jde o sklad. Jsou zde ubytovaní sezónní dělníci z Ukrajiny a Rumunska, kteří sdílí pokoje. V ubytovně žila v době výzkumu pouze jedna romská žena s nezletilým dítětem (sdílela pokoj s jedním z dělníků – pro ni zcela cizím člověkem). Všichni oslovení obyvatelé (včetně zmíněné ženy) odmítli o své situaci hovořit. Dělníci podle oslovené ženy sezónně pracují na polích v okolí (chmel aj.). Oslovení zahraniční pracovníci měli z návštěvy výzkumníků strach a po oslovení okamžitě volali své ukrajinsky mluvící kontakty (zřejmě zprostředkovatele brigády).

Tuto ubytovnu nepovažujeme za SVL z toho důvodu, že jde o sezónní zaměstnávání převážně zahraničních dělníků (mužů) a pojí se s nimi jiný typ problémů (např. nelegální námezdní práce bez pracovní smlouvy aj.), než je tomu u SVL (nejde o využívání veřejných prostředků na úhradu bydlení, nejde o ubytování rodin s dětmi, nejde o dlouhodobé ubytování).

- 2) Ubytovna Atlas se nachází v blízkosti vlakového nádraží v sedmipatrové budově. Jde o hotel a nabídkou sportovní náplně. Ve spodním patře je pivnice s hernou a sázkovou kanceláří, 1. až 4. patro slouží jako hotel, 4. až 5. patro slouží jako ubytovna pro pracující (sezónně pracující zejména muže), 6. až 7. patro slouží jako ubytovna pro sociálně slabé obyvatele. Okolí hotelu a vnitřní prostory jsou udržované místními uklízečkami. Na patře je vždy k dispozici jedna malá kuchyňka (o velikosti 1x2 m², pouze dvou plotýnkový elektrický vaříč), sociální zařízení je k dispozici na každém pokoji zvlášť. Jedno použití pračky místní ubytované stojí 60,- Kč. Ubytovna neměla v době výzkumu vyřízené všechny hygienické podmínky pro provozování ubytovny a tak žili její obyvatelé v nejistotě, zda se nebudou muset stěhovat. Zároveň díky tomu nedosáhli na doplatek a příspěvek na bydlení a některé rodiny uvedly, že dluží 6000,- Kč na nájemném. Ubytování zde vychází na 320,- Kč /den/lůžko. Lidé jsou s kvalitou

bydlení spokojeni až na občasné výpadky teplé i studené vody. Od konce roku 2014 zde žije cca 6 rodin, z nichž jedna žena má tělesně postiženého syna uvázaného na lůžko a údajně několikrát neúspěšně žádala o městský bezbariérový byt. Jiné z ubytovaných hrozilo odebrání dětí do Klokánku.

Tuto ubytovnu nepovažujeme za SVL z důvodu propojenosti služeb v jednom domě (hotel, ubytovna, restaurační zařízení) a zároveň z důvodu možného pouze krátkodobého fungování ubytovacího zařízení (fungování je závislé na splnění všech potřebných hygienických podmínek).

5 ZAMĚSTNANOST A PŘÍJMY Z TZV. SOCIÁLNÍCH DÁVEK

I

Míra nezaměstnanosti ve Slaném se pohybuje kolem 8% (7,8% v lednu 2015), což je nad průměrem Středočeského kraje ale méně než sousedním Kladně (9,1%). Slaný vykazuje horší čísla v dalších statistikách vztahujících se k možnému uplatnění se místních obyvatel na legálním trhu práce. Úřad práce evidoval na konci roku 2013¹² celkem 423 osob, které byly bez vzdělání déle než 12 měsíců (osoby s neukončeným či ukončeným základním vzděláním činily 18 % z celkového počtu nezaměstnaných). To je o něco více než polovina evidovaných uchazečů. Ke dni 30. 6. 2014 bylo celkem 3129 nezaměstnaných v evidenci úřadu práce, kteří měli pouze základní vzdělání (včetně vzdělání na základní škole praktické) bez ohledu na délku evidence. Tito nezaměstnaní činili v červnu 2014 celkem 33 % ze všech evidovaných nezaměstnaných (ÚP, 2014).

Výrazný nárůst počtu evidovaných bez vzdělání bude pravděpodobně způsoben nově evidovanými nezaměstnanými (z řad žáků ukončujících základní školy, ukončujících studium na učilišti apod.). Zároveň došlo k celkovému poklesu zaměstnanosti v lokalitě a nárůstu nezaměstnaných mezi lety 2013 a 2014. Tato statistika přitom nezahrnuje osoby, které se ocitly zcela mimo evidenci úřadu práce, a tedy nemají přístup k systému dávek státní sociální podpory a hmotné nouze. Typicky může jít například o uživatele drog, osoby vyřazené z evidence pro nespolupráci či osoby s neindikovaným či neléčeným duševním onemocněním, které často skončí zcela bez prostředků a přístřeší.

¹² V době výzkumu byla oficiálně zveřejněna aktuální data ke dni 31. 12. 2013.

Na území ORP Slaný, tedy v 52 spádových obcích s 39 412 (2012) obyvateli, bylo ke konci roku 2012 evidováno 8317 ekonomických subjektů, z toho 6672 živnostníků a osob samostatně výdělečně činných (oproti 7690 respektive 6261 v roce 2008), (ČSÚ, 2013)¹³. Aspoň jednoho zaměstnance vykazalo 5619 ekonomických subjektů. Nejčastěji se jednalo o mikro podniky s 1 - 9 zaměstnanci (591). Malých podniků s 10 - 49 zaměstnanci bylo ke konci roku 2012 evidováno na území ORP Slaný celkem 124 (tamtéž). Zaměstnavatelů s minimálně 50 přepočtenými zaměstnanci bylo 25 a pouze pět zaměstnavatelů vykazalo více než 250 přepočtených plných úvazků. Nutno podotknout, že v roce 2012 se nepodařilo u 4820 místních ekonomických subjektů zjistit počet zaměstnanců, pravděpodobně z důvodu nedodaného výkaznictví (tamtéž).

Na jedno volné pracovní místo ve Slaném připadlo na konci ledna 2015 přibližně 6 uchazečů o zaměstnání (ČSÚ, 2015). Dle údajů Českého statistického úřadu vyjíždělo k 26. 3. 2011 2534 osob do zaměstnání mimo obec, z toho 1546 do Prahy a 432 do Kladna (SDLB, 2011). Tato čísla zahrnují OSVČ i zaměstnance. Z celkem 2027 zaměstnanců jich 1703 denně vyjíždělo do zaměstnání mimo obec. Více osob ale za prací do Slaného dojíždělo. Mezi dojíždějícími lidmi bylo z celkového počtu 3240 lidí 2494 zaměstnanců. Nejčastěji jsou to obyvatelé Kladna (348), Zlonic (225) a Prahy (131), (SDLB, 2012).

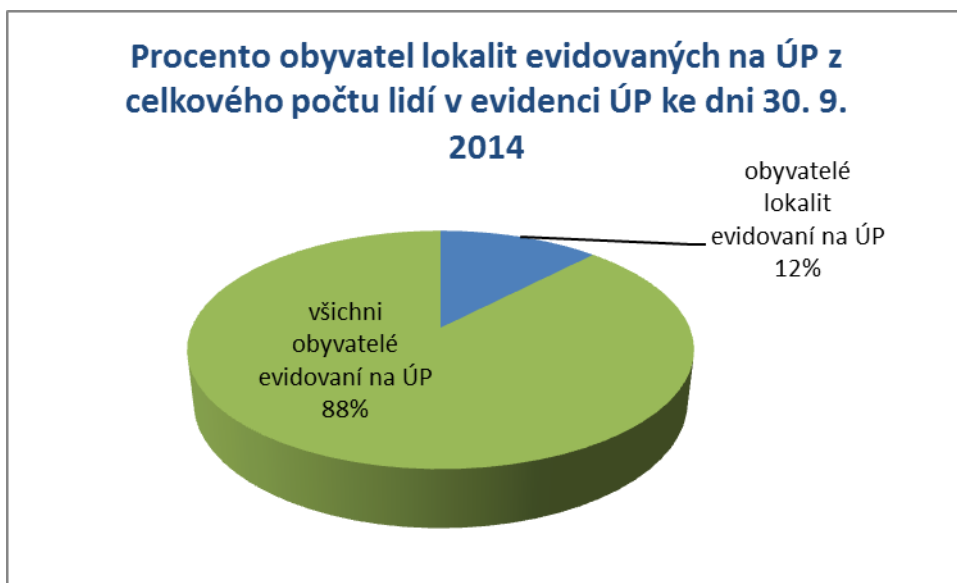
V lokalitě nepůsobí žádný sociální podnik. Město Slaný má jen omezený vliv na činnost technických služeb. Technické služby Slaný zajišťující údržbu zeleně a další s tím související činnosti, je podnikem s padesátiprocentní majetkovou účastí obce, která má navíc menší manažerský vliv na chod podniku. Dle vyjádření místních obyvatel a také zástupce městského úřadu není spolupráce se společností příliš efektivní, pokud jde o propojení její činnosti s cíleným zvyšováním zaměstnanosti sociálně vyloučených obyvatel města. Přitom právě činnosti z portfolia technických služeb jsou ty, které v mnoha dalších obcích slouží jako významná příležitost pro zaměstnávání nízko kvalifikovaných osob, které se dlouhodobě nemohou uplatnit na trhu práce. V kapitole doporučení dále rozepisujeme příklad z Jirkova, kdy z portfolia městem spoluvlastněných technických služeb byla vyjmuta tzv. ruční čistota města a další technicky méně náročné služby. Ty nyní zajišťuje tzv. městská sociální firma úspěšně a efektivně začleňující převážně místní Romy na pracovní trh.

¹³ Blíže informace nebyly v době psaní zprávy zveřejněny.

II.

Výzkumný tým si vyžádal data ke sledovaným lokalitám a pracovníci Úřadu práce ČR zaslali přehledy zahrnující počet nezaměstnaných v lokalitách dle trvalé či zaslací adresy ke dni 31. 9. 2014. Přehledné anonymizované informace umožňují statistické členění sledované skupiny obyvatel podle věku, dosaženého vzdělání a pohlaví osob v evidenci úřadu práce. Z údajů vyplývá, že ve všech sledovaných lokalitách bylo celkem 98 lidí v evidenci ÚP. Ti přitom tvořili 12 % všech evidovaných osob na ÚP bydlících ve městě Slaný (viz graf níže). Obyvatelé lokalit přitom odhadem tvoří cca 470 až 560 osob včetně dětí (tj. 3 – 3,5 % všech obyvatel města Slaný). Počet lidí bez vzdělání zároveň žijících ve výše popsáných lokalitách evidovaných na úřadu práce je tak hrubým odhadem 4x vyšší, nežli tomu je u populace bez vzdělání žijící v jiných částech města Slaný. Průměrný věk evidovaných osob z lokalit byl 36 let. Průměrná délka evidence byla u obyvatel lokalit celkem 994 dní (tedy necelé tři roky). Detailněji k jednotlivým lokalitám viz příloha A.

Graf č. 1

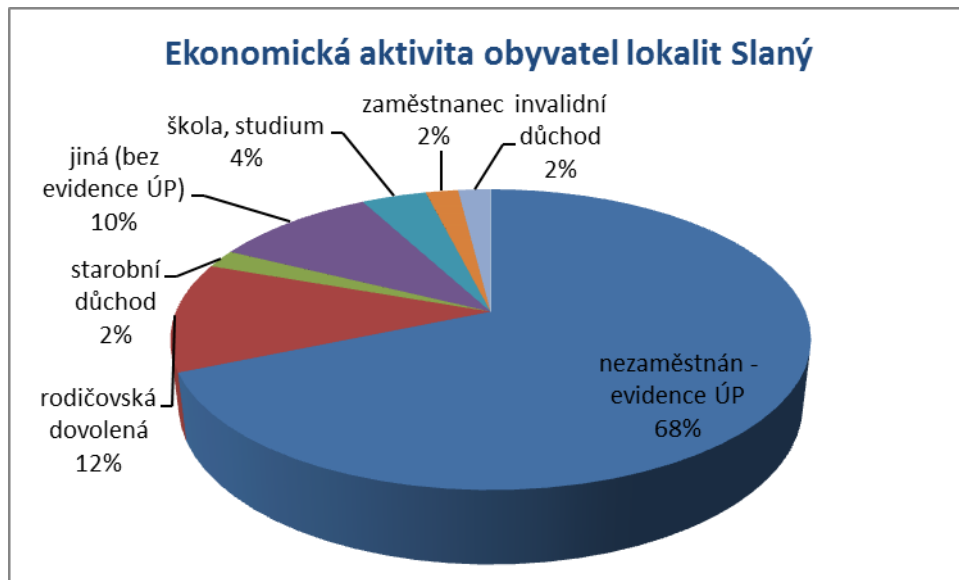

N=802

Z tvrzení obyvatel vyplývá, že klesá počet příležitostí přivydělat si peníze tzv. načerno. Několik mužů uvedlo zkušenost, kdy za odvedenou práci nedostali adekvátně zaplaceno, případně neobdrželi dohodnutou odměnu vůbec. Z terénního šetření výzkumníci pojalí podezření, že několik osob v lokalitách může mít příjmy z kriminální činnosti – distribuce drog (Mexiko, Luka, Kreibichova). Při terénních rozhovorech se výzkumníci v lokalitách

setkali s několika osobami, které s velkou pravděpodobností užívaly pervitin či jinou stimulační drogu. V areálu Luka taková osoba vykonávala dohled a tazatele vyprovodila za hranice pozemku. Na téže místě se výzkumníci později setkali s nabídkou na koupi pravděpodobně kradených předmětů – lahví alkoholu a oblečení.

Graf č. 2

N=51

Z terénního šetření vyplývá, 68 % oslovených obyvatel lokalit v produktivním věku je v evidenci úřadu práce. Někteří z těchto 68% oslovených obyvatel lokalit uvedli, že mají příležitostné brigády tzv. na černo. Naprostá většina dotazovaných obyvatel lokalit bez práce ale zaměstnání hledá. Další obyvatelé lokalit jsou na rodičovské dovolené, ve starobním důchodu aj. Pouze jeden oslovený obyvatel ochotný poskytnout informace do dotazníku měl práci v dělnické profesi, při neformálních rozhovorech ale více osob uvedlo příjem z legálního zaměstnání. V lokalitě Trpoměchy výzkumníci zpovídali více osob s pracovní smlouvou ve firmě F. X. MEILLER a tedy se stabilním poměrně solidním příjmem. Rozdíl ve vybavení domácností a v sociálně-ekonomické situaci mezi místními rodinami s příjmem ze zaměstnání a mezi domácnostmi plně závislými na sociálních dávkách byl právě v této lokalitě nejvíce patrný. Ekonomicky zcela destabilizované rodiny obývaly nejčastěji paradoxně, či spíše typicky, vchod s nejdražším nájemným. Navíc tito lidé nebyli s to vést rovnocenné jednání s majiteli nemovitosti, a tak například platili za služby, které dle smlouvy hradit nemuseli (návštěva v bytě), (rozhovory s obyvateli, smlouva a měsíční úhrady, 2014).

Naproti tomu rodiny s příjmy ze zaměstnání referovaly výzkumníkům o vztahu s majiteli domu s větší mírou sebevědomí a se zřetelným odhodláním zlepšit technický stav budovy a bytů na vlastní náklady.

Příjmy oslovených domácností tedy byly zejména z úřadu práce (podpora v nezaměstnanosti, dávky státní sociální podpory a hmotné nouze). Od ÚP jsme nezískali podklady k jednotlivým druhům vyplacených dávek za sledované období či za rok 2014, proto uvádíme pouze údaje, které jsme získali od obyvatel lokalit. Ke svým příjmům celkem odpovědělo 20 domácností a jejich příjmy jsme strukturovali následovně.

Tabulka č. 3

příjmy obyvatel lokalit z podpory v nezaměstnanosti, dávek SSP a HN v korunách	příjmy obyvatel lokalit ze zaměstnání	příspěvek a doplatek na bydlení v korunách
13 600 Kč		800 Kč
3 400 Kč		1 390 Kč
13 500 Kč		1 500 Kč
14 000 Kč		
8 000 Kč		800 Kč
10 000 Kč		
10 680 Kč		2 204 Kč
4 500 Kč		3 500 Kč
5 500 Kč		3 500 Kč
14 100 Kč		7 000 Kč
8 200 Kč		4 300 Kč
10 500 Kč		5 300 Kč
9 000 Kč		9 000 Kč
4 500 Kč		5 200 Kč
8 800 Kč		3 800 Kč
9 000 Kč		6 900 Kč
13 000 Kč		
7 200 Kč		
16 000 Kč		
11 000 Kč	15 000 Kč	
průměrně	9 724 Kč	3 942 Kč
minimum	3 400 Kč	800 Kč
maximum	16 000 Kč	9 000 Kč
počet	20	14

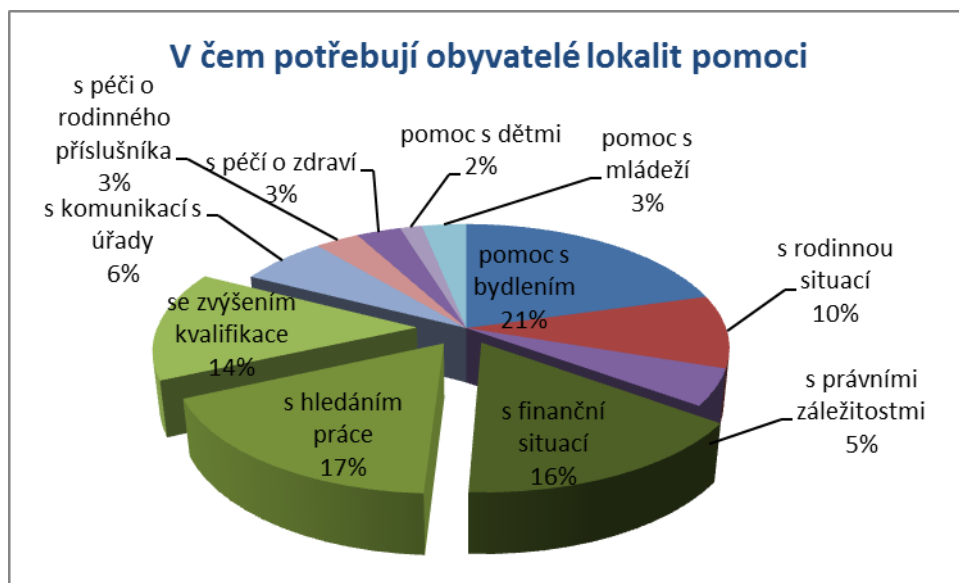
N=20

Průměrný příjem domácností bydlících v lokalitách byl 9724,- Kč. Minimum dostávali jednotlivci ve výši 3400,- Kč a maximální příjem měla devítičlenná domácnost žijící v obci Trpoměchy. Zaměstnanec v místní továrně měl příjem 15000,- Kč a další příjem měla jeho žena. Průměrná výše příspěvku a doplatku na bydlení z podkladů od obyvatel lokalit činila 3942,- Kč. Nejvyšší příspěvek uvedla čtyřčlenná rodina žijící v bytě velikosti 1+1 v lokalitě E Kreibichova, hradili totiž čisté nájemné ve výši 8000,- Kč. Rodiny bydlící v oblasti Trpoměchy s nejvyšším nájmem v době výzkumu čekaly na rozhodnutí ÚP, zda mají na doplatek a příspěvek na bydlení nárok (bydlely v lokalitě krátce). Členové těchto rodin nejsou tedy uvedeni mezi obyvateli, kteří nějaký typ dávky na bydlení od ÚP dostávají.

III.

Na otázku, v čem potřebují obyvatelé nejvíce pomoci, odpověděli ze 47 %, že potřebují zajistit příjmy (potřebují sehnat práci, pomoc s finanční situací a zvýšit kvalifikaci, aby měli více šancí na trhu práce) viz následující graf.

Graf č. 3

N=63

Z většiny uskutečněných rozhovorů vyplývá, že obyvatelé zkoumaných lokalit považují nezaměstnanost za hlavní důvod jejich nepříznivé ekonomické situace. Při diskuzích o celkové situaci Romů ve Slaném a v České republice oznamovali dotazovaní právě

nezaměstnanost jako klíčový faktor sociálního vyloučení Romů. Oslovené neziskové organizace stejně jako pracovnice městského úřadu s tímto tvrzením souhlasili a dodávali, že obyvatelé mají další problémy pojící se s bydlením (nekvalitní bydlení, zadlužení aj.). Město je spoluvlastníkem Technických služeb Slaný a na sezónní práce najímají na veřejně prospěšné práce další zaměstnance z řad nezaměstnaných evidovaných na úřadu práce.

Námítka některých ze zaměstnavatelů, že Romové nejsou spolehlivými zaměstnanci, se sice může opírat o jejich konkrétní zkušenosti, není však zcela relevantní s ohledem na zkušenost se zaměstnáváním sociálně znevýhodněných lidí žijících v jiných městech ČR. Zkušenosti z již zmiňované jirkovské firmy ONZA a.s., nebo například z Ligy o. s. Bruntál provozující tzv. Malé technické služby, města Chodov v Karlovarském kraji (firma Chotes s. r. o. zaměstnává každoročně 25 lidí na VPP), stejně jako poznatky z obdobné aktivity v krušnohorských Vejprtech dokazují, že zkušení řídicí pracovníci, kteří každodenně rozdělují a kontrolují práci nízko kvalifikovaných zaměstnanců, významně ovlivňují neúspěch či úspěch začlenění dlouhodobě nezaměstnaných na legální trh práce. Další informace viz kapitola Doporučení.

Dalším nejspíše mylným argumentem je, že dlouhodobě nezaměstnaní lidé nechtějí pracovat vzhledem k exekucím, které jsou na ně vedeny. Tento argument používají vnější aktéři, ale zazněl i od lidí ze sledovaných lokalit. Ve výše uváděných společnostech jsou exekuce vedeny na téměř všechny pracovníky, ale ti přesto v zaměstnání setrvávají. Lidem s exekucí na mzdu či plat nezůstává k výplatě životní minimum, ale poměrně vyšší částka, tzv. nezabavitelné minimum. V následující tabulce uvádíme několik modelových variant výplaty zaměstnance s uvaleným výkonem exekuce.

Tabulka č. 4: Srovnání měsíčního čistého příjmu před a po exekčním výměru

Měsíční čistý příjem	Manžel/ka	Počet vyživovaných osob (kromě manžela/ky)	K výplatě
11 000 Kč	N	0	9 373 Kč
11 000 Kč	A	2	10 902 Kč
14 000 Kč	N	0	11 373 Kč

14 000 Kč	A	3	13 412 Kč
-----------	---	---	-----------

Zdroj: Exekutorská komora České republiky, ekcr.cz

Nutno připomenout, že z dat o počtu nezaměstnaných dle trvalé či korespondenční adresy jasně vyplývá, že nezaměstnanost není ohrožením jen pro sociálně vyloučené Romy. Ostatně data z insolvenčního rejstříku napovídají, že počet osob, které se ocitly v obtížně zvladatelné finanční situaci, je ve Slaném přinejmenším několik set. Viz kapitola zadlužení.

Občané, kteří nepracují, nejsou zátěží jen pro stát a jeho rozpočet, ale přináší i náklady pro místní samosprávy. Lidé bez pravidelných příjmů vytvářejí dluhy i vůči samosprávám, vedou obce k investicím do hašení problémů plynoucích ze sociálního vyloučení a kriminality. Děti vyrůstající v ekonomicky slabých rodinách dospějí s rizikem, že se později nedokážou vymanit ze sociálního prostředí chudoby. Chudoba je pro obec zjevně dlouhodobější problém. V aktuálních podobách je už poměrně zřejmý ve Slaném, třeba subjektivním zhoršením vnímání pocitu bezpečí (dopis obyvatel Pražské, stěžujících si na problémové soužití s nájemníky Luky) či ve výskytu drobné kriminality.

6 ZADLUŽENÍ

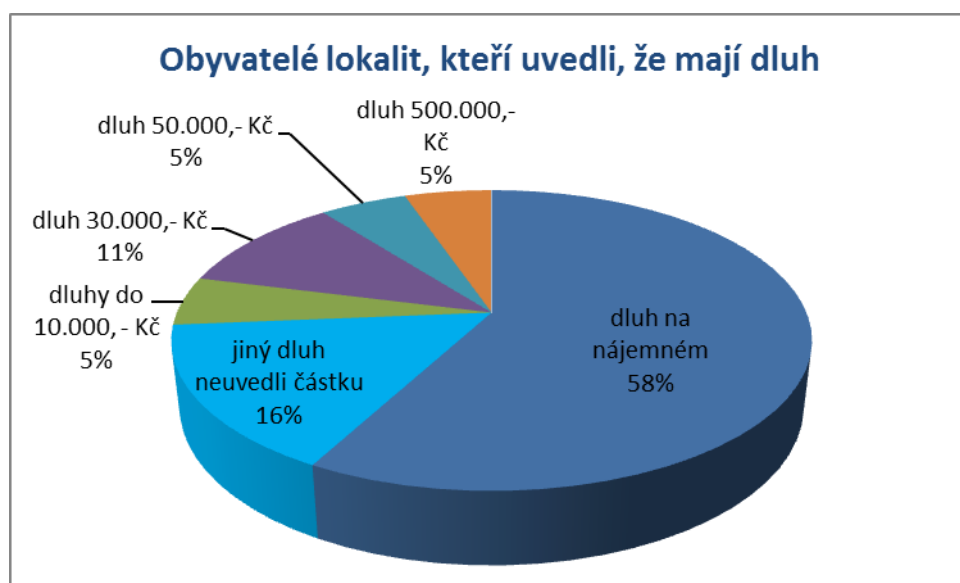
Z evidence vedené v tzv. Insolvenčním rejstříku vyplývá, že ke konci roku 2014 přibližně 200 občanů s trvalou adresou ve Slaném požádalo soud o vyhlášení tzv. osobního bankrotu. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (tzv. insolvenční zákon, 182/2006 Sb.) stanovuje, že zákonné oddlužení může soud povolit jen těm dlužníkům s dvěma a více věřiteli, u kterých lze předpokládat, že do pěti let splatí aspoň 30% z hodnoty dluhů přihlášených věřiteli. Jak je zřejmé z údajů v insolvenčním rejstříku, lidé s trvalou adresou v námi sledovaných lokalitách tuto podmínku nespĺňují, respektive o tzv. oddlužení příslušný soud ani nežadají. Z údajů získaných z dotazníkového šetření a z rozhovorů s neziskovými organizace a pracovníci městského úřadu předpokládáme, že více než polovina obyvatel sledovaných lokalit je zatížena exekucí. To ovšem s tím, že mnoho z těchto lidí ani netuší, jaké exekuce jsou proti nim vedeny (jde o zkušenost neziskových organizací, které nejčastěji řeší nějaký jiný typ problému, ale s uživatele služby narazí právě na neznalost počtu a výše exekucí, kterým obyvatelé SVL čelí). Dle pracovníků místních NNO ti, kteří projeví ochotu dluhy řešit, přicházejí se žádostí o pomoc nejčastěji až v okamžiku, kdy už bylo vydáno pravomocné

rozhodnutí soudu a dluh je nebo brzy bude exekučně zatížen. Ve Středočeském kraji soudy v roce 2013 zahájily 77 000 exekucí a o rok dříve jich bylo zahájeno 91 000.

Zatížení dluhy a narůstajícími úroky z prodlení či smluvními pokutami a dalšího příslušenství dluhů je brzdou rodin i jednotlivců ze sledovaných lokalit. To nemusí být patrné, dokud tito lidé setrvávají v lokalitě. Jakékoliv jejich odhodlání vyvinout aktivitu ke zlepšení vlastní bytové a sociální situace může ovšem velmi záhy zastavit zjištění o vlastních dluzích. Jak ale uvádíme výše, pravidelný legální příjem ze zaměstnání může být pro dlužníky z lokalit základním faktorem iniciujícím postupné zlepšení sociální a celkové životní situace. Jak uvádíme v kapitole Doporučení, plošné odpuštění penále a smluvních pokut či dokonce odepsání historických dluhů, proti nimž lze namítnout promlčení, může být pro rozvoj obce výhodnější než snaha domoci se všech dluhů s kompletním příslušenstvím. Ve společenském diskurzu může k takovému postupu zaznít argument, že dlužníci si vstřícný postoj rozhodně nezaslouží, zvláště pak, když pro snížení dluhu nevyvinuli žádnou vlastní aktivitu. Jakékoliv zdánlivé zvýhodňování vybrané části obyvatelstva takové reakce v českém prostředí zpravidla vyvolává. Například obec Žlutice v Krušných horách dává obecním dlužníkům možnost závazky odpracovat při úklidu města a údržbě zeleně. Obyvatele zaměstnávají na pracovní úvazky či na krátkodobé pracovní smlouvy a jsou s nimi domluveni, že část výplaty pracovníci uhradí na pokladně za účelem zaplacení svého dluhu vůči městu.

Obyvatelé lokalit se nám jen ve výjimečných případech světili do dotazníků s typem a výší svého dluhu. Z uvedených podkladů jsme vytvořili graf znázorňující jak dluhy, které mají obyvatelé na úhradách bydlení (v jejich současném bydlení), tak dluhy, které mají vůči jiným věřitelům (jde zejména o drobné půjčky na kauce, na drobné vybavení do bytu) viz následující graf.

Graf č. 4

N=19

Více jak polovina obyvatel uvedla, že má dluh za bydlení (u současného pronajímatele bytu) a hrozí jim tedy neprodloužení smlouvy či stěhování. Někteří obyvatelé také upřesnili, že mají dluhy vůči městu za úhradu bydlení z předchozích let (např. byli exekučně vystěhovaní z městského bytu). Z podkladů od správce městských nemovitostí vyplývá, že dluhy vůči městu má více obyvatel, než pouze obyvatelé lokalit. Správce nemovitostí vyčíslil celkem 66 osob, které měly ke dni 1. 10. 2014 dluh na nájmu vůči městu (z nich jich 10 dlužilo poplatek za ubytování v ulici Oupalova). Splátkových kalendářů ale správce nemovitostí uzavřel pouze 11 (nikdo nebyl z ubytovny v ulici Oupalova). Průměrná výše dluhu na nájemném vůči městu činila 34195,- Kč. Celkem 32 osobám hrozilo v době výzkumu soudní vystěhování. Správce nemovitostí nevyužíval a nevyužívá institutu zvláštního příjemce (tedy zasílání příspěvku a doplatku na bydlení na účet správce nemovitosti), (správa RDK, ke dni 1. 10. 2014).

Ostatní domácnosti, které odmítly záznam z rozhovoru (do dotazníků), nám také poskytly informace o tom, že jsou zadluženy. Zaměstnaní obyvatelé využili svého pravidelného příjmu k tomu, aby si zařídili domácnost tzv. na dluh. Nyní splácí několikatisícové splátky za vybavení domácnosti, za nákup auta na leasing aj. Pro domácnosti, které výzkumníci v terénu zpovídali bez ohledu na jejich současné ekonomickou situaci, byla tedy typická velká zadluženost. Téměř všechny rodiny, pokud byly ochotny otevřeně mluvit o vlastní finanční situaci, zmiňovaly dluhy vůči obci (za odpad, za pokuty).

Lidé z lokalit většinou disponovali minimálními legálními příjmy (rodiny průměrně dostávaly 9724,- Kč měsíčně z dávek státní sociální podpory, jednotlivci měli příjem 3400,- Kč, pouze rodiny s příjmy ze zaměstnání a z rodičovského příspěvku měly příjem kolem 26000,- Kč). Rodiny s dětmi a jednotlivci žijící v lokalitách uvedli, že často fyzicky nemají po několik dní k dispozici žádné finance, a je tak pro ně velmi obtížné vyvíjet aktivitu k vyřešení vlastní zadluženosti (rozhovory obyvatelé, 2014). Poskytovatelé služeb (Romodrom o. p. s., Poradna pro občanství, občanská a lidská práva o. p. s. viz kapitola níže) v rámci terénních programů v oblasti zadlužení lidem asistují při komunikaci s věřiteli či soudy a exekutory a domlouvají podmínky splátkových kalendářů k úhradě dluhu. Sami poskytovatelé potvrdili, že uživatelé jejich služeb nakonec stejně nejsou schopni dohodu o splátkách plnit, byť jde nejčastěji o pravidelnou měsíční úhradu maximálně v řádu stokorun.¹⁴

I nepatrný dluh vůči obci diskvalifikuje zájemce o obecní byt ve standardní úrovni. S dluhem obyvatelé obce žádat o městský byt nemohou.

7 SOCIÁLNÍ SLUŽBY A JINÉ PODPŮRNÉ AKTIVITY V OBCI

I.

S ohledem na potřeby obyvatel sledovaných lokalit jsou primárními poskytovateli sociálních a podpůrných služeb v obci Městský úřad Slaný a dva poskytovatelé služeb z řad neziskových organizací, Romodrom o. p. s. a Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, o. p. s. Tyto tři subjekty nejčastěji zmiňovali místní Romové jako instituce, s kterými přicházejí do kontaktu. Několik osob zmínilo také působení církevních institucí – při zajišťování noclehárny pro osoby bez přístřeší v jednom z bytů v ubytovně Mexiko a při obstarávání komunitních aktivit náboženského charakteru, kterých se účastní romské rodiny (informace od zdroje z ubytovny Benar). Dalším poskytovatelem služeb je organizace Tosara o. s., která poskytuje pedagogické poradenství, doučování dětí a předškolní kroužky v prostorách Domova dětí a mládeže Slaný. Nikdo z oslovených respondentů ale tuto organizaci při rozhovorech nezmínil, nezmínili se o jejích aktivitách ani pracovníci ostatních neziskových

¹⁴ Neměli jsme k dispozici žádnou analýzu efektivity poskytovaných služeb. Z evaluace poskytovatelů služeb terénní práce v Karlovarském kraji, kde působí v obcích podobných rozměrů městu Slaný a v malých obcích do 3000 obyvatel (Dvořáková, 2015) ale vyplývá, že poskytovatelé byli v případě tématu řešení dluhové problematiky úspěšní v 50 % případů.

organizací. Je to dáno především tím, že neziskové organizace pracují především s dospělými (a to i v případě sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi) a mají přehled o jiných poskytovatelích poskytujících služby ve stejném odvětví.

Nestátní neziskové organizace působící v obci jsou ekonomicky zcela závislé na příspěvcích od státu a na grantech, nejčastěji z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. V době rozhovoru (prosinec 2014) s pracovníky Romodrom o. p. s., tento poskytovatel sociálních služeb ve Slaném nabízel následující služby:

- sociálně aktivizační služby – 0,6 úvazku,
- sociální rehabilitaci – 1,6 úvazku,
- předškolní zařízení – 2 úvazky (součást SAS),
- terénní programy – 2,6 úvazku.

Ze slánských lokalit Romodrom o. p. s. nejčastěji působí v Trpoměchách, a v ubytovně Luka. V omezené míře také ve vybraných případech klientů působí v lokalitě Mexiko, v Kreibichově ulici a v ubytovně K. H. Borovského. Pracovníci Romodromu dojíždějí za uživateli služeb také do okolních obcí - Bakova, Zlonic a Libušína (rozhovor poskytovatelé služeb, 2014).

Ve službě sociální rehabilitace bylo v prosince 2014 registrováno 25 žen, z toho 18 - 20 kontaktů se ženami bylo aktivních (rozhovor poskytovatel služeb, 2014). Ženy docházely do zařízení poskytovatele služeb a navštěvovaly školku pro děti se zázemím pro společné setkávání matek. Matky v tomto zařízení mají možnost sdílet zkušenosti s výchovou, spoluřešit obtíže v soukromém životě a součástí služby je také společné vaření. Uvařené pokrmy si mohou matky odnést domů. Při terénním šetření uvedly dvě matky z Kreibichovy ulice, že zejména možnost navařit si jídlo a vzít si jej domů je pro ně silnou motivací, aby s Romodromem spolupracovaly (rozhovory obyvatel, 2014).

V terénních sociálních službách pracovníci Romodromu o. p. s. ročně obslouží kolem 180 klientů, většinou jde o jednorázové intervence – vyjednání splátkového kalendáře, žádosti o byt, asistence při získání dávek sociální podpory aj. V sociálně aktivizačních službách vykazoval sociální pracovník celkem 20 rodin, s kterými dlouhodobě pracuje na zlepšení jejich životní situace (rozhovor poskytovatel služeb, 2014).

Slánská pobočka organizace Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, o. p. s. se v prosinci 2014 nacházela v existenční nejistotě. Končící podpora z dotačních zdrojů a fondy EU doposud nepřipravené k čerpání prostředků na nové projekty znamenal pro místní pobočku poskytovatele služeb výrazné omezení činnosti. V prosinci 2014 v místní pobočce pracovali pouze dva lidé zajišťující:

- terénní programy (TSP),
- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (SAS),
- odborné poradenství.

Dle interních statistik organizace služeb TSP a SAS využilo od dubna 2012 celkem 375 osob převážně ze Slaného, Trpoměch, Libušína a Kladna. Pracovník v terénních sociálních službách měl v době výzkumu přibližně 50 tzv. otevřených případů (tedy případů klientů, se kterými aktuálně spolupracoval), pracovnice SAS udržovala pravidelný kontakt v době výzkumu s 25 uživateli služeb (rozhovor poskytovatelé služeb, 2014). Nejčastějším důvodem spolupráce s klienty je řešení dluhové problematiky (dohoda s věřiteli na jejich splácení, návrhy na zastavení exekucí z důvodu nemajetnosti), (tamtéž). Klienti se na zaměstnance velmi často obracují se žádostí o vyřešení bytové situace, ale podle poskytovatelů služeb nemohou tuto potřebu klientů naplnit, „*to je nesplnitelná zakázka*“ (ve městě Slaném nemají jejich klienti možnost získat městský byt či byt u soukromého vlastníka v běžné zástavbě mimo lokality), (rozhovor poskytovatelé služeb, 2014).

Městský úřad Slaný prostřednictvím odboru sociálních věcí a zdravotnictví řešil v roce 2013 celkem 2466 případů osob nacházejících se v obtížné životní situaci. Z toho se ve dvaceti případech jednalo o dohledy nad rodinami (2 předběžná opatření), přičemž během roku bylo třeba vydat 4 předběžná opatření k odebrání dětí z rodin, v 25 případech byla nařízena ústavní výchova dětí a mladistvých a v 56 případech došlo ke spolupráci se Střediskem výchovné péče při řešení výchovných problémů žáků. Z téměř 2500 případů jich v roce 2013 připadlo 98 na osoby bez trvalého bydliště v působnosti pracovníků odboru (ORP Slaný), kdy spisy k těmto případům byly do Slaného předány z jiného úřadu. Na konci roku 2014 bylo na odboru zaměstnáno 12 osob – 4 kurátoři pro mládež, 6 pracovníků OSPOD, 1 pracovnice pro náhradní rodinnou péči a 1 pověřená vedoucí odboru, která na 0,2 úvazku vykonává funkci kurátorky pro dospělé. Celkem 4 zaměstnankyně byly v době vzniku analýzy zaměstnány

díky projektu podpořeného z OP LZZ končícího v srpnu 2015. Je otázkou, budou-li stávající kapacity zachovány. Dle vyjádření pověřené vedoucí odboru připadá na jednu pracovníci odboru přibližně 80 rodin/domácností nacházejících se v obtížné sociální situaci (rozhovor vedoucí odboru, 2014).

Výše zmíněná organizace Tosara o. s. otevírá dvakrát týdně předškolní kroužky v Domově dětí a mládeže města Slaný (DDM), jednou týdně skupinové doučování dětí v DDM a individuální doučování v rodinách. Dále poskytují poradenství rodinám v oblasti přihlašování dětí do MŠ a ZŠ. Při terénním šetření jsme se ale nepotkali s rodinou, která by služeb Tosary o. s. využívala.

Zařízení sociální intervence Kladno poskytují v obci sociální služby (následné péče a doléčování a dále vedou terapeutickou komunitu). Jejich služby jsou ale spíše zaměřeny na obyvatele závislé na návykových látkách, kteří využívají jejich služeb přímo v Kladně.

V obci působí i poskytovatelé dalších služeb, kteří ale nezaměřují své aktivity přímo na obyvatele lokalit či sociálně vyloučené Romy. Například organizace Kolpingova rodina Smečno ve Slaném nabízí odborné sociální poradenství, mateřské centrum, rodinnou poradnu a ranou péči. Výzkumníci se v terénu nesešli se žádným uživatelem služeb Kolpingovy rodiny.

II.

Sociální odbor městského úřadu uvádíme záměrně v kapitole o sociálních službách. Společně s poskytovateli služeb Romodrom, o. p. s. a Poradnou pro občanství, o. p. s. jde o tři hlavní aktéry v obci, kteří svou činností mohou přispět ke změně kvality života obyvatel sledovaných lokalit. Všechny tři subjekty sledují relativně obdobné cíle, ale v praxi příliš nedochází k jejich efektivní spolupráci při řešení problémů osob v obtížných životních situacích. Z rozhovorů s pracovníky a pracovníci těchto tří subjektů dokonce vyplynul názorový nesoulad mezi těmito subjekty.

Jde o poměrně častý spor mezi institucemi veřejné správy a nestátními poskytovateli služeb. Stejně jako v mnoha jiných obcích mají zaměstnanci sociálního odboru dojem, že poskytovatelé služeb „*vodí jejich klienty za ručičku*“ (rozhovor sociální odbor, 2014) a demotivují klienty k vyvíjení vlastní aktivity, „*rozmažlují je*“ (tamtéž). Takové výtky

zaznívaly ze strany města zejména směrem k pracovníkům organizace Romodrom o. p. s. Pracovníci neziskových organizací si naopak stěžovali, že samospráva dlouhodobě přehlížela kritickou situaci v obci, připomínali v rozhovorech nevyslyšené výzvy obci ze strany poskytovatelů služeb na společné řešení problémů. Pracovníkům úřadu práce vyčítali příliš formalistické a tvrdé uplatňování zákona vůči jejich klientům, které jejich klienty často přivádí do ještě horší ekonomické situace (např. z důvodu sankčního vyřazení z evidence ÚP). (rozhovory poskytovatelé služeb, 2014).

Zaznívala i pozitivní hodnocení. Pracovnice sociálního odboru se pozitivně vyjadřovaly o činnosti Poradny pro občanství v minulosti, kdy měl poskytovatel služeb navýšené personální kapacity. Zaměstnanci obou poskytovatelů sociálních služeb hodnotili spolupráci s OSPODem jako „dobrou“, a ve srovnání s přístupem úřadu práce jako „výrazně lepší“ (rozhovory poskytovatelé služeb, 2014). Dostatečně kvalitní spolupráce není ani na úrovni mezi dvěma poskytovateli služeb. Ke vzájemné komunikaci mezi pracovníky Romodromu a Poradny nedochází vyjma setkávání při pracovních skupinách ASZ.

Sporná byla například situace, kdy pracovník jedné z neziskových organizací odvezl jednoho z klientů na jednání s úřady automobilem. Pracovnice sociálního odboru to uváděly jako ono „vodění za ručičku“, „demotivaci“ klienta k vyvíjení vlastní činnosti. Pracovník - řidič přitom situaci sám vnímal jako problematickou, ale zároveň popsal, že v dané situaci byl odvoz pána nejlepším možným řešením.

Deklarovaný odlišný přístup k uživatelům služeb ale ve skutečnosti nemusí být tak významný. Pracovnice městského úřadu akcentovaly v rozhovorech principy zásluhovosti, poukazovaly na to, že na nespolehlivé klienty je třeba uplatňovat tvrdší postupy, aby bylo dosaženo spolupráce. Pracovníci výše uvedených neziskových organizací popisovali větší míru ochoty pokračovat ve spolupráci i s klienty, kteří například nedodržují sjednané termíny schůzek apod. V praxi všem rozdíl mezi pracovníky neziskovek a úřadu spočívá pouze v tom, jakou instituci mají tzv. za zády. Úřednice logicky využijí váhu svého úřadu v situaci, kdy klient nespolupracuje. Lidem z neziskovek nezbyvá než být trpěliví, spolupráce s klienty je založena čistě na dobrovolnosti. Tuto teorii potvrzují samotní uživatelé služeb, s kterými jsme vedli polostrukturované či neformální rozhovory. Sociální pracovnice městského úřadu paní Pohanková je v místních lokalitách „celebritou“ svého druhu. Místní Romové, kteří s ní přišli do kontaktu, ji považují za spravedlivou úřednici, která „fakt pomůže, když je třeba“

(rozhovory obyvatelé lokalit, 2014). Na dotaz ohledně případné „tvrdomi“ jednání či rozhodování úřednic sociálního odboru, výzkumníci několikrát obdrželi odpověď, že právě paní Pohanková je spravedlivá. Ostatně v době pochodů neonacistů ve Slaném místní Romové oslovili paní Pohankovou, aby stanula v čele jejich průvodu vyjadřujícím nesouhlas s pravicovými radikály.

Pracovníci neziskových organizací mají výhodu jisté neformálnosti vztahů s klienty. Nezastupují žádnou státní instituci a klienti se tedy neobávají represivního přístupu ze strany pracovníků. Terénní sociální pracovníci se tak dostanou k informacím, které by klienti městským pracovnícům nejspíš nesdělili (práce načerno, problémy s drogami atd.). Dobrovolnost vztahu a omezené možnosti reálné pomoci (poskytovatelé služeb nevlastní byty, nevytvářejí pracovní místa pro klienty) ovšem vedou také k tomu, že lidé v lokalitách mají k práci poskytovatelů služeb různorodý vztah. Nejvíce dotazovaných v lokalitách místní poskytovatele služeb příliš nezná podle jména organizace. Znají ale konkrétní pracovníky a pracovnice těchto organizací, s kterými přijdou do styku. Jméno organizace Romodrom znaly matky, které využívají školky a „klubu matek“ provozovaných organizací.

Uživatelé služeb, kteří nám poskytli informace, měli od pomoci NNO i města větší očekávání - *„Pomůžou vyplnit papíry, ale práci stejně neseženou.“*, *„Bydlení potřebujeme, ale to si musíme zajistit sami, v tom nikdo nepomůže.“* (rozhovory obyvatelé, 2014). Právě oblast bydlení a zaměstnávání jsou klíčové problémy obyvatel lokalit a na tyto dvě oblasti mají poskytovatelé služeb a zaměstnanci sociálního odboru MěÚ jen malý vliv. Mohou sice zprostředkovat kontakty na místní zaměstnavatele či poskytovatele bydlení, nemohou ale sami podobná místa vytvářet. Úspěšnost poskytované pomoci v těchto oblastech je tak zcela závislá na současné struktuře pracovních míst na trhu práce, na zájmu zaměstnavatelů přijímat nízko kvalifikované lidi na veřejně prospěšné práce a na vůli majitelů nemovitostí k pronajmutí bytu nízko příjmovým rodinám a jednotlivcům. Tato pozice lze ale změnit v situaci, kdy město přijme preventivní opatření i v oblasti bydlení a zaměstnanosti, blíže viz doporučení.

To, že mezi místními aktéry v pomoci sociálně vyloučeným neexistuje funkční spolupráce a vzájemné vztahy jsou založeny spíše na nedůvěře či přehlížení, je v podstatě zmařenou příležitostí pro účinnější řešení sociálních problémů v obci. Bez ohledu na to, jsou-li při práci s klienty uplatňovány principy zásluhovosti (MěÚ) či trpělivé asistence (NNO), spolupráce mezi sociálními pracovníky ze všech organizací by měla být samozřejmostí. Ta může probíhat

formou společných případových konferencí, společných supervizí, pravidelných porad ke klientským případům, ad hoc porad k aktuálním případům apod. Zákonné bariéry související například se sdílením osobních údajů o klientech jsou v takovém případě snadno překonatelné.

III.

Všichni terénní pracovníci neziskových organizací i městského úřadu shodně definovali chybějící sociální a doprovodné služby v obci: azylový dům, intervenční centrum pro případy domácího násilí, krizové centrum, zařízení rané péče, aktivity pro mládež (například nízkoprahové zařízení). Při rozhovorech s pracovníky neziskových organizací opakovaně zazněla potřeba posílit stávající služby, terénní sociální práci, SAS ale třeba také předškolní vzdělávání.

Zřízení nových služeb na území obce je samozřejmě ve velké míře záležitostí financí a dalších zdrojů (personálních, organizačních atd.). Udržitelnost stávajících služeb je ovšem také kritická, neboť je u poskytovatelů služeb téměř stoprocentně zajišťována ze zdrojů Evropské unie a ze státního rozpočtu ČR¹⁵. Významná personální posila sociálního odboru městského úřadu bude jen do poloviny roku 2015 hrazena rovněž díky projektu podpořenému z EU. Dotační a grantové zdroje, jak jsou v ČR nastaveny, v podstatě drží poskytovatele služeb v permanentní nejistotě, pokud jde o zajištění budoucího financování služeb. Právě sociální a doprovodné služby či intervence pracovníků MěU jsou pro zlepšení sociální situace a prevenci rizikových jevů aspoň v některých případech naprosto klíčové. Doporučujeme proto, aby například s využitím platformy pracovních skupin ASZ byl ve Slaném vytvořen systém finanční podpory sociálních služeb. Stejně tak by měl zůstat zachován přinejmenším současný personální stav sociálního odboru při MěU. Takové opatření má tedy zřetelný vliv na městský rozpočet, ale bez „investice do lidí“ není možné očekávat výrazné zlepšení sociální situace ve Slaném.

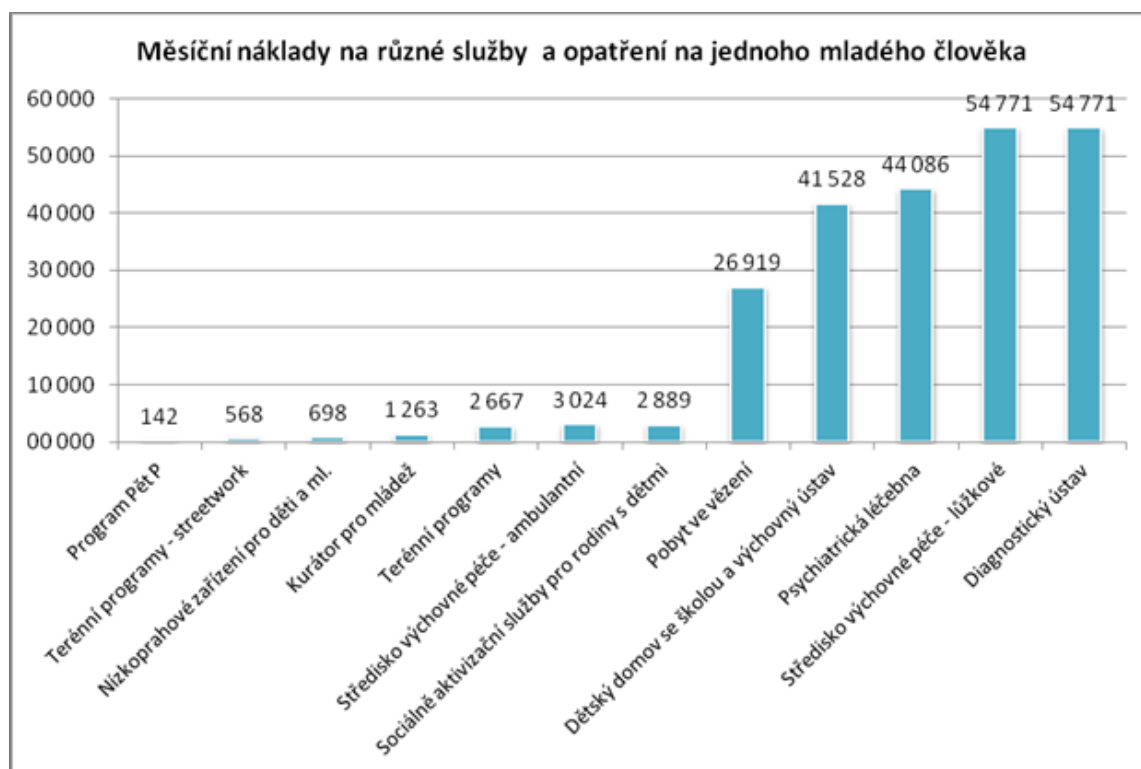
¹⁵ Neziskové organizace mohou ale využívat dotací na rozjezd podporovaného zaměstnávání či sociálního podnikání, tedy aktivit, které by částečně hradily náklady na chod sociálních služeb. Základní chod sociálních služeb a podpora rozvoje sociálních služeb by měla být financována z krajských peněz, město Slaný může v rámci svého rozpočtu vytvořit rozpočtovou kapitolu na specifické projekty, které by se týkaly rozvoje sociálních služeb v obci.

Jako příklad účelnosti některých měkkých investic uvádíme data ze studie k projektu Inspiration Sachsen výzkumného týmu Klusáček a kol.¹⁶ Výzkumný tým srovnával rozpočty Ústeckého a Karlovarského kraje s cílem zjistit nákladnost preventivních a represivních opatření realizovaných v sociálních službách a v pobytových a nápravných zařízeních. Dále analyzoval individuální případy klientů různých typů preventivních a represivních zařízení, jejich životní trajektorii a náklady na jejich pobyt v jednotlivých zařízeních. Mezi preventivní opatření výzkumníci zahrnuli sociální služby typu sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní programy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, streetwork atd. Mezi represivní opatření výzkumníci zahrnuli veškeré pobytové služby a nápravná zařízení, do kterých se jedinec dostane vlivem toho, že není zachycen preventivními službami. Ze srovnání jednoznačně vyplývá, že finanční nákladnost preventivních opatření je minimálně 10krát nižší, než nákladnost dalších, navazujících a pobytových služeb, viz graf níže.

Podle tohoto výzkumu například náklady na 8 let navštěvování nízkoprahového zařízení pro děti a mládež se rovnají nákladům na 36 dní pobytu v dětském diagnostickém ústavu. Z nákladů na 2 měsíce pobytu v dětském diagnostickém ústavu a 3 roky pobytu v dětském domově se školou/výchovném ústavu by bylo možné financovat náklady na 192 let navštěvování nízkoprahového zařízení pro děti a mládež (Klusáček a kol., 2013).

¹⁶ Klusáček a kol. (2013): *Srovnávací analýza práce s mládeží a mladými dospělými v Karlovarském a Ústeckém kraji a v Sasku s akcentem na analýzu veřejných rozpočtů a způsoby financování poskytovatelů služeb.*

Graf č. 5

Zdroj: Klusáček a kol., 2013

8 BEZPEČNOST

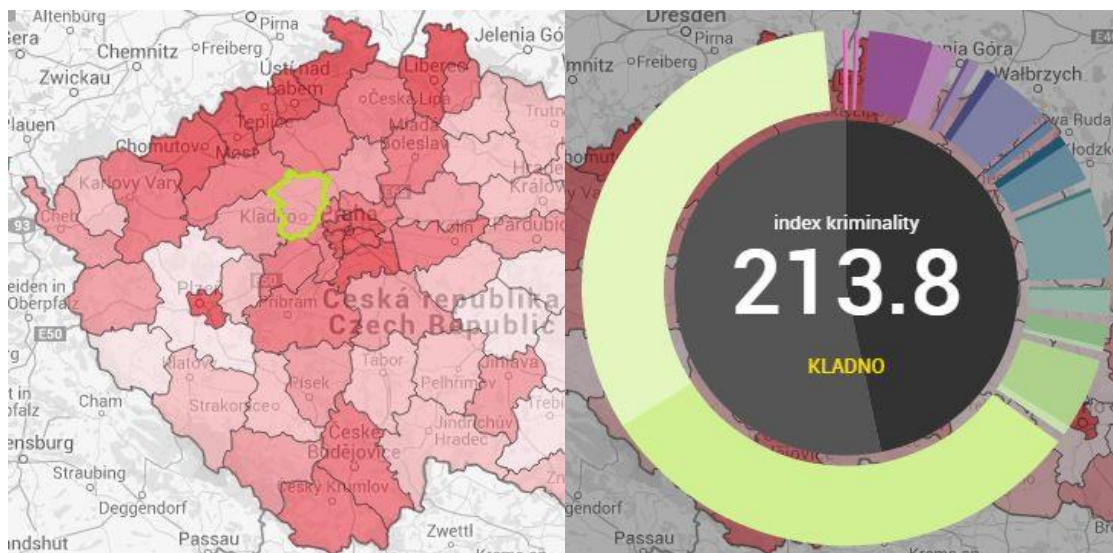
Z pohledu bezpečnosti je město Slaný a okolí kriminalitou méně postiženým regionem, než je tomu v jiných oblastech Středočeského kraje. Na počty spáchaných trestných činů je Kladensko, kam Slaný spadá, nejvíce postiženým regionem z okolních regionů Středočeského kraje, ale po přepočtu trestných činů na 10 000 obyvatel se řadí Kladensko mezi kriminalitou nejméně postižené územní odbory na západ od Prahy (Rakovnicko, Mělnicko) viz obrázek č. 2. Index kriminality (tedy počet zjištěných skutků za období leden – prosinec 2014 přepočtený na 10 000 obyvatel) je za rok 2014 za obvodní oddělení Slaný nižší cca o 10 % (dosahuje hodnoty 219,3, viz obrázek č. 3), než tomu bylo za rok 2013 (dosahoval hodnoty 237,2). Zároveň v roce 2014 pachatelé spáchali přibližně o polovinu více trestných činů v okrsku Slaném než v okolních okrscích (Louny, Nové Strašecí, Stochov, Velvary).¹⁷ Tento zdánlivý nesoulad je dán vysokým počtem obyvatel regionu Slaný, který je vyšší než

¹⁷ Zdroj: mapakriminality.cz

počet obyvatel v jiných regionech Středočeského kraje. Kriminalita má podle policie charakter spíše drobných trestných činů, drobné majetkové kriminality apod. Častější jsou krádeže aut a věcí z automobilů, řízení pod vlivem (tamtéž).

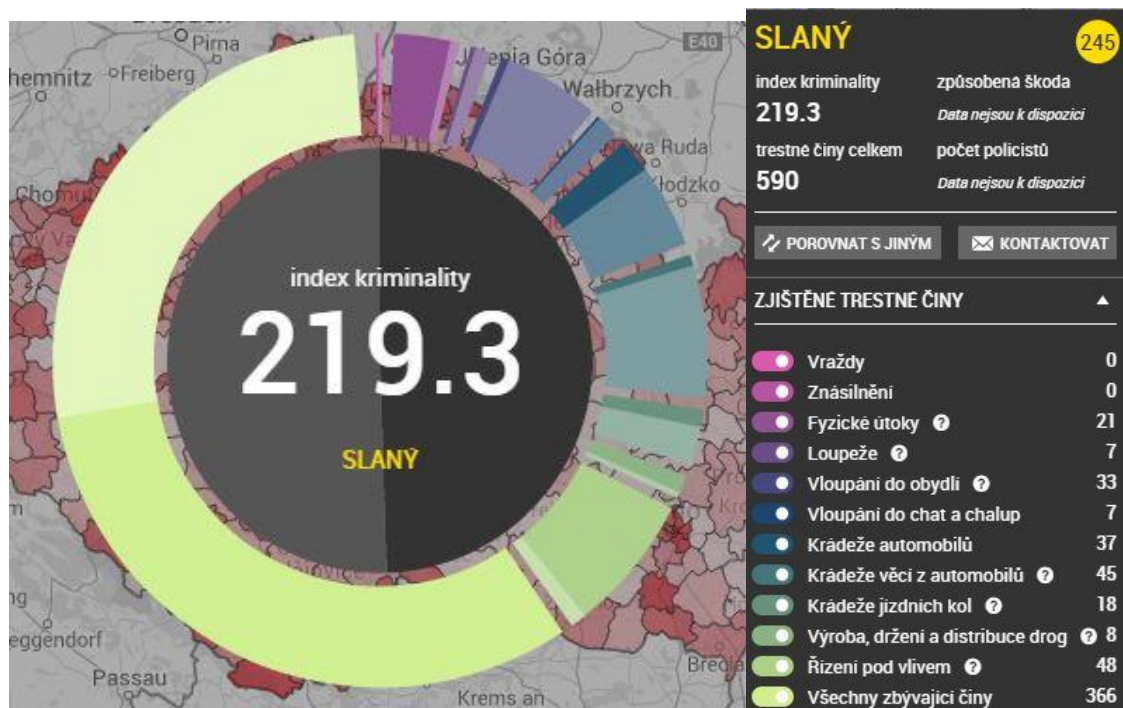
Téma prostituce v lokalitách nebo mimo ně jsme nezaznamenali v rámci terénního šetření a nezmiňovali je ani pracovníci neziskových organizací či Městské policie Slaný. Drogy jsou v obci rozšířené a Městská policie spolupracuje s Policií ČR při podezření na distribuci drog. Ve městě několikrát zasáhli proti varnám pervitinu. Hlídky městské policie občas řeší odstranění použité injekční stříkačky. V režii MěP probíhá drogová prevence na školách. Od obyvatel z lokalit jsme získali informace, že v městské části Trpoměchy a v areálu Luka dochází k distribuci a někdy i výrobě drog. Podle MěP je areál Luka z bezpečnostního hlediska nejhorším areálem z toho důvodu, že do areálu špatně vidět (rozhovor MěP, 2015).

Obrázek č. 2: Index kriminality územního odboru Kladno za rok 2014 (leden – prosinec)

Zdroj: mapakriminality.cz

Obrázek č. 3: Index kriminality obvodního oddělení Slaný za rok 2014 (leden – prosinec)

Zdroj: mapakriminality.cz

Městská policie, prevence kriminality

Město Slaný má zřízenou obecní policii. V minulých letech bylo vedení města (zejména starosta obce) známo svým represivním přístupem k obyvatelům lokalit, což se výrazně projevovalo také ve vztahu mezi obyvateli lokalit a strážníky MěP. Výzkumníci při strukturovaných i neformálních rozhovorech s obyvateli sledovaných lokalit nenarazili na nikoho, kdo by byl s prací zaměstnanců Městské policie spokojen. Především v lokalitě Trpoměchy místní obyvatelé zmiňovali opakující se návštěvy strážníků (ale i státních policistů) přes to, že se v lokalitě podle nich nic neděje. Městská policie musí přijet na základě podnětu občanů a v lokalitě si okolní obyvatelé opakovaně telefonicky stěžují a vyžadují příchod hlídky MěP (rozhovor MěP, 2015).

Je otázkou nakolik městská policie zastává funkci represivní složky a nakolik se strážníci snaží o aktivní partnerství se slánskými občany. Městské policie a město Slaný využili dotací na asistenty prevence kriminality a v lokalitách a ve městě působí tzv. asistenti prevence z řad romských občanů. Právě tato druhá možnost má dle autorů tohoto textu mnohem vyšší

potenciál skutečně pozitivně ovlivnit míru nežádoucího chování na ulicích či v sousedství. Nejen obyvatelé lokalit by měli znát svého strážníka, který po většinu časem bude partnerem, bude informovat obyvatele o aktuálním dění a vyhláškách města Slaný, poradí rodinám a odkáže je správný odbor městského úřadu apod. Tuto částečně partnerskou roli převzali asistenti prevence kriminality, městští strážníci by se také mohli zapojit do preventivních a spíše komunitních aktivit ve vztahu k obyvatelům lokalit ve městě. Strážník s důvěrou obyvatel posiluje svůj respekt pro řešení situací související s udržováním veřejného pořádku, rušení nočního klidu apod. Bohužel většina oslovených obyvatel důvěru v místní městskou policii nemá (rozhovory obyvatel, 2014). Ostatně i slánská diskusní internetová fóra obsahují spíše výraznou kritiku městské policie.

Při městské policii sice v roce 2014 působili z dotace placení asistenti prevence kriminality. Místní Romové se pohybovali v označených uniformách v ulicích Slaného a měli působit právě především na místní Romy, aby ti nekonali aktivity proti veřejnému pořádku. Jeden z oslovených preventistů měl ve vybraných oblastech města (ve vybraných lokalitách) velmi dobrý přehled o situaci zde žijících lidí a měl s nimi navázán dobrý vztah (terénní šetření, 2014). Pilotní zavedení institutu romského asistenta prevence kriminality nedopadlo podle zaměstnanců MěÚ prozatím dobře – jeden z vybraných pracovníků velkou část doby trvání pracovního úvazku strávil na nemocenské. S druhým preventistou, se kterým výzkumníci vedli rozhovor, se podle vedení obce příliš neosvědčil (konkrétní výtky jsme ale nezískali). Výzkumný tým přesto považuje za vhodné, aby se město Slaný pokoušelo obdobné preventivní projekty nadále realizovat, a to především s cílem posílit otevřenou komunikaci mezi obcí a obyvateli lokalit. Právě pracovníci městské policie či jakéhokoliv „preventivního“ odboru k tomu mohou být dobrými mediátory.

Hazard

Již v roce 2011 zastupitelstvo města Slaný jednalo o možném omezení hazardu. Přistoupili ale k jednomu z návrhů a herny, ve kterých již automaty nebyly v provozu, vyškrtli zastupitelé z povoleného seznamu míst.¹⁸ Další místa pro provoz výherních automatů nepovolili. Město Slaný se tak zařadilo mezi obce, které přistoupily k částečné regulaci hazardu. V roce 2012 přijali zastupitelé vyhlášku č. 4/2012, kterou pozměnili předchozí vyhlášku a stanovili celkem

¹⁸ MěÚ Slaný (2011): Obecně závazná vyhláška č. 5/2011 o určení míst a času pro provozování výherních hracích přístrojů.

17 adres, kde mohou mít provozovatelé herní automaty.¹⁹ Vyhláška dále omezila provoz heren od 18:00 h do 6:00 h. Provozovatelé s více, jak pěti automaty musí od 22:00 hodin hradit vlastní ostrahu, nesmí vpouštět osoby v podnapilém stavu apod. Provozovny také nesmí mít označení či reklamu barevnou, lákající na výhody. Reklama může být pouze v černobílé barvě a v maximální velikosti A4 (MěÚ, vyhláška, 2012). Vyhláška byla podepsána v listopadu 2012 a v prosinci 2013 bylo ve městě Slaný již pouze 11 míst, kde byly Ministerstvem financí povolené výherní automaty (s celkovým počtem 71 výherních automatů).²⁰ Místa, kde se výherní automaty udržely, jsou na následujících adresách: Dr. Beneše, Husova (3 provozovny), Lázeňská, Ouvalova, Pražská, Soukenická, Třebízského, Wilsonova, Žižkova (MFČR, 2013). Roční příjmy z hazardu pro město Slaný činily cca 6,5 milionu korun českých.

Strach obyvatel

Z terénního šetření vyplynulo, že se rodiny žijící v tzv. lokalitách opakovaně potýkají s různým typem obav. Ke sdílenému strachu obyvatel z toho, jak se bude vyvíjet jejich ekonomická a sociální situace a kde budou dále bydlet, se připojuje také strach z rasistických útoků. Jedna z obyvatelek Kreibichovy ulice se při rozhovoru roztřásla a rozplakala: „*Víte, já se omlouvám. Já se jen bojím, abych se nemusela stěhovat do Luky. To je nejhorší místo, kam bychom se mohli dostat. To je žumpa. Tam nežijou jako lidi, tam se všichni bojejí toho správce. Nevím, co s námi bude, ale tam nesmíme skončit.*“ (obyvatelka lokality rozhovor, 2014). Několik oslovených obyvatel lokalit se osobně setkalo či bylo přímo cílem rasistických výroků, výhrůžek a napadení. Obyvatelé městské ubytovny v Ouvalově ulici například říkali, že: „*Lidi chodí kolem a řvou cikáni! a černý huby!. Děti se normálně bojí a občas spí u příbuzných mimo město. No bojíme se tu.*“ (obyvatelka lokality rozhovor, 2014). „*Kriminalita a nenávisť vůči Romům mi tady vadí, i když nejsem Rom*“ (obyvatel lokality rozhovor, 2014). Obyvatelé ubytovny v Kreibichově ulici říkali: „*Napadli nás náckové, normálně z ničeho nic. Problém s nácky máme dlouhodobě, stále tu někoho děsí. Lidi se bojí i o své děti. Třeba do*

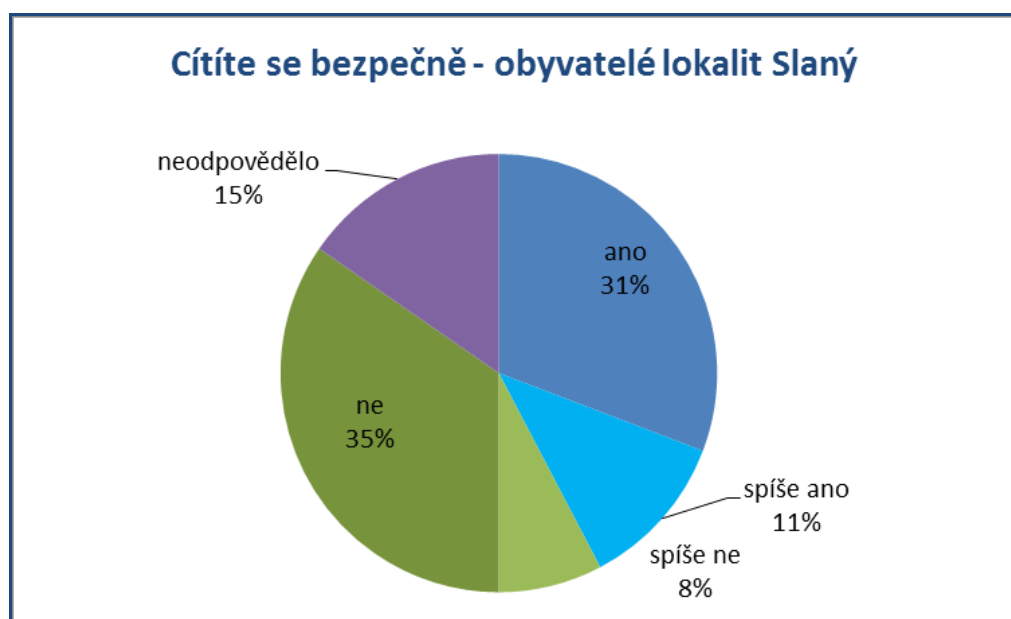
¹⁹ MěÚ Slaný (2012): Obecně závazná vyhláška č. 4/2012 o určení míst a času pro provozování výherních hracích přístrojů, interaktivních video loterijních terminálů a lokálních loterijních systémů na území města Slaného.

²⁰ MFČR (2013):

oken nám řvou rasistický kecy, řvou na nás, že jsme černý huby a že si nás podaj. Ta hospoda Alma je náckovská. No a pak je tu hodně lidí v Kreibichovce na perníku. To jsou lidi, kterejm nemůžete vůbec nic věřit.“ (obyvatel lokality rozhovor, 2014).

S obyvateli objektu Luka bylo uskutečněno jen několik krátkých neformálních rozhovorů. Obyvatelé měli strach blíže o své situaci hovořit, i když je výzkumníci zastavili na ulici mimo areál. I z kusých kontaktů výzkumníků s lidmi z lokality jasně vyplynulo, že užívání drog a nejspíš drobné krádeže v obchodech patří k tamějšímu koloritu. Podle pracovnice sociálního odboru jsou obyvatelé této lokality konfrontováni s fyzickým násilím a hrozbami ze strany správce nemovitosti či jiných obyvatel této lokality. Pracovnice sociálního odboru ví o případu, kdy majitel poslal na vybrané obyvatele Luky tým statných mužů s bojovým psem a při incidentu došlo ke zranění napadené osoby tímto psem (rozhovor sociální odbor, 2014). Na otázku, zda se obyvatelé cítí bezpečně, odpověděla přibližně polovina obyvatel lokalit, že ano, polovina že nikoliv (ve sledovaném vzorku nejsou zahrnuti obyvatelé ubytovny Luka). Mezi těmi, kteří odpovídali „spíše ano“ byli také obyvatelé, kteří si stěžovali na rasistické výroky kolemjdoucích, báli se o zdraví. Mezi těmi, kteří odpovídali „spíše ne“ byli také ti, kteří si stěžovali na vzrůstající kriminalitu v okolí jejich bydliště.

Graf č. 6

N=26 domácností

Obavy místních Romů o vlastní bezpečnost vycházejí také z historické zkušenosti, kdy ve Slaném opakovaně docházelo k pouličním a hospodským bitkám vyprovokovaným místními příznivci neonacistického hnutí Autonomní nacionalisté. Ti ale byli nejvíce aktivní v první dekádě 21. století, v současné době je dle informací od zdroje sledujícího vývoj české ultrapravice slánská neonaci scéna v rozpadu. Přesto stále dochází k jednotlivým rasově motivovaným šarvátkám, kdy ale „pachatelé“ nemusejí nutně zjevem připomínat příznivce krajní pravice „*ty mladý řvou, že jsme cikáni a tak, hlavně když jsou opilí...ne, to nebyli skíni*“ (rozhovor s obyvatelkou Kreibichovy ulice, 2014). V současné sociální situaci a zvláště s ohledem na vývoj lokalit v ulici Pražské lze ovšem očekávat radikalizaci místních mladých lidí. Bylo by nejspíš vhodné začít pracovat s prevencí nenávistných projevů už na místních základních školách. Vhodnou inspirací může být například kampaň vedená Agenturou pro sociální začleňování Hate Free Culture (hatefree.cz).

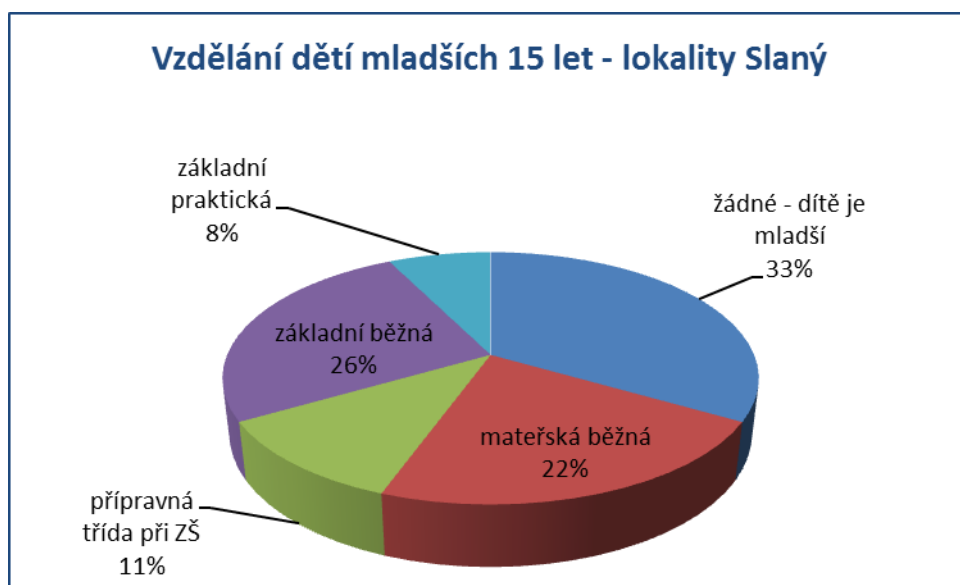
9 VZDĚLÁVÁNÍ

Ve městě Slaný působí několik vzdělávacích institucí: 7 mateřských škol a jedna soukromá školka, zařízení péče o děti předškolního věku Romodrom o. p. s., 3 základní školy, 1 základní škola praktická a speciální, 3 střední školy a dům dětí a mládeže. Ve městě již několik let funguje mateřská škola speciální, která se zaměřuje na vzdělávání dětí s vadami řeči, se smyslovými a jiným postižením, děti s nerovnoměrným vývojem (po doporučení ke speciálnímu vzdělávání). Přestože některé děti z tzv. lokalit mají problémy s vadami řeči, do této mateřské školy nechodilo žádné dítě z námi oslovených domácností (včetně domácností, které odmítly rozhovor). V následující kapitole budeme pojednávat pouze o těch institucích, které již tradičně či cíleně navštěvují romští či sociálně znevýhodnění žáci. Mezi tradičně navštěvované instituce ve městě Slaný patří ZŠ Na Hájích, ZŠ Komenského a Integrovaná střední škola Slaný. Cílenými návštěvami sociálně znevýhodněných žáků myslíme docházku dětí do předškolního vzdělávání, které je dočasné a hrazené z projektů. Jde tedy o zařízení péče o děti předškolního věku, které provozuje Romodrom o. p. s. a Tosara o. s.

Z oslovených domácností bydlících v tzv. lokalitách A, B, C, D celkem 11 domácností uvedlo, že vychovávají děti mladší 15 let. Z celkového počtu 27 dětí mladších 15 let jich 33 % (9 dětí) bylo mladších než 3 roky a rodiče s nimi nenavštěvovali žádnou vzdělávací instituci. Celkem 22 % (počtem 6) dětí navštěvovalo podle rodičů mateřskou školu. V rozhovorech

rodiče zároveň uváděli, že chodí do místní školičky do Romodromu. Celkem 6 dětí z oslovených domácností nenavštěvovalo běžnou mateřskou školu, ale pouze časově omezené a z projektu hrazené předškolní vzdělávání. Byly to děti ve věku 2 – 6 let. Další 3 děti navštěvovaly přípravnou třídu při základní škole (ZŠ Palackého). Celkem 7 žáků (26 %) navštěvovalo základní školu (byla to zejména ZŠ Komenského, ZŠ Na Hájích). Romští žáci docházejí také na ZŠ Palackého, tedy na školu praktickou a speciální (s upraveným školním vzdělávacím programem RVP ZV – LMP, RVP ZŠ). Ze studovaného vzorku žáků pouze 2 žáci bydlící v oblasti Finské domky a Ouvalova chodili na ZŠ Palackého, viz graf níže.

Graf č. 7

N=27

Předškolní vzdělávání realizované organizací Romodrom o. p. s. navštěvovalo v době výzkumu celkem cca 20 dětí, jejichž rodiče bydleli převážně v oblastech Kreibichova a Trpoměchy. Některé děti byly také z městské ubytovny Mexiko. Matky, které předškolní vzdělávání se svými dětmi navštěvují, mluvily zejména o tom, že zde mají společné vaření a jídlo si pak mohou odnést domů (rozhovory obyvatelé lokalit, 2014), viz také kapitola o sociálních službách.

Přípravnou třídu provozovala pouze ZŠ Palackého a v době výzkumu ji navštěvovalo celkem 14 žáků. Z oslovených domácností některé děti navštěvovaly přípravnou třídu (z lokality Kreibichova). Podle ředitelky instituce pedagožky pracují jak s dětmi, tak také s rodiči. „Rodiče je třeba vzdělávat, aby věděli, jak se mají s dětmi učit“ (rozhovor ředitelka ZŠ

Palackého, 2014). Jako příklad uvedla matky, které neznají některé říkanky aj. a kterým škola poskytuje informace, jaké říkanky mají s dětmi procvičovat. Učitelky znají rodinnou situaci jednotlivých dětí a v některých případech se na ně rodiče obrátili, zda by jim nepomohli řešit nepříjemnou situaci – například jedna z matek řešila domácí násilí a škola byla prvním kontaktním místem (tamtéž).

Celkem 2 základní školy a jedna ZŠ praktická a speciální vzdělávají romské a sociálně znevýhodněné žáky bydlící v lokalitách. Jsou to ZŠ Komenského a ZŠ Na Hájích, dále ZŠ Palackého (praktická a speciální). Obě běžné základní školy mají bohaté zkušenosti s inkluzivním vzděláváním žáků s různými vzdělávacími potřebami (žáků se specifickými poruchami učení, chování aj.) a v této oblasti se dále rozvíjejí. Ředitelka ZŠ Palackého si je vědoma společenského trendu k inkluzivnímu vzdělávání a tím také příklonu ke vzdělávání žáků s různým typem postižení na základních školách. Praktická a speciální škola se podle ředitelky rok od roku potýká s úbytkem žáků.²¹ Trend snižování počtu žáků v důsledku škoře každoročně přináší méně finančních prostředků do rozpočtu a tedy i méně disponibilních financí, které by mohla škola investovat do inovací, oprav, odměn pedagogům apod. Ředitelka instituce plánuje fungování školy pouze v jednom patře budovy. Pro ostatní prostory ředitelka shání nájemníky (rozhovor ředitelka, 2014).

ZŠ Palackého vzdělává podle 4 vzdělávacích programů: 1) program pro základní školu praktickou (RVP ZV – LMP), 2) program pro základní školu speciální (RVP ZSS), 3) program pro přípravnou třídu a 4) program pro žáky bez zdravotního postižení (RVP ZV). Školu v roce 2014 navštěvovalo celkem 80 žáků, z nich 65 žáků je vzděláváno podle RVP ZV – LMP (tedy na praktické škole), další 4 žáci jsou individuálně integrováni a jsou vzděláváni podle RVP ZV (tedy na běžné ZŠ), (Výroční zpráva, 2014). Škola vyučuje žáky již od první třídy na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny (PPP). Ve třídách působí 4 asistenti pedagoga (2 AP asistují ve speciálních třídách, 1 AP asistuje ve 4. a 5. třídě ZŠ praktické – ZŠP). Škola nabízí tři kroužky, ale kapacita kroužků se opakovaně nenaplnuje (rozhovor ředitelka ZŠ Palackého, 2014). Dále škola spolupracuje s lokální neziskovou organizací Romodrom o. p. s. na volnočasových aktivitách organizovaných pro děti v prostorách školy s cílem zapojit také rodinu. Žáci odcházejí na odborné učiliště – zejména na Integrovanou střední školu Slaný (v loňském roce na tuto školu odešlo 14 dětí, další 3 odešly na jiná učiliště), (rozhovor ředitel ISS, 2014). Škola z nedostatku financí využívá

²¹ Pole zprávy České školní inspekce již v roce 2011 byla škola naplněna pouze z 33 % své kapacity (ČŠI, 2011).

aktivit, které jsou zdarma a nabízí je jiné vzdělávací instituce – např. vzdělávání žáky z ČVUT (Výroční zpráva, 2014). Podle ředitelky ZŠ Palackého chybí v obci programy, v rámci kterých by pracovaly děti se svými rodiči. Škola potřebuje školního psychologa, který by na škole působil dlouhodobě a pravidelně.

ZŠ Komenského vyučuje podle RVP ZV a vytváří programy pro zdravotně znevýhodněné děti (se specifickými poruchami učení aj.). V loňském školním roce škola otevřela dyslektický kroužek a vybrala dvě skupiny žáků na reedukaci. Škola měla 2 AP, kteří pracovali s pěti žáky základní školy. Škola se zapojila do projektu organizace Nová škola o. p. s. zaměřeného na práci se školním asistentem a jeho asistenci romským žákům při školní docházce (projekt běžel do prosince 2014). Podle hodnocení znalostí žáků testy SCIO na škole studují nejen individuálně integrovaní žáci s SPU, ale také žáci nadaní. Někteří žáci se umístili mezi 10 % nejlepších žáků všech zapojených škol (Výroční zpráva, 2014). Na škole studovalo celkem 478 žáků, při přijímacím řízení byl celkem 9 žákům umožněn odklad školní docházky a 11 žáků se odstěhovalo a přihlásilo na jinou základní školu (Výroční zpráva, 2014). Počet žáků, kteří odejdou v pátém ročníku na víceleté gymnázium, není vysoký (naposledy 3 žáci). Celkem 8 žáků odešlo po ukončení povinné školní docházky v nižším, než devátém ročníku (tamtéž). Nejvíce žáků propadlo v pátém, šestém a osmém ročníku studia. Neomluvené absence nejsou na škole výrazným problémem, nicméně ve dvou třídách na prvním stupni měli žáci zvýšený počet neomluvených hodin (52 a 87). Neomluvenou absenci nejdříve řeší třídní učitel, poté škola přistupuje k výchovné komisi a některé případy neomluvené absence škola hlásila sociálnímu odboru Slaný. Ve výroční zprávě management školy shrnuje: *„Ze 32 žáků, kteří na konci školního roku neprospěli, bude 8 žáků opakovat ročník, 7 žáků postoupí dle Školského zákona do dalšího ročníku s nedostatečným prospěchem [tj. již jednou propadli], 11 žákům bylo umožněno vykonat opravné zkoušky, 4 ukončili školní docházku, 2 žáci přecházejí do ZŠ Palackého ulice.“* (Výroční zpráva, 2014). Obyvatelé z ubytovny na Pražské č. p. 398 chodí na ZŠ Komenského a chtějí sem přihlásit své dítě. Škola ale tyto rodiny odmítá s odkazem na spádovost školy. Spádově tito obyvatelé patří do ZŠ Na Hájích (rozhovor ředitel ZŠ Komenského, 2014).

Na ZŠ Politických vězňů (Na Hájích) vyučují podle RVP ZV. Škola má jednoho asistenta pedagoga na prvním stupni. Každoročně vzdělávají cca 20 žáků s SPU (kteří mají zpracované individuální vzdělávací plány). Na škole jsou vzdělávání také cizinci (ČŠI, 2013). Při zápisu do prvních ročníků dostalo celkem 13 dětí povolení k odkladu povinné školní docházky. Ze školy či do školy se více žáků v loňském roce odhlašovalo (celkem 7 žáků) a přihlašovalo

(celkem 17 žáků) oproti ZŠ Komenského (viz výše v textu). V minulém školním roce pouze ve 2. a 7. třídě propadlo nebo byli hodnoceni více jak dva žáci z ročníku (Výroční zpráva ZŠ Politických vězňů, 2014). Škola se zapojuje do preventivních programů a projektů (v oblasti preventivních aktivit metodička prevence zajistila cca 2 akce na každý měsíc školního roku), využila nabídky organizace Člověk v tísni o. p. s. a Univerzity Palackého v Olomouci a celkem 26 členů pedagogického sboru se proškolilo v oblasti práce s žáky s SPU. Dále se 24 učitelů účastnilo školení na aktivizující metody ve výuce a 2 učitelé prošli školením na projektové vyučování pro nadané žáky. Škola se zapojila i do projektu organizace Nové školy o. p. s. *Brána ke vzdělání – školní čtenářské kluby*. Čtenářský klub je zaměřen zejména na práci s dětmi pocházejícími z málo podnětného prostředí s nějakou specifickou poruchou učení. Škola nabízí zdarma výuku češtiny pro cizince. V rámci projektu hrazeného z prostředků MŠMT škola získala do prosince 2014 školního psychologa. Management školy má dlouhodobé zkušenosti s výukou romských a sociálně znevýhodněných žáků, škola se potýká s problémy v kolektivu žáků (třídní kolektiv žáků se obměňuje zejména s příchodem a odchodem obyvatel tzv. Luky, tj. ubytovna v ulici Pražská). Jde zejména o začínající projevy šikany, záškoláctví aj. (Výroční zpráva ZŠ Politických vězňů, 2014).

Ředitelé škol by uvítali více speciálních pedagogů a odborných pracovníků, například psychologa. ZŠ Komenského doposud hradila služby psychologa z projektových prostředků. Nabízí se možnost finanční kooperace škol na zajištění školního psychologa, který by dle potřeby vykonával služby na všech školách. Všechny zmíněné školy spolupracují s místní pobočkou pedagogicko-psychologické poradny a se střediskem výchovné péče.

Ředitel ZŠ Komenského se stále častěji setkává s rodinami, které si nemohou dovolit placené školní aktivity – výlety, sportovní kurzy, školy v přírodě. Nárůst sociálních rozdílů mezi žáky vnímá jako problém, který může (v minulosti se ředitel setkal s několika případy) narušovat dynamiku školních týmů. Vyloučení z kolektivních aktivit na základě socioekonomického zázemí žáků může být i důvodem neúspěchů ve vzdělávání (rozhovor ředitel ZŠ 2014). Žák zažívající nepříjemnosti s tím, že je označován za chudého, může ztrácet motivaci ke vzdělávacím aktivitám. Na druhou stranu ve školách registrovali i případy, kdy nemajetné rodině byla nabídnuta finanční pomoc ze strany městského úřadu, ale rodina přesto žáka na školní výlet/sportovní kurs neposlala a chtěla se domoci vyplacení finanční hotovosti v ceně podpořené akce. Práce s rodinou a změna priorit rodičů v oblasti vzdělávání je sice projektově

krátkodobě řešena neziskovou organizací Romodrom, o. p. s., jejich činnost by měla být více a systémově podpořena ze strany i dalších vzdělávacích institucí a jejich zřizovatele (bližší viz doporučení).

Ačkoliv výchovných a sociálních problémů v základních školách přibývá (rozhovor ředitel ZŠ, 2014), počet žáků ve třídě stále zůstává kolem 28 dětí. To je podle ředitele příliš vysoký počet na to, aby se dalo se žáky pracovat více individuálně právě třeba s přihlédnutím k jejich sociálnímu a rodinnému zázemí. Podle výzkumu inkluzivního vzdělávání v Karlovarském kraji ale počet žáků v tomto ohledu není klíčovým faktorem. Z výzkumu vyplynulo, že školy, které byly identifikovány jako výrazně inkluzivní a pracující s žáky z heterogenního prostředí, měly ve třídách mezi 24 a 30 žáků (Dvořáková a kol., 2012).²² Nezpochybujeme ale fakt, že v menším kolektivu žáků se učitelům pracuje s heterogenním kolektivem lépe. Ředitel školy Komenského v několika třídách zajistil provedení kurzu na posílení třídní dynamiky.

Dle vyjádření městského úřadu a jednotlivých základních škol probíhá dobrá spolupráce mezi sociálním odborem MěU a školami v oblasti prevence a odhalování záškoláctví. Vzájemné předávání informací při podezření na záškoláctví v konkrétních rodinách probíhá už při prvních podezřeních na neomluvené hodiny. Rodiny jsou pak sociálním odborem kontaktovány a ve spolupráci se základními školami je situace dále řešena a monitorována. Ani při rozhovorech s pracovníky neziskových organizací nezazněly výraznější výtky směrem k tomu, že by ve Slaném docházelo k neoprávněnému zařazování romských dětí do ZŠ praktické. Paní ředitelka ZŠP ve svých plánech přesto počítá s tím, že v budoucnu její škola přijde o žáky, a to právě v souvislosti s trendem zastavit umístování tzv. hraničních dětí do ZŠP. Oba oslovení ředitelé škol uvedli, že se opakovaně setkávají s požadavky romských rodičů na umístění jejich dětí do praktické školy. Takovým požadavkům prý ředitelé nechtějí, ani nemohou vyhovět.

Při rozhovorech s rodiči romských žáků výzkumníci nezaznamenali výraznější stížnosti. Na běžných základních školách není patrná snaha o „vystrnadění romských žáků“, rodiče neuváděli, že by se někdy potkali ze strany škol s otevřeným či naznačovaným rasismem či diskriminací (rozhovory obyvatelé lokalit, 2014). Ředitel ZŠ Komenského k tomu uvedl: *„Ti rodiče moc dobře ví, že nejsem žádný rasista, u nás jednáme spravedlivě. Jedna maminka zkoušela něco o rasismu říkat, když jí při diskusi o problémech jejího dítěte došly argumenty.*

²² Dvořáková a kol. (2012): *Analýza současného stavu vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v Karlovarském kraji*. Nadace OSF, Praha.

Ukončil jsem s ní rázně diskusi. Později se přišla omluvit.“ (rozhovor ředitel, 2014). Ředitelovo tvrzení koresponduje se zjištěnými při rozhovorech se rodiči „lokálních“ dětí: *„Ne, nic takového. Škola je dobrá.“* (rozhovory obyvatelé lokalit, 2014). U dětí z méně podnětného sociálního prostředí podle ředitelů ZŠ hrozí školní neúspěch spíše ve vyšších ročnících, kdy přestanou žáci stíhat učivo. Jako smysluplnou aktivitu, která by mohla předcházet selhávání, identifikovali oba pedagogové posílení předškolního vzdělávání.

Integrovaná střední škola Slaný přijímá většinu studentů ze ZŠ Palackého (praktická a speciální škola), dále z obou výše popsanych ZŠ. Zástupci neziskových organizací, ředitelé škol, městští úředníci a lidé z lokalit označovali školu jako velmi úspěšnou při vzdělávání romských žáků, a to i absolventů základní školy praktické. *„V podstatě všechny naše děti na tu školu jdou.“* (ředitelka ZŠ Palackého). Romské děti dostávají na tomto učilišti příležitost být úspěšní. Ředitel školy do praxe zavádí řadu opatření, které pomáhají ve vzdělávání udržet i učně, kteří zpočátku například mají problém s pravidelnou docházkou. *„Když už tam romské dítě nastoupí, tak většinou dostuduje.“* (pracovnice neziskové organizace, 2014)

Ředitel každoročně vyhlašuje stipendia pro žáky ve výši 300,- Kč, 400,- Kč a 500,- Kč měsíčně vyplácená po celý školní rok. Výuku maximálně propojuje s provozy místních firem a učňům dává příležitost už během studia získat slušné přivýdělky. Individuálně přistupuje k problémovým učňům a dává jim třeba i druhou šanci k dokončení studia při plnění dohodnutých pravidel. Právě nejspíš osobní přístup ředitele školy, kterého velmi pozitivně hodnotili i obyvatelé lokalit, kteří s ním přišli do kontaktu, především stojí za všemi aktéry potvrzenou úspěšnost při vzdělávání romských žáků. Chod školy a princip spolupráce s učni z místních vyloučených lokalit a z chudých rodin by si zasloužil samostatný výzkum či podrobnější analýzu.

10 RODINA

V roce 2013 řešily 4 pracovnice OSPOD a 2 kurátorky celkem 2466 případů na území ORP Slaný. Pracovnice sociálního odboru MěÚ Slaný výzkumníkům poskytly další shrnující informace z činnosti odboru týkající se roku 2013 (viz níže).²³

Tabulka č. 5

V roce 2013 bylo 2466 případů na 6 osob (4 OSPOD, 2 kurátorky).	dohledy celkem 20 + 2 předběžná opatření (v roce 2014 bylo předběžných opatření více)
	25 nařízení ústavní výchovy (v roce 2014 jich bude dle očekávání pracovnic odboru méně)
	56 řešených výchovných problémů (a přistoupení k nápravným opatřením ve spolupráci se Střediskem výchovné péče Slaný)
	sankce nebyly v tomto roce uplatněny, pouze ve správním řízení bylo několika osobám sděleno, že musí spolupracovat, pokud se chtějí sankcím vyhnout
	98 spisů/lidí, kteří nemají trvalé bydliště ve Slaném (tedy místní sociální odbor úkoluje místně příslušný OSPOD)
	v době výzkumu nebylo přesně známo, kolik řeší sociální odbor osob, které se přestěhovaly do jiného města

Zdroj: Rozhovory MěÚ, 2014

Na konci roku 2014 bylo na odboru zaměstnáno 12 osob – 4 kurátoři pro mládež, 6 pracovnic OSPOD, 1 pracovnice pro náhradní rodinnou péči a 1 pověřená vedoucí odboru, která na 0,2 úvazku vykonává funkci kurátorky pro dospělé. To byl v této době dle pověřené vedoucí odboru uspokojivý personální stav, na jednu pracovnici připadlo v průměru 80 rodin. Problematický je v tomto ohledu fakt, že mzda 4 pracovnic OSPOD je hrazena z aktuálně realizovaného projektu podpořeného z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Projekt končí v srpnu 2015 a není jisté, zda se podaří zajistit další financování této významné personální posily. Navíc k tomu, aby sociální odbor mohl zajišťovat kompletní servis občanům, bylo by dle pracovnic odboru zapotřebí zřídit aspoň dva úvazky pro terénního

²³ K roku 2014 nám sociální odbor neposkytl informace.

pracovníka. To by pomohlo k efektivnějšímu řešení záškoláctví ihned při podezření, že k němu dochází a obecně by terénní pracovníci posílili propojení mezi úřadem a potřebnými osobami. Pracovníci by rovněž motivovali občany, aby plnili své povinnosti a přísliby spolupráce směrem k úřadu – třeba tím, že by jim připomínali termíny domluvených setkání a fakt, že jejich nedodržení může znamenat postih či zhoršení jejich osobní situace.

Pracovnice sociálního odboru by uvítaly, kdyby jejich tým doplnil také klinický psycholog, který by se podílel na tvorbě zpráv pro soudy o situaci ve sledovaných rodinách.

Z celkového počtu 367 osob přistěhovalých do Slaného v roce 2012 bylo celkem 109 dětí do 14 let. V roce 2013 bylo z celkového počtu 484 přistěhovalých osob celkem 135 dětí do věku 14 let (tedy „školou povinných“). V těchto letech (tedy 2012 a 2013) se z obce odstěhovalo 77 respektive 95 dětí do 14 let. Mezi přistěhovanými navíc vždy výrazně převládaly ženy. V roce 2013 činil přírůstek stěhováním 62 žen a 40 dětí do 14 let (Český statistický úřad, 2014). Výše uvedené statistiky lze interpretovat tak, že ve Slaném dochází k nárůstu počtu předškolních dětí a žáků. Výzkumný tým na základě informací z terénu odhaduje, že tento trend nejméně z poloviny ovlivňují migrující nízkopříjmové rodiny. K 31. 12. 2013 ve Slaném bylo přihlášeno celkem 2454 dětí do 14 let, to je 16 % z celkového počtu obyvatel obce (Český statistický úřad, 2014). V některých sledovaných lokalitách, v ubytovně Luka a v Trpoměchách, žijí přitom rodiny s dětmi, které nejsou trvale hlášeny ve Slaném (rozhovor obyvatelé lokalit, 2014).

Ze sledovaných lokalit momentálně OSPOD řeší přibližně 25 rodin v ubytovně Luka. Na místo pracovnice OSPOD dochází minimálně jednou týdně a nejčastěji pracovnice odboru řeší školní docházku dětí, hygienické návyky (místní děti často mají vši). Několik místních matek (pozn. otci nebyli v rozhovoru zmíněni) nedodrželo řádný termín dětských preventivních lékařských prohlídek či očkování dětí, a tak je pracovnice vybídlly, aby tak učinily co nejdříve v náhradním termínu. Podle vyjádření pověřené vedoucí sociálního odboru se v areálu Luka nachází poměrně dost rodin s nařízeným soudním dohledem. Ačkoliv správce areálu Luka v poslední době prý omezil ubytovávání rodin s dětmi, na místě jich žije stále více. Pracovnice městského úřadu správce v některých případech kontaktují, když je třeba, aby se někteří z „nájemníků“ dostavili na MěÚ. Správce Langauer prý dokáže rychle zařídit, aby se daný člověk na úřední jednání dostavil (rozhovory sociální odbor, 2014).

Přinejmenším jeden z tzv. finských domů v Nosačické ulici je pod zvýšeným dohledem OSPODu. Domácnost čítající proměnlivě mezi 15 – 25 osobami se po výrazném zhoršení zdravotního stavu otce začíná dostávat do těžko zvladatelné situace. Úřady tu řeší několik problémů - záškoláctví, marihuana u starších dětí, obecně špatná péče o děti, špatné hygienické podmínky (nepořádek kolem domu a přetékající septik).*“Narazíte tam na všechny problémy, které si představíte. Dá se s nimi spolupracovat, ale fungují jen pod tlakem”*(pracovnice sociálního odboru 2014).

„Dost často“ jsou pracovnice sociálního odboru v lokalitě Trpoměchy (rozhovor s vedoucí sociálního odboru, 2014). Typické jsou tu intervence u rodin se školními dětmi, kde je podezření na záškoláctví. Nejvíce problematický je vchod ve vlastnictví Demirevových, neboť zde dochází k časté výměně rodin (imigrace ze severu Čech) a navíc majitelé prakticky nejsou svolní ke komunikaci s úřady, přestože jejich přístup k nájemníkům je leckdy na hraně zákona (předávání zdemolovaných bytů jako bezvadných, vymáhání a výběr nesmluvních poplatků po nájemnících, vyhrožování apod.).

11 ZDRAVÍ

Obyvatelé sledovaných lokalit vyjma tzv. kočárkáren a některých udržovaných domů v Nosačické ulici jsou přímo ohrožováni na zdraví, a to stavem jejich nemovitostí. Ve většině nemovitostí se vyskytují plísňe, v Trpoměchách je prosakující septik, což je patrné již ze zápachu z domu. Problémy se septikem byly také u jednoho z domů v Nosačické ulici, majitelé nezajistili odvoz splašků. V několika lokalitách, nejčastěji však v Kreibichově ulici, místní obyvatelé mluvili o štěnicích či švábech, s kterými se v minulosti potýkali (rozhovory obyvatelé lokalit, 2014). V nedalekém Bakově se v roce 2013 prý objevila v místní sociálně vyloučené lokalitě úplavice (Kladenský deník, 13. 9. 2013). Oslovení obyvatelé lokalit velmi často zmiňovali problémy s astmatem a dávali je do souvislosti právě s vlhkostí obydlí a plísní.

Zvláště lokality Mexiko (lokalita A), Luka (lokalita D), Benar (lokalita B) a částečně také Trpoměchy (lokalita C) jsou ohroženy šířením infekcí a onemocnění způsobených nedostatečnou hygienou. Přístup k teplé tekoucí vodě a k funkčním toaletám je zde výrazně ztížen. Koupelna a sociální zařízení jsou v těchto lokalitách sdílené s ostatními obyvateli, tedy i s osobami, které vůbec nemusejí spadat do okruhu rodiny či širšího příbuzenstva.

V Trpoměchách má přinejmenším jedna rodina v bytě nefunkční vodovod a problémově fungující toaletu. Mnoho rodin složitě řeší praní špinavého prádla, neboť nemají vlastní pračku. Výskyt lokálních epidemií může v lokalitách umocňovat fakt, že v každé z nich se trvale či přechodně vyskytuje několik osob závislých na návykových látkách včetně pervitinu. Je nejspíš jen otázkou času, kdy na území města Slaného dojde k obdobné situaci jako v nedalekém Bakově.

Úřednice městského úřadu zmiňovaly občasný výskyt případů, kdy rodiče zanedbávají povinné lékařské prohlídky svých dětí. V oblasti zdraví sociální odbor řeší také užívání návykových látek dětmi a mladistvými. „*My jako kurátorky děláme testy na drogy u dětí. Měli jsme už čtrnáctiletou dívku na pervitinu. Takže když vidíme, že jsou ty děti zrychlený, dáváme testy. Může z toho vyplynout opatření k soudu.*“ (rozhovor s úřednicí sociálního odboru, 2014).

Jako velmi problematické vnímáme umístění osob se zdravotním postižením do ubytovny Mexiko. Výzkumníci vedli dlouhý rozhovor v jedné místní domácnosti, kterou obývala zdravotně postižená imobilní žena a její opatrovník, bývalý přítel. Oba členové domácnosti nejsou Romové. Muž má zjevně problémy s alkoholem a není schopen zajistit základní úklid a údržbu domácnosti a navíc tráví dost času mimo byt a v podstatě nejspíš tak neplní ani péči, která je hrazena státním příspěvkem. Žena si na situaci výrazně stěžuje, ale nemá reálně šanci domoci se změny situace, nemá se na koho obrátit. V tomto případě tak v domácnosti bez vodovodu, toalety a koupelny žijí dva nemocní lidé s onemocněním alkoholem a vážnou nemocí. Imobilní žena nemá téměř žádný přístup k základní hygieně, koupelna je v jiném vchodě bytového domu, toaleta neodpovídá potřebám zdravotně postiženého člověka. V místních podmínkách nemá šanci na zlepšení zdravotního stavu, a to se projevuje i zhoršováním psychické kondice. Zmíněná domácnost by potřebovala zvýšenou pozornost a podporu ze strany sociálního odboru města, případně změnu podmínek bydlení (např. přidělením bezbariérového bytu aj.) a to bez ohledu na to, jaká dluhová historie ženu provází.

Životní podmínky sociálního vyloučení mohou být spouštěčem duševních onemocnění (např. užívání návykových látek), ztížené životní podmínky mohou vést k prohloubení psychických obtíží (deprese, rozvoj paranoických stavů zejména u starších lidí a lidí užívajících návykové látky) (rozhovor neziskové organizace, 2014). Problémem je lidí s duševním onemocněním dostat do péče zdravotnických služeb. Pokud není duševně nemocná osoba nebezpečná pro

své okolí a nikoho přímo neohrožuje, není možné takového člověka dostat do lékařské péče, pokud s tím sám nesouhlasí. Situaci duševně nemocných osob nikdo z oslovených sociálních pracovníků neřešil.

Problém epidemií ve Slaném nikdo neřešil. V blízké obci Bakov v minulosti řešili úplavici, ale nešlo o epidemii. Byla pouze zasažena jedna lokalita. Zdravotní rizika s sebou nesl opakovaně špatný technický stav kanalizace v Trpoměchách, ale k žádnému většímu výskytu s tím souvisejících infekčních onemocnění nedošlo. Pracovnice sociálního odboru řešily několik případů, kdy rodiče dětí ze SVL nedbali povinnosti pravidelných lékařských prohlídek svých dětí.

12 SPECIFICKÁ STUDIE - BYDLENÍ

12.1 Koncepce bydlení, trh s byty a ceny nájmu u různých majitelů nemovitostí

Město Slaný nemá a v minulosti nemělo vytvořenou koncepci bydlení ani jasná pravidla na prodej obecního majetku. Pronájmy nízkopříjmovým rodinám aj. město činí bez strategického a dlouhodobě promyšleného cíle zkvalitnit bydlení pro všechny příjmové skupiny obyvatel města. Město disponuje pouze jednou ubytovnou (lokalita A – ubytovna Mexiko), která je ve špatném technickém stavu a i podle zodpovědných zaměstnanců města potřebuje budova výraznou rekonstrukci (rozhovory MěÚ, 2014). Před rekonstrukcí objektu ale doporučujeme promyslet, zda má ubytovna nadále fungovat jako ubytovna s nízkým standardem bydlení, nebo zda se nemá transformovat do běžného typu bydlení (ke druhé variantě se přiklání výzkumný tým). Stav budov v jednotlivých lokalitách popisujeme už výše v kapitole č. 4. Ani jedna ze sledovaných lokalit nenabízí zázemí odpovídající standardům bydlení běžného bytu ve vyspělé Evropě. Snad s výjimkou vybraných rodinných domů v Nosačické ulici, které si jejich majitelé dokázali udržet v dobrém stavu. Bytové jednotky v bývalých kočárkárnách panelových domů v sídlišti Na kopečku možná nabízejí ve srovnání s ostatními sledovanými lokalitami relativně slušné bydlení. Jde ale o velmi malé prostory, které jsou i přesto obsazovány nad rámec přijatelné kapacity. Navíc stavební adaptace neřešila některé základní záležitosti, jako například tepelnou a vizuální izolaci prosklených ploch původních kočárkáren.

Městský bytový fond spravuje společnost RDK s. r. o. K 1. 10. 2014 obec disponovala 614 byty. Ke stejnému datu jsou aktualizovány údaje v následující tabulce.

Tabulka č. 6

1. Počet bytů ve vlastnictví obce	614
2. Počet "sociálních" bytů	2
3. Počet volných bytů	24
4. Počet osob žijících v městských ubytovnách celkem	62
5. Počet osob žijících v městských ubytovnách méně než jeden rok	7
6. Počet osob žijících v městských ubytovnách více jak tři roky	50
7. Počet městských ubytoven v obci	1
8. Cena bydlení v městských bytech	nájemné 68,41 Kč/m ² 58,08 Kč/m ² v DPS
9. Cena bydlení v městských ubytovnách (na osobu či pokoj)	poplatek za ubytování 70,- Kč/den 45,- Kč/den dle vytápění
10. Počet domácností dlužících na nájemném – v obci celkem /za jednotlivé lokality (Ouvalova, Pražská, Nosačická, Borovského, Trpoměchy, Kreibichova)	celkem - 66 Ouvalova -10 (poplatek za ubytování)
11. Odhad průměrné výše zadlužení na nájemném	34 195,- Kč na jednoho dlužníka
12. Počet sjednaných splátkových kalendářů (obec/velký vlastník), existuje propracovaná metodika? – v obci a pak za jednotlivé lokality (Ouvalova, Pražská, Nosačická, Borovského, Trpoměchy, Kreibichova)	celkem – 11 Ouvalova - 0
13. Počet soudních vystěhování v roce 2014 – ukončené	1
14. Počet soudních vystěhování v roce 2014 – probíhajících	1
15. Počet nájemníků, kterým hrozí vystěhování	32

Zdroj: RDK s. r. o., 2014

Byty ve vlastnictví města dlouhodobě spravuje soukromá společnost RDK servis s. r. o. Firma zajišťuje evidenci a výběr nájemného a komunikaci s dlužníky, a k tomu společnost obstarává údržbu a opravy nájemních bytů a souvisejících prostor. Ze sledovaných lokalit RDK spravuje

budovy ubytovny Mexiko (lokality A). Obyvatelé Mexika stejně jako mnozí nespokojení občané vyjadřující se na slánských diskusních e-diskuzích, jsou k přístupu společnosti k zajišťování smluvních oprav v bytech kritičtí. Vzhledem k zaměření textu analýzy jsme neověřovali spokojenost uživatelů služeb společnosti RDK, která hraje důležitou roli v místní bytové politice (obyvatelé lokalit bydlí v soukromých objektech a pouze obyvatelé lokality A bydlí v městských prostorech). Obyvatelé lokality A si opakovaně stěžovali na stav budovy ubytovny v Ouhlově ulici. Budova není dlouhodobě udržovaná, chybí zde základní vybavení sociálního zázemí (toalety jsou společné na patrech a koupelny jsou společné) aj. Firma RDK navíc pro obec zajišťuje rozvod tepla do místních bytů, a to prostřednictvím obecních výměníků.²⁴

V tabulce výše je uvedeno, že k 1. 10. 2014 bylo 24 obecních bytů volných, obec přitom vlastní 614 bytů. K 26. 3. 2011 bylo ve Slaném celkem 7080 bytů, přičemž 706 z nich bylo neobydlených. Šlo o byty neobyvatelné, sloužící k rekreaci, přestavené, viz tabulka níže. Z údajů pořízených Českým statistickým úřadem při posledním sčítání lidu, domů a bytů lze odhadovat, že několik desítek až stovek neobsazených bytů ve Slaném je vhodných k nájemnímu bydlení.

²⁴ Předchozí vedení obce vyhovělo žádosti společnosti, aby si do jednoho z těchto výměníků mohla instalovat tzv. koherentní jednotku na výrobu tepla a elektřiny. Nové vedení města v této záležitosti chystá trestní oznámení na bývalého starostu, neboť právní ošetření poskytnutí výměníku k užívání soukromé firmě bylo prý pro obec nevýhodné (Kladenský deník, 2015). Současní radní kritizované rozhodnutí zrušili. Je otázkou, zda budou v dohledné době prováděny další změny ve vztahu Město Slaný a společnost RDK servis s. r. o. V textu ale bereme v potaz pouze variantu obdobného smluvního a procesního nastavení.

Tabulka č. 7

Byty	Byty celkem	z toho		Počet osob	
		v rodinných domech	v bytových domech	celkem	z toho v rodinných domech
Byty celkem	7 080	2 302	4 681	14 939	5 241
obydlené	6 374	1 967	4 340	14 939	5 241
z toho právní důvod užívání bytu:					
ve vlastním domě	1 632	1 592	34	4 468	4 357
v osobním vlastnictví	1 961	1	1 959	4 262	5
nájemní	1 581	96	1 455	3 573	278
družstevní	535	-	535	1 239	-
z toho v domech s materiálem nosných zdí:					
z kamene, cihel, tvárníc	3 476	1 902	1 523	8 626	5 047
ze stěnových panelů	2 629	4	2 624	5 748	16
neobydlené	706	335	341	x	x
z toho důvod neobydlenosti:					
změna uživatele	23	10	13	x	x
slouží k rekreaci	48	45	3	x	x
přestavba	39	20	19	x	x
nezpůsobilé k bydlení	35	31	1	x	x

Zdroj: ČSÚ, 2011

Realitní servery nabízely v době tvorby této analýzy vždy něco mezi 25 až 40 volnými slánskými byty soukromých majitelů. Nájemné v městských bytech činilo v roce 2014 průměrně 68,41- Kč / m². Na serveru sreality.cz bylo v té době možno najít většinou rekonstruované nájemní byty soukromých majitelů v cenovém rozmezí 86,- Kč až 250,- Kč za m². Levnější nájem nabízeli soukromí majitelé bytů velikosti 3+1 a větších, naopak s menší rozlohou bytů cena za metr čtvereční rostla.

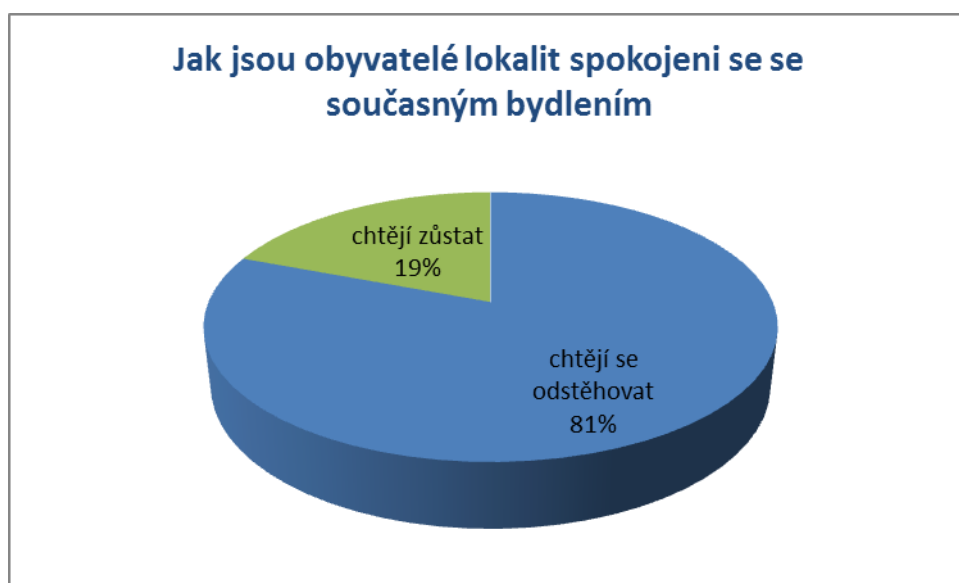
Zatímco nájemné ve čtyřicetimetrovém městském bytě by vyšlo na 2736,- Kč, nejlevnější inzerovaná nabídka soukromého majitele činila 5000,- Kč za holý nájem. Zařadíme-li do srovnání ceny nájmu či poplatků za ubytování ze sledovaných lokalit, dojdeme ke zjištění, že náklady většiny chudých rodin na bydlení jsou cenově stejné nebo vyšší, než je cena za nájemné na komerčním či městem regulovaném trhu s byty. Tříčlenná rodina zaplatí za bydlení na cca 25m² v ubytovně Benar (lokalita B) 12 600,- Kč měsíčně. V městském malém bytě může cena i s úhradou služeb a energií činit přibližně 6000,- Kč. Privátní trh nabízí za cenu bydlení v ubytovně Benar stometrový byt 3+1 se zahradou (sreality.cz). Ceny bydlení na ubytovně Mexiko se pohybují za 1+0 podle počtu osob mezi 2600 – 4200,- Kč, což je cena o 30 % až 60 % nižší, nežli je cena podobně velkého bytu na běžném trhu (sreality.cz). Obdobně nízké nájemné jako obyvatelé městských bytů platí uživatelé bytů ve třech trpoměšských vchodech. V tomto případě se ale jedná o velmi nekvalitní bydlení ve

zničených nemovitostech, jejichž stav může ohrožovat zdraví obyvatel (plísňě, prosakující kanalizace).

Cena prodeje nemovitostí ve městě Slaný jsou srovnatelné s cenami nemovitostí ve Středočeském kraji. Za dům o dvou bytových jednotkách mohou zájemci zaplatit od 2 milionů korun až do částek přesahující 4 miliony. Ceny bytů jsou také dvakrát vyšší, nežli jsou ceny bytů v Ústeckém kraji. Za byt velikosti 1+1 zájemce běžně zaplatí přibližně 500 000,- Kč, za byt velikosti 3+1 pak zaplatí přibližně 1 milion korun. Naproti tomu v Ústeckém kraji (ve vybraných obcích) může zájemce pořídit byt velikosti 4+1 za cenu 200 000,- Kč. Pořízení nemovitostí ve městě Slaný není tedy jednoduchou záležitostí a na půjčku na byt nedosáhne každý zájemce.

Všichni dotazovaní obyvatelé ze sledovaných lokalit při strukturovaných i neformálních rozhovorech uvedli, že by rádi zvýšili kvalitu svého bydlení. Vyjadřovali zjevnou nevíru v to, že by měli šanci získat výhodný pronájem na komerčním trhu a už vůbec nevěřili v možnost, že by mohli uspět se žádostí o městský byt (rozhovory obyvatelé lokalit, 2014). Podle zaměstnanců městského úřadu byl městský byt v posledních pěti letech přidělen jedné romské ženě. Celkem 81 % obyvatel se chtělo přestěhovat z lokality do jiného bydlení, viz graf níže. Dvě domácnosti uvedly, že se chtějí odstěhovat „kamkoliv“, tj. i mimo město Slaný. Ostatní preferovali bydlení ve Slaném a v běžném bytě větší velikosti a to i přes to, že původně pocházeli i z jiných měst, než ze Slaného.

Graf č. 8

N=26

Nedůvěra na úspěch na běžném realitním trhu je ze strany místních romských rodin odůvodnitelná - v několika průzkumech a šetřeních bylo prokázáno, že realitní trh v ČR je romským rodinám z velké části uzavřen pro nedůvěru pronajímatelů a pracovníků realitních kanceláří. Výzkum z roku 2014 (Bartoš a kol., 2014) například ukázal, že Romové a lidé s romsky znějícím jménem mají o 50 % nižší šanci získat bydlení u soukromých vlastníků nemovitostí, než je tomu u lidí s česky znějícím jménem (k výzkumu blíže viz Bartoš a kol).²⁵ Místní romské rodiny s nedostatečnými příjmy tak na komerčním trhu dosáhnou leda na nekvalitní bydlení, zpravidla u „podnikatelů s chudobou“. Oslovení obyvatelé například bydleli v minulosti v běžném nájemním bytě ve vlastnictví soukromého vlastníka, byt opustili kvůli problémům s úhradou nájemného nebo z důvodu poklesu příjmů (nemohli by hradit vyšší nájem u soukromníka a tak se odstěhovali do levnějšího bydlení). Z pozice obce či jakéhokoliv účastníka pracovních skupin je nejspíš nemožné dosáhnout v krátkém časovém horizontu změny na lokálním trhu s bydlením.

Na druhou stranu možnosti obce v bytové politice jsou poměrně významné. Rodiny bydlící v provizorních, zdravotně závadných objektech jsou pro rozvoj obce dlouhodobým

²⁵ Bartoš, V., Bauer, M., Chytilová, J., Matějka, F. (2014), 'Attention discrimination: theory and field experiments with monitoring information acquisition', *American Economic Review*, dostupné na: http://home.cerge-ei.cz/matejka/attention_discrimination.pdf. str. 26.

ohrožením. Například děti vyrůstající v takovém prostředí mají výrazně nižší šance na úspěch ve vzdělávání, respektive na trhu práce.²⁶ Existence sociálně vyloučených lokalit snižuje rating či symbolické vnímání obce jinými obyvateli v mnoha dalších oblastech – ceny okolních nemovitostí jsou nižší a o koupi nemovitostí není veliký zájem (např. v případě bytů v blízkosti lokalit), atraktivita města či míst ve městě pro turisty klesá, investory (ti investují do oblastí, které jim zajišťují jisté zisky či kvalifikovanou pracovní sílu), spokojenost obyvatel obce atd. V případě Slaného stále převažuje trend nákupu bytů lidmi, kteří pracovní dojíždějí do blízké Prahy. Výše popsany trend není proto ve městě tolik vidět. Na sníženou cenu svých nemovitostí si ale stěžovali někteří obyvatelé bydlící naproti ubytovny Luka, kteří by se z místa rádi odstěhovali (rozhovory obyvatel, 2014). V současném systému přidělování obecních bytů ve Slaném a při způsobu nakládání s obecními dlužníky nelze potřebné změny provést.

12.2 Pravidla přidělování bytů

System přidělování městských bytů je pro mnoho rodin nedosažitelný a způsob výběru nájemníků je netransparentní. Zájemci o městský byt musí spolu se žádostí o byt složit kauci ve výši tří měsíčních plateb za byt (nájem + služby). Žádat o městský byt nemůže dlužník obce ani v případě, že dluh prokazatelně splácí dle dohodnutého kalendáře. Uspěť nemůže ani osoba, která v minulosti byla dlužníkem nájemného v obecním bytě či ten, kdo nějak v minulosti hrubě porušil závazky vyplývající z nájmu. Radniční dokument „*Postup na přidělování volných bytů v majetku Města Slaného losováním*“ (dle usnesení RM z 19. 12. 2007, aktualizováno v roce 2013, podepsán starosta Rubík) navíc rozšiřuje podmínku bezdlužnosti a „bezúhonnosti“ i na manžele žadatelů, bez ohledu na to, kdy bylo manželství uzavřeno. Všechny tyto výše zmíněné podmínky přidělování bytů mají za cíl omezit přístup k městským bytům bývalým dlužníkům či jejich příbuzným. Tento postoj je pochopitelný z hlediska správy městského majetku, z hlediska předcházejí sociálnímu vyloučení obyvatel, ale není dostatečně účinný. Příbuzní bývalých dlužníků mohou mít zcela odlišnou bytovou

²⁶ Rodiny žijící v nevyhovujících bytových podmínkách totiž primárně řeší tuto nevyhovující situaci (např. hledají jiný podnájem, nájem, hledají zdroje finančních příjmů, které by jim umožnily se odstěhovat či alespoň bydlení vylepšit aj.). V situaci, kdy romské rodiny s dětmi žijí převážně v malých bytech velikosti 1+1, nemají děti dostatečný prostor pro vzdělávání (nemají často svůj stůl, klid na učení aj.).

historii, přesto mohou být z procesu přidělování bytů na základě pravidel vyloučeni pouze z toho důvodu, že se jim například nepodařilo rozvést.

Za další slabinu celého systému přidělování městských bytů autorský tým této analýzy považuje fakt, že mezi více zájemci o jeden městský byt rozhoduje los. Losování přitom probíhá za zavřenými dveřmi při jednání rady města, a to bez účasti například státního dozoru (notář). Jakkoliv je vysoce nepravděpodobné, že by při losování docházelo k řízeným manipulacím, může takový výběr nájemníků vzbuzovat podezření zvláště u neúspěšných žadatelů. Při neformálních rozhovorech s místními terénními pracovníky a obyvateli lokalit několikrát zazněl názor, že romští žadatelé o byt „nemají šanci být vylosováni.“ Institut losování je v českém municipálním prostředí symbolem korupce při veřejných zakázkách (tzv. karlovarská losovačka) a novelou zákona o veřejných zakázkách (zákon č. 137/2006 Sb.) byl v roce 2012 stanoven zákaz losování. Slánské losování nájemníků sice nemá k uvedenému zákonu žádnou souvztažnost, přesto by bylo vhodné postupovat analogicky a hledat více transparentní systém přidělování městských bytů do nájmu. Městský byt byl přitom v jednom námi známém případě přidělen i romské ženě, která dříve pracovala jako správce na ubytovně Mexiko.

Konec losování ale sám o sobě nevyřeší problém obtížné dosažitelnosti solidního bydlení pro Romy, současné obyvatel lokalit a pro osoby sociálně vyloučením ohrožené. Paušalizace a znemožnění obyvatelům dostat druhou šanci na přidělení městského bytu nepatří tedy k přístupům, které by pomáhaly situaci obyvatel lokalit řešit. Naopak tyto obyvatele nutí přistoupit na bydlení nevalné kvality a za více jak dvojnásobně dražší nájemné, než je bydlení v městském bytě. Diskutabilní je podmínka, že jakýkoliv historický prohřešek v nájemním vztahu s obcí diskvalifikuje případné žadatele včetně jejich manželů z možnosti získat obecní byt. Proti takovému přístupu nelze nic namítat u soukromých vlastníků nemovitostí. Obec ale má „pečovat o potřeby svých občanů“ (Zákon o obcích) a měla by proto volit sofistikovanější a sociálně odpovědné postupy zohledňující potřeby občanů. Užívání pravidla „jednou a dost“ shledávají autoři tohoto textu jako příliš tvrdé. Při individuálním posuzování jednotlivých „hříšníků“ by se jistě v mnoha případech projevila jeho neopodstatněnost. Takové pravidlo je v podstatě proti duchu jakékoliv snahy o zlepšení sociální situace v obci, při kterém je nutné přistupovat k poskytování „další šance“, třebaže při zvýšené míře spolupráce a kontroly. Je srozumitelné a pochopitelné, že obec a správce nemovitosti potřebují platící nájemníky. Pokud měl ale někdo v minulosti dluh, který vůči městu splatil, či jej hradí, nevidíme

překážku v tom, aby město takovému jednotlivci či rodině byt přidělilo. Obec sice musí chránit svůj majetek, ale zároveň by neměla definitivně „odepisovat“ vlastní občany kvůli jedné historické chybě či dočasné platební neschopnosti (viz postup výše).

Obec uplatňuje pravidlo, dle kterého má správcovská firma zajistit vystěhování nájemníků, u kterých jsou evidovány tři dluhy na nájemném a službách. Je to krok logický a zákonný, měla by mu ale předcházet řada měkčích a preventivních opatření. Dle údajů předložených společností RDK je přibližně 10 % městských nájemníků v prodlení se splácením nájmu. Průměrná dlužná částka včetně pokut a úroků činila k 1. 10. 2014 přes 34 tisíc korun na jednoho dlužníka. Ekonomicky výhodné a sociální benefity přinášející jsou opatření včasného řešení dluhů, aktivovaná nejlépe v rádech dnů či týdnů po vzniku prvního dluhu. V severočeském Jirkově se osvědčila činnost pracovníka, který osobně obchází dlužníky, aby je upozornil na prodlení a případně je přiměl k jednání vedoucí k řešení situace. Dále může správce nemovitosti využívat více splátkových kalendářů. Přestože správci nemovitostí dlužilo v době výzkumu celkem 66 nájemníků platby za nájem a služby (z nichž 32 hrozilo vystěhování), pouze s 11 z nich správce uzavřel tzv. splátkové kalendáře. Žádný ze splátkových kalendářů přitom nebyl uzavřen s obyvateli městské ubytovny Mexiko (lokalita A), kde žilo podle podkladů od RDK celkem 10 dlužících domácností (viz tabulka výše č. 6).²⁷

12.3 Formy bydlení

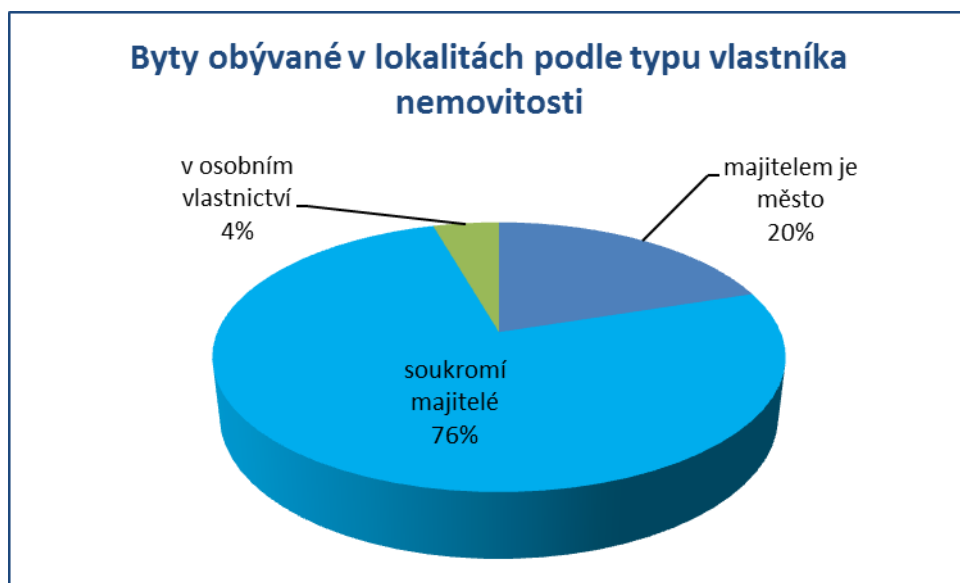
V místě zcela chybí bydlení typu azylového zařízení, nejsou tu startovací byty, sociální bydlení (bydlení smluvně propojené s poskytováním sociálních služeb), domy na půl cesty. Obec v roce 2014 povolila provozovat v jednom z bytů v lokalitě A tzv. službu azylového ubytování pro lidi bez domova, tj. noclehárny, o kterou požádala náboženská Církev československá husitská ve Slaném (MěÚ Slaný, Zápis, 2014). Noclehárna a azylové bydlení může být důležitou součástí bydlení v obci, v souvislosti s nově zamýšleným zákonem o sociálním bydlení půjde ale i jiný typ podmínek, které budou muset obce v oblasti bydlení zajistit. Mezi kritizované podmínky patří například také podmínka 5 % (tj. každá obec by měla povinnost zajistit, aby 5 % bytů bylo určeno na tzv. sociální bydlení). Záměr systému sociálního bydlení proto doporučujeme brát v potaz při dalším plánování bytové politiky

²⁷ Tabulku jsme získali bez doplňujících vysvětlení.

v obci. Pokud bychom brali v potaz pouze obydlené byty, tak z celkového počtu 6374 bytů (ČSÚ, 2011) by muselo být 318 bytů vyčleněných na tzv. sociální bydlení (tedy přibližně polovina bytů z městského bytového fondu). V současné době tvořily městské byty, určené nízkopříjmovým rodinám a jednotlivcům (které by mohly být zahrnuty do sociálního bydlení) pouze v 0,3 % veškerých obydlených bytů ve městě Slaném.

Obyvatelé lokalit bydleli především v objektech soukromých vlastníků nemovitostí. Soukromí vlastníci bytů, které obývali nízkopříjmové rodiny a jednotlivci, vlastnili a poskytovali bydlení v celkem 76 % bytů ve studovaných lokalitách (vyjma lokality D, která zde není zahrnuta). Městské byty tvořily 20 % bytů ze sledovaných lokalit. Pouhá 4 % bytů obývali obyvatelé, kteří měli byty v osobním vlastnictví – byli to obyvatelé Nosačické ulice, tzv. Finských domků, kteří si byty koupili do osobního vlastnictví, viz graf níže. Celkem 76 % bytů ze sledovaných lokalit je v rukou soukromých vlastníků, z nichž má většina objektů (Benar, Luka, Kreibichova) statut ubytovny. Ubytovny obývalo celkem 58 % ze sledovaných domácností.

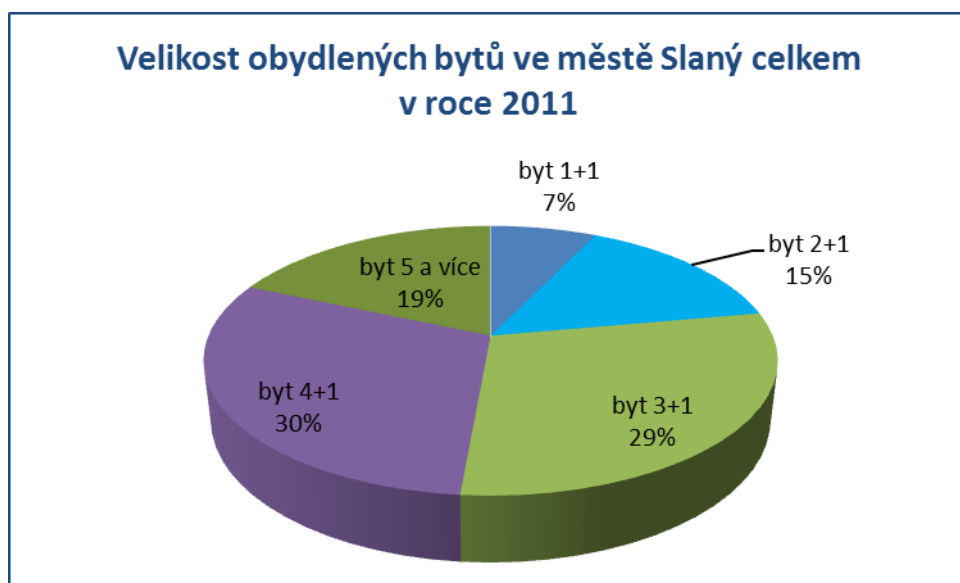
Graf č. 9

Zdroj: terénní šetření, N= 90

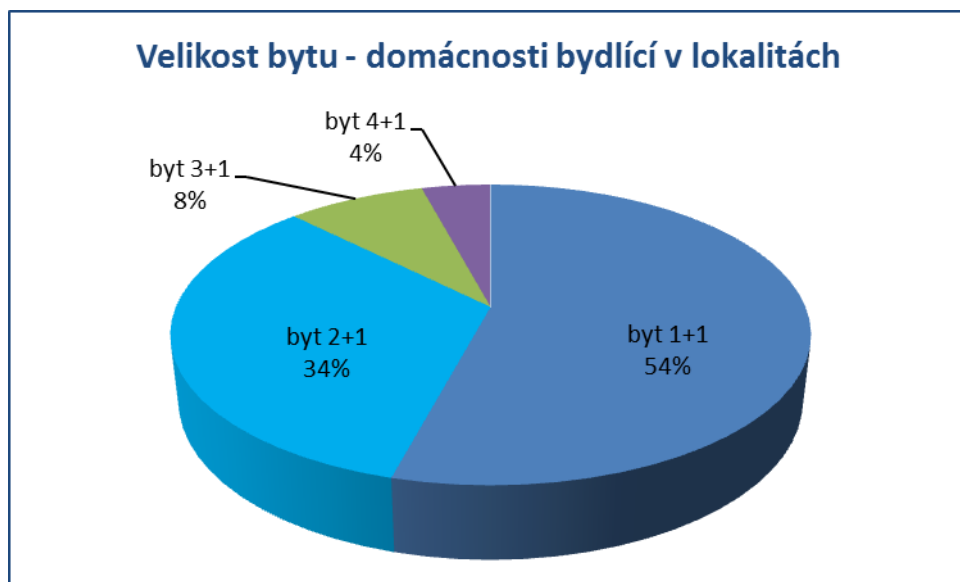
Necelých 90 % bytů obývaných obyvateli lokalit tvořily byty velikosti 1+1 a 2+1 (viz graf č. 11), tedy menší velikosti. Přitom z celkového počtu obydlených bytů tvořily byty velikosti 1+1 a 2+1 pouhých 22 % ze všech bytů (viz graf č. 10). Většinu bytů ve městě Slaném totiž tvořily byty o velikosti 3+1 a 4+1 (celkem 59 %).

Graf č. 10

Zdroj: ČSÚ 2011, N=6374, vlastní výpočty TD kontext

Graf č. 11

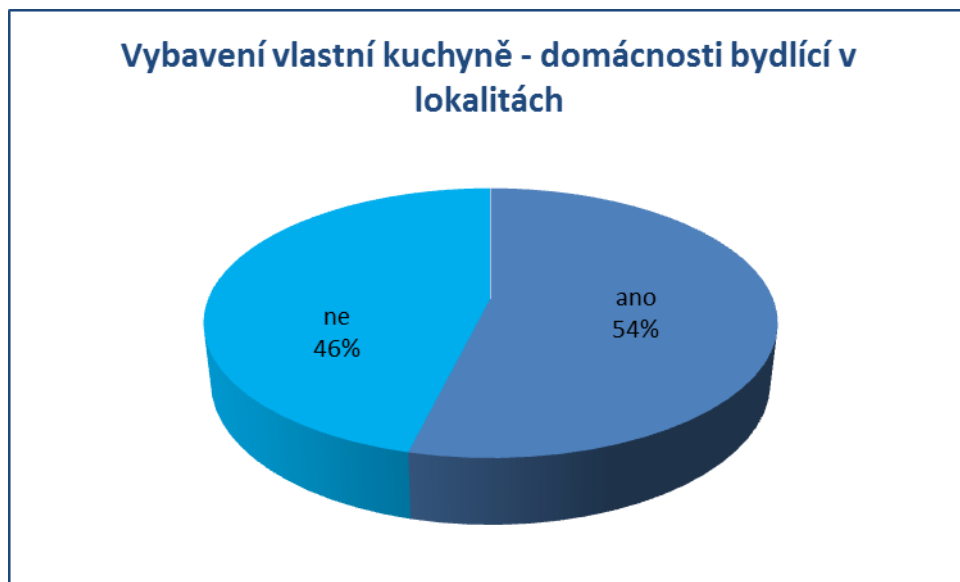

N=24

Byty ve sledovaných lokalitách jsou nekvalitní. Na otázku, zda mají obyvatelé k dispozici vlastní kuchyň, pouze 54 % oslovených domácností odpovědělo kladně. Některé z těchto domácností ale dodaly, že si museli kuchyňskou linku instalovat na vlastní náklady. V případě

bytu v Trpoměchách dokonce domácnost podepsala, že převzala byt v pořádku a vybavený. Skutečnost byla ale opačná a byt museli nájemníci kompletně rekonstruovat a zařídit. Podle smlouvy ale tyto investice nebudou nikdy nájemníkům proplaceny zpět v případě, že by se domácnost přestěhovala jinam (viz také popis lokality C).

Graf č. 12

N=26

Ostatní vybavení domácností bylo v odpovědích oslovených domácností zastoupeno také cca z 50 %. Pouze polovina domácností a obyvatel lokalit bydlela v plynofikovaných domech (polovina domácností vytápěla na tuhá paliva či na elektrické bojler a přímotopy), pouze polovina obyvatel uvedla, že má k dispozici samostatné sociální zařízení a samostatnou koupelnu. Druhá polovina respondentů koupelnu a toalety sdílela s ostatními nájemníky budovy (vč. obyvatel v městské ubytovně) a v některých případech ani tyto společné prostory nefungovaly a nesloužily tak svým účelům (např. v oblasti Trpoměch byl rozbitý septik, v Kreibichově ulici společné toalety nefungovaly a obyvatelé je nemohli užívat), (rozhovory obyvatelé lokalit, 2014).

Polovina oslovených domácností si stěžovala na špatný technický stav budov (např. na vlhkost v domech, špatný technický stav sociálních zařízení, na plísně, nefungující rozvody aj.) a uvedla, že byt či dům by potřeboval zásadní rekonstrukci. Obyvatelé ubytovny K. H. Borovského (lokality E, tj. Benar) si stěžovali na občasný výskyt parazitů – zejména na přítomnost švábů a štěnic. Obyvatelé městské ubytovny připustil, že v minulých letech byli

také v budově švábi, těch se ale zbavili a od té doby nezaznamenali na ubytovně výskyt žádných dalších parazitů (vyjma vší), (rozhovory obyvatelé lokalit, 2014).

12.4 Migrace v rámci obce i mimo ni

Mnoho slánských rodin má tedy výrazně ztíženou či v podstatě znemožněnou cestu k tomu, aby si v obci zajistily kvalitní bydlení za přijatelnou cenu. Toho využívají provozovatelé ubytoven a spekulanti, kteří pořizují zanedbané, levné nemovitosti s vidinou zisků plynoucích ze státní podpory na bydlení nízkopříjmových rodin. Obec Slaný v této oblasti vůči svým občanům a obyvatelům může hrát významnější roli.

Nízkopříjmové rodiny a jednotlivci se pak ve Slaném pohybují v zásadě mezi výše v analýze sledovanými lokalitami. Dle informací z neziskových organizací a městského úřadu se klientské rodiny pohybují po trajektorii vlastní či městský byt ve Slaném či okolí → ubytovna Benar Borovského → konflikt s místním správcem → Kreibichova → LUKA či opuštění Slaného. Kočárkárny na sídlišti Na Kopečku jsou přitom v některých případech cestou za lepším bydlením. Ubytovna Luka (lokalita D) je místními obyvateli lokalit vnímána jako nejhorší místo k bydlení, kde mohou rodiny s dětmi či jednotlivci skončit. Zároveň zde bydlí několik slánských rodin, které dříve obývaly městskou ubytovnu a vlivem represivního přístupu města v minulosti (cca rok 2003) přišli o bydlení a byli exekučně vystěhováni.

Mezi push/pull faktory migrace obyvatel (vnější i vnitřní) patří následující:

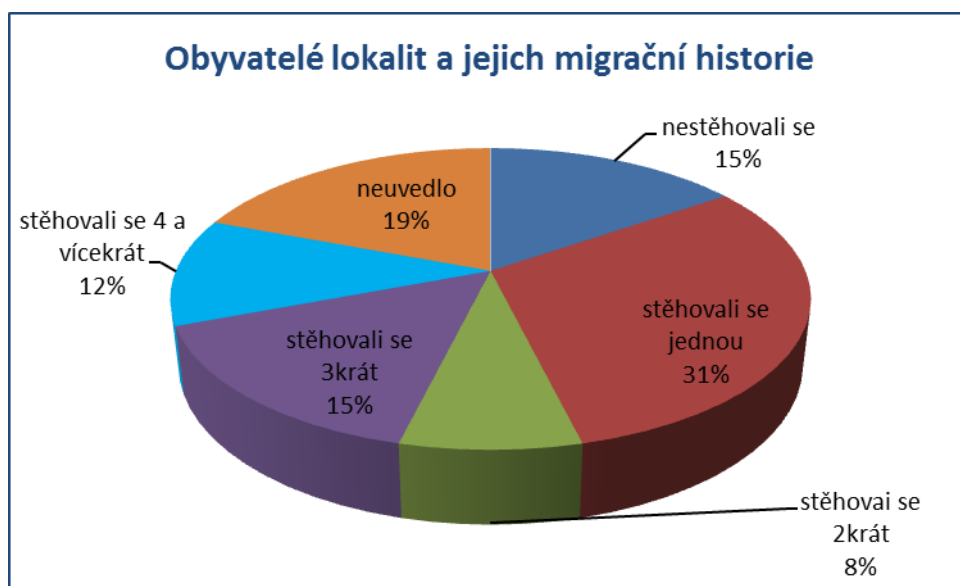
- Obyvatelé lokalit doposud řešili svou nevyhovující bytovou situaci prostřednictvím příbuzných (v době nouze se nastěhovali k příbuzným do jiného bytu a později si našli bydlení v některé z vyjmenovaných lokalit). Tento bod se týká zejména původních obyvatel města Slaný.
- Vybrané domácnosti bydlely v oblasti Mostu či jiných obcích a do obce Slaný se přistěhovali za prací. Tj. získali od jiných obyvatel informaci o tom, že v místní firmě přibírají zaměstnance a tak se do obce Slaný přistěhovali.
- Jiní se do obce přistěhovali právě kvůli tomu, že v obci je více soukromých vlastníků budov, které dále pronajímají nízko příjmovým obyvatelům. Lidé tak mají vyšší šanci

získat bydlení ve Slaném, než v okolních obcích, kde je nabídka soukromníků slabší. V situaci, kdy jsou obyvatelé v bytové nouzi (často díky neplacení nájemného), jsou ochotni se za nabídkou bydlení stěhovat z jiných měst či do jiných měst (např. do Loun, z Prahy, z Kladna aj.).

- Příspěvek a doplatek na bydlení využívala většina oslovených domácností, případně o něj měli požádáno (viz také kapitola č. 5). Nastavení dávek na úhradu bydlení dovoluje soukromníkům stanovit vyšší nájemné, než je tomu u běžných městských či soukromých bytů.
- Obyvatelé lokality D neměli nárok na příspěvek či doplatek na bydlení (pouze dva byli v evidenci ÚP) a tak museli finance na vysoké nájemné získat z jiných zdrojů. Situace v lokalitě D je dokladem toho, že nastavení příspěvků a doplatků nemusí být pro obyvatele lokalit určující pro to, jak si hledají bydlení. Obyvatelé v akutní bytové nouzi přijmou bydlení kdekoliv a v podstatě za jakýchkoliv podmínek.

Z grafu níže je patrné, jak často se oslovení obyvatelé v průběhu posledních 10 let stěhovali. Z uvedených odpovědí vyplývá, že 31 % z nich se stěhovalo pouze jednou, celkem 27 % oslovených domácností se stěhovala 3krát a vícekrát. Některé z oslovených obyvatel uvedly, že „nevím kolikrát, prostě mockrát.“ (rozhovory obyvatelé lokality, 2014).

Graf č. 13

N= 26

Oslovené domácnosti přitom bydlely v uvedených lokalitách z větší části pouze krátkou dobu. Většina z oslovených domácností se do jedné z lokalit nastěhovala po roce 2011, přičemž významněji zastoupeny byly rodiny přistěhované do lokality v roce 2014 (např. čekající na vyřízení příspěvku a doplatku na bydlení). Pouze obyvatelé lokality A, tedy městské ubytovny, žili v místě již před rokem 2000 či se nastěhovali v období mezi lety 2000 a 2010. Vybrané rodiny a jednotlivci lokality A obývali byty od roku 2011, viz graf níže.

Graf č. 14

N=26

Obdobný pohled na migraci místních obyvatel poskytuje analýza dat poskytnutých úřadem práce k nezaměstnaným v jednotlivých ulicích obce. Přehled uvádí trvalé a doručovací adresy jednotlivých nezaměstnaných a lze tak aspoň orientačně vyvodit směry migrace v rámci obce i do jiných měst.

Tabulky č. 8

přistěhovalí do Ouvalova z ulic:	7
Smečenská	
Navrátilova	
Velvarská	
Na Dolínkách	
Vikova	
vystěhovalí do ulic:	6
Přemyslova	

Plynárenská Třebichovice, Libušín Cyrila Boudy Studeněves, Tuřany Bělocerkevská, Praha	
přistěhovalí do Pražská 378 (LUKA) z ulic: Lázeňská Trpoměchy Velvarská	4
vystěhovalí do ulic: Pražská 325 (kočárkárny)	1
přistěhovalí do Pražská (kočárkárny) z ulic: Velvarská Pražská 378	5

přistěhovalí do K. H. Borovského 53 z ulic: Velvarská Kreibichova Trpoměchy	6
vystěhovalí do ulic:	0

přistěhovalí do Trpoměchy z ulic: Nosačická	3
vystěhovalí z Trpoměchy do ulic: Petrohradská, Kladno Masaryka, Smečno Pražská 378, Slaný Zvoleněves Vikova, Slaný K. H. Borovského 53 Záfortenská, Slaný	7

Zdroj: ÚP, 2014, vlastní výpočty TD kontext

Nutné je uvést, že přesuny uvedené v tabulkách nelze časově jasně ohraničit a spíše se týkají delšího období (až několik let) vzhledem k míře dlouhodobé nezaměstnanosti v obci. Data navíc zahrnují pouze osoby vedené na úřadu práce, které nahlásily změnu své zasílací adresy (nezahrnutí tedy ty, kteří nejsou v evidenci ÚP, byli sankčně vyřazeni či mají bydliště v jiné obci – nezahrnutí většinu obyvatel lokality D). Přesto uvedená data potvrzují fakt, že život

v sociálním vyloučení a v chudobě je spojen s velkou mírou nejistoty o budoucím bydlení. Z tabulky vyplývá, že celkem 39 lidí evidovaných na úřadu práce se s v době výzkumu či již dříve stěhovalo v rámci obce Slaný či mimo obec Slaný. Uvedené údaje se mohou vztahovat odhadem na 20 rodin (mezi které nejsou zahrnuty rodiny a jednotlivci z lokality D). Pokud bychom zahrnuli mezi migrující obyvatele a domácnosti také ty, kteří bydlí v lokalitě D, pak by se migrace týkala celkem přibližně 60 domácností (tj. necelých 200 lidí, tj. necelé poloviny odhadovaného počtu obyvatel lokalit).

V diskusi o masivní imigraci romských rodin z jiných částí republiky do Slaného přitom zanikají údaje vyplývající i z těchto migračních přehledů, z údajů z RDK a insolvenčního rejstříku. Ve vážné nejistotě ohledně udržení bydlení se ve Slaném ocitá přinejmenším několik desítek rodin – rodin původem ze Slaného či okolních obcí. Jedná se o lidi, kteří mají k lokalitě nejspíš vybudovaný osobní vztah, považují ji za svůj domov, ale z různých příčin a větší či menší mírou vlastního zavinění se ocitli v ohrožení bezdomovectvím²⁸. Autoři této analýzy jsou přesvědčeni, že nikoliv míra vlastního zavinění tíživé bytové a sociální situace, ale ochota spolupráce „klientů“ na jejím řešení má být jediným limitem pro vstřícnost obce při plnění poslání vyplývajícího mimo jiné ze zákona o obcích – *„Obec... dále pečuje... o vytváření podmínek pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení....“* (§35, odst. 2, Zákon o obcích č. 128/2000 Sb.). Bohužel stávající systém přidělování městských bytů, technický stav ubytovny Mexiko či chybějící azylové zařízení atd. jsou zatím překážkou pro účinné řešení problémů v oblasti bydlení ve Slaném.

²⁸ Organizace FEANTSA vytvořila klasifikaci bezdomovectví tzv. ETHOS, ze kterého vychází Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR pro přípravu legislativního návrhu zákona o sociálním bydlení. Zákon o sociálním bydlení by mohl být v platnosti od 1. ledna 2017. Podle této klasifikace jsou mezi lidi bez domova považováni nejen obyvatelé bez přístřeší, ale také obyvatelé, kteří nemají jistotu bydlení (např. mají nedostatek příjmů, smlouvy prodlužované po krátkém časovém období) nebo kteří bydlí v nevyhovujících podmínkách (mezi ty patří špatné hygienické podmínky bydlení, malý byt na počet jeho obyvatel atd.). Blíže viz <http://www.feantsa.org/spip.php?article120&lang=en>.

13 SHRnutí A DOPORUČENí

Město Slaný se po letech represivní politiky, kterou se nechvalně „proslavilo“ prostřednictvím „kauz“ exekučního vystěhování obyvatel z městské ubytovny v roce 2003 po celé republice²⁹, dostalo do situace rostoucích sociálních problémů. Slánští starousedlíci odsunutí na okraj společnosti kvůli dluhům vůči obci v podstatě nemají šanci vymanit se ze života mezi místními ubytovny a bytovkami pro chudé (Trpoměchy, Kreibichova). Obec své dlužníky v podstatě navždy odepsala, podle současných pravidel přidělování bytů nemají šanci získat městský byt. Mají možnost získat pouze bydlení v městské ubytovně Mexiko s velmi spartánskými podmínkami k životu. Pokud jde o Romy, těm je v podstatě uzavřen i komerční trh s realitami, nepočítáme-li tedy „obchodníky s chudobou“ vydělávající vysoké částky za nekvalitní bydlení. Nízká kvalita života sociálně vyloučených obyvatel Slaného se čím dál větší měrou dotýká i běžných obyvatel města Slaného. Sociálně vyloučená lokalita v blízkosti jejich nemovitostí dokáže výrazně změnit spokojenost nájemníků z okolních domů. Pomoc sociálně vyloučeným jednotlivcům a rodinám s sebou může přinést celkové zlepšení spokojenosti obyvatel Slaného se svým bydlištěm, potažmo s vedením obce. Je nesporné, že účinné řešení v areálu ubytovny Luka spočívá leda v zavření celého objektu a změně jeho užívání pro jiné než ubytovací účely. Naproti tomu vnímání ubytovny Mexiko může změnit rekonstrukce objektu a přeměna dočasného bydlení na bydlení standartní kvality (na běžné byty), třeba s využitím práce místních nájemníků. Snahu soukromých majitelů zničených nemovitostí o vysoké zisky z ubytování chudých může narušit leda konkurence nabízející kvalitnější bydlení za lepší cenu. Jsme přesvědčeni, že takovou konkurencí by měla být obec Slaný nakládající se svým bytovým fondem k uspokojení bytových potřeb i méně majetných obyvatel.

Obec a pracovníci městského úřadu pracovali na komunitním plánu sociálních služeb v roce 2007. Tvorby komunitního plánu se účastnily i zástupci místních neziskových organizací a vznikla také statistická analýza potřeb potenciálních příjemců služeb na základě dotazníkového šetření (Analýza příjemců sociálních služeb Slaný 2007, Sociodemografická analýza města Slaný 2007, Analýza poskytovatelů služeb 2007). Při výzkumu v lokalitách jsme se setkali s několika lidmi, kteří dokázali velmi přesně a trefně formulovat návrhy opatření ke zlepšení života v jednotlivých městských částech města Slaný. Své názory ale

²⁹ Případ byl přitahován médií, k případu se také vyjádřil a postup města odsoudil ombudsman.

nemají komu sdělit. Spíše než na internetových fórech by se měla místní veřejná diskuse odehrávat při osobních setkáváních vedení obce a úředníků s občany. Formalizovaný institut setkávání starosty s občany městských částí přitom považujeme za nedostatečný a doporučujeme obohatit tuto formu o aktivity komunitního charakteru, kterých by se mohlo účastnit více lidí (např. formou pořádání dětského dnu pro děti v jednotlivých městských částech a neformálního dotazování, formou napsání vzkazu na pivní tácky v místních barech aj. metody). Takové aktivity mohou snížit sociální napětí v obci a obrousit hrany sousedských rivalit (například lokalita Pražská). Inspirací může být činnost organizace Agora Central Europe (<http://www.agora-ce.cz/>).

V následujících tabulkách uvádíme souhrn základních doporučení, jejichž formulace vznikla na základě naší analytické práce.

Zadlužení a bydlení

- Město přistupuje k odpuštění zákonem stanovené penále a dalších soudních poplatků z prodlení za neuhrazené nájemy.
- Předcházení dluhů na nájemném okamžitou intervencí. Nejlépe zřízením pozice pracovníka, který osobně kontaktuje dlužníky v řádu dní po neobdržené platbě.
- Dluhy z bydlení či na poplatcích a pokutách je možné odpracovat výkony ve prospěch obce – údržba zeleně, ruční čistota obce, oprava ubytovny Mexiko apod. – a to formou krátkodobých či dlouhodobých pracovních či brigádních smluv.
- Jsou zřízeny či posíleny služby bezplatného dluhového poradenství včetně bezplatné poradny pro tzv. insolvence. To doprovází kampaň proti místním komerčním zprostředkovatelům tzv. oddlužení, kteří jednájí s úmyslem na dlužnících dále ekonomicky profitovat, aniž by zajistili slibovaný efekt (ochranu před věřiteli).
- Dlužník, který se rozhodl situaci řešit a prokazatelně dodržuje splátkové dohody, by měl být ve výhodě ve srovnání s nekontaktním dlužníkem. To například při možnosti žádat o nájem kvalitního obecního bytu.
- Rekonstrukce objektu městské ubytovny Mexiko v Oupalově ulici by mohla vycházet i z podnětů obyvatel této lokality. Například by mohly být ubytovací prostory upraveny na standardní byty se samostatným sociálním zařízením.
- Bytová politika by měla vycházet z kvalitní bytové koncepce.

- Pravidla přidělování bytů by neměla předjímat problémy od příbuzných dlužníků vůči městu a měla by umožnit větší dostupnost do městských bytů i těm, jejichž příbuzní dluh vůči městu mají.
- Výsledné přidělení bytů by mohlo být v koncepci bydlení stanoveno podle již zamýšlené legislativní úpravy – tj. byty by byly přidělovány na základě potřeby a nikoliv losem.
- Město může podpořit iniciativu obyvatel ubytovny Mexiko a přistoupit k opravám budovy a venkovních prostor ubytovny. Cílem by mohlo být spolu s nájemníky upravit byty do podoby běžných bytových jednotek.

Zaměstnanost

- Zaměstnat obyvatele na VPP či SÚPM v případě oprav domů a bytů – např. tak učinilo město Most, či organizace Český Západ. Brigádníci, kteří se osvědčí, by mohli s podporou a doporučením městského úřadu Slaný získat legální smluvní zaměstnání.
- Zvážit přesunutí tzv. ruční čistoty města pod MěU či společnost s většinovým podílem města Slaný. Vytvořil by se tak další prostor pro zaměstnávání místních dlouhodobě nezaměstnaných osob.
- Obec může využívat podmínku 10 % (tj. zaměstnávání nezaměstnaných, absolventů či starších 50 let na veřejných zakázkách).
- Upravit smluvní vztahy se společností RDK servis s.r.o., aby při správě slánských bytů a při obstarávání tepelného hospodářství vytvořila aspoň další dvě pracovní pozice pro osoby z evidence úřadu práce.
- Využít naplno příležitostí, které naskytnou chytané dotační výzvy na podporu sociální ekonomiky (o dotaci mohou žádat neziskové organizace, které by tak mohly částečně hradit chod sociálních služeb a zároveň vytvořit pracovní místa pro uživatele služeb).

Dávky

- ÚP může kontrolovat, zda žadatelé o příspěvek a doplatek na bydlení bydlí v takových bytech a prostorách, které splňují podmínky a zákonné hygienické standardy.

- V souvislosti s plánovanou změnou zákona o hmotné nouzi a zákona o sociálním bydlení může město předem jednat o hygienických a jiných podmínkách bydlení v bytech, které budou zahrnuty do sociálního bydlení. Město může v této souvislosti rozšířit počet bytů (zejména větších bytů), které budou určeny pro nízkopříjmové obyvatele města.

Služby a vzdělávání

- Město Slaný by mělo vyčlenit ve svém rozpočtu položky pro financování personálního zajištění sociálního odboru přinejmenším ve stavu ke konci roku 2014. Město by mělo uvolnit také prostředky na zajištění služeb poskytovaných v obci místními neziskovými organizacemi
- Město Slaný může využít dotačních titulů pro zajištění preventivních služeb ve městě (nikoliv pouze z programů prevence kriminality) – zejména zkvalitnit služby asistentů prevence kriminality, případně zavést službu nízkoprahového zařízení pro děti a mládež a streetworku.
- Obec by měla ve spolupráci s neziskovými organizacemi a ZŠ vymyslet komplexní sociální program pro děti různých věkových kategorií, který by se odehrával na veřejných prostranstvích města (s cílem zaplňovat veřejný prostor organizovanou činností a stmelovat dětské kolektivy z různých socioekonomických poměrů).
- Obec může finančně či symbolickou výší pronájmu prostor podpořit vznik centra, předškolního klubu pro matky s dětmi a podpořit již fungující programy v této oblasti v jejich činnosti.
- Síťování dětí v lokalitách s cílem navýšit docházku do MŠ – např. formou stabilního předškolního klubu s odhadní kapacitou 10 – 15 dětí
- Obec a příspěvkové organizace (ZŠ) se mohou dohodnout na podpoře odborných pracovníků – zajištění školního psychologa do škol, logopeda (tyto pracovníky využívaly školy v minulých letech, v době výzkumu na ně neměly finanční prostředky).
- Sociální odbor MěÚ by potřeboval personálně posílit své služby o klinického psychologa a pracovníka, který by připravoval zprávy pro soudy.

- Rozšířit dotační politiku města o oblast projektů komunitního charakteru (grantově a mediálně podpořit iniciativu občanů, kteří by ve veřejném prostoru města připravovali aktivity pro děti).
- Pracovníci městského úřadu a neziskových organizací vnímají jako nutné vytvořit v obci azylové zařízení pro rodiny s dětmi.
- Na městském úřadu potřebují posílit terénní pracovníky minimálně o dva další zaměstnance.
- Služby pro uživatele návykových látek poskytuje v Kladně působící Zařízení sociální intervence. Služby by bylo třeba posílit minimálně o jednoho sociálního pracovníka navíc.
- Spolupráce škol s neziskovými organizacemi je velmi dobrá a školy využívají nabídky i pražských neziskových organizací (zapojují se do projektů podporujících rozvoj inkluzivního vzdělávání a čtenářské gramotnosti). V tomto ohledu nepotřebují školy žádnou další podporu.
- Akční plán sociálních služeb Středočeského kraje pro rok 2015 počítá s finančními prostředky vynaloženými výhradně na osoby ohrožené sociálním vyloučením z prostředků ESF a OPLZZ. Přestože jsou v Akčním plánu Středočeského kraje vyhrazené finanční prostředky i na rozvoj sociálních služeb v různých obcích s rozšířenou působností, město Slaný mezi těmito obcemi není uvedeno (město neuvedlo žádnou potřebu zavádění nové sociální služby). Pro další plánování finančních výdajů na rozvoj sociálních služeb může město Slaný využít spolupráce se Středočeským krajem a zažádat o financování nových služeb v obci.

Bezpečnost

- Podpora zkvalitnění práce asistentů prevence kriminality z řad obyvatel lokalit do preventivních aktivit města.
- Městská policie může přistoupit k programu „můj strážník“ a realizovat setkání strážníků s občany komunitního charakteru. Formát setkávání by měl být ze začátku dobře promyšlen, aby se jej lidé chtěli účastnit. Cílem takových setkání by mělo být získávat podněty od obyvatel a zapojit je do řešení bezpečnostní situace ve městě a v jednotlivých domech.

- Strážníci městské policie by mohli zaujmout také “partnerský přístup“ k obyvatelům obce (například podílet se na komunitních aktivitách v městských částech, zjišťovat aktuální potřeby obyvatel v oblasti transformace veřejného prostoru apod.), který je efektivnější než automatické zaujímání pozice strážce veřejného pořádku.

Ostatní

- Rozvíjet infrastrukturu hřišť, zeleně aj. na několika místech obce i v blízkosti lokality ubytovny Mexiko.
- Podpořit programy tzv. komunitního plánování veřejného prostoru, které umožní lidem participovat na viditelných změnách svého blízkého okolí a mohou napomoci zjemnění nevraživosti obyvatel některých městských částí.
- Zkvalitnit veřejnou diskusi o Romech (například nepoužíváním slova „nepřizpůsobivý“ v radniční komunikaci a stejně tak omezit nadužívání pojmů diskriminace, šikana ve výstupech zástupců místních neziskových organizací – soustředit se na věcná nikoliv politická řešení situace).
- Zefektivnit komunikaci a spolupráci mezi poskytovateli sociálních služeb, městem a vzdělávacími institucemi.